

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 5.

Tisdagen den 18 januari, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och led-
des förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov, samt nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1921, nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr Pehrsson i Göteborg, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få använda detta tillfälle att göra en vördsam hemställan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

I lagen av den 9 december 1910 om prästerskapets avlöning är jämväl föreskrivet en omorganisation av de svenska församlingarna. Denna omorganisation skulle försiggå genom indragning av åtskilliga befattningar, genom sammanslagning av vissa pastorat, men även genom utvidgning av tjänsterna i pastoraten och genom uppdelning av pastoraten. Dessa föreskrifter lämnades av riksdagen med kyrkomötets medgivande, och deras tillämpning har hela tiden fortgått. Detta har ju varit en nödvändighet från flera synpunkter och det har icke rått mer än en mening om det berättigade i saken och om att riksdagens beslut därvidlag var välbetänkt, både från ekonomisk synpunkt och ur synpunkten av att de olika tjänsteinnehavarna skola få fullt arbete på sina platser.

Tillämpningen av dessa bestämmelser har naturligtvis väckt åtskillig misstämning inom församlingarna vid många tillfällen där indragningarna varit nödvändiga, och det ha ju särskilt de sakkunniga inom departementet, som uppgjort förslagen, fått känna på. Det har nästan i varje fall varit som att röra vid ögat. Emellertid ha under sista tiden reduceringarna av dessa tjänster och sammanslagningar

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

na av pastoraten tagit ett betydande omfång, i jämförelse med dels vad löneregleringskommittén satt i utsikt, vilket låg till grund för riksdagens uttalande, och dels vad som under första tiden av denna lags tillämpning skedde.

Det har naturligtvis varit omtanken om kyrkofondens bärighet, som därvid varit huvudsyftet. Nu har man under årens lopp fått ganska klart för sig, att kyrkofonden torde komma att i betydligt högre grad än man till en början vågade hoppas, motsvara de anspråk, som kunna ställas på densamma. Särskilt har ett autoritativt yttrande nyligen avgivits av kyrkofondskommitténs ordförande, landshövding Widén, i kyrkomötet, därvid han målade kyrkofondens ställning skäligen ljus utan att naturligtvis därför inbjuda till ett ödslande med dess tillgångar.

Emellertid är det icke bara denna synpunkt, som härvid bör göra sig gällande. Man måste taga hänsyn även till tradition och historia, då det gäller att bestämma församlingarnas ställning i detta avseende. Man kan där icke räkna med geometriska och matematiska mått, utan man måste beträffande detta synnerligen komplicerade spörsmål se med en vittomfattande syn på förhållandena. Nu ha emellertid under de sista åren — och jag vill säga särskilt under det nu gångna året och den nu avgångne ecklesiastikministerns handläggning av ärendena — visat sig sådan tendens till en reducering, som medför en förödande inverkan på församlingsvärden att det har väckt de allvarligaste farhågor hos de kyrkliga myndigheterna och mycket missnöje hos församlingarna.

Jag skall här icke upptaga tiden med att lämna många exempel härpå. Särskilt är Visby stift att märka, där man allt för ofta ställt så till, att det blivit en präst för tre, fyra kyrkor. Kyrkor som sedan reformationstiden haft söndaglig gudstjänst komma därigenom att stängas varannan söndag trots ständig duplikation. Det är så på många andra håll, jag skall bara taga ett par fall. Det finnes en stadsförsamling här i riket, som haft kyrkoherde och två komministrar förut; nu vid omregleringen bortogs den ena komministerbefattningen. Det blev då fyra församlingar och fyra kyrkor och dessutom en försörjningsanstalt, två sjukhus och ett sanatorium på de kvarvarandes lott. Församlingarna protesterade enhälligt och alla myndigheter ställde sig på deras sida. Men Kungl. Maj:t resolverade, att den ena komministertjänsten likväl skulle indragas. Emellertid blev det då icke möjligt att upprätthålla församlingsvärden, utan domkapitlet desavuerade Kungl. Maj:t redan vid tjänstens indragande genom att där tillsätta en extra ordinarie präst, till vilken de fyra församlingarna enhälligt anslogo medel, för vivre och bostad. Detta var ett fall, jag kunde peka på många sådana.

Nu ställes likadan indragning i utsikt för Lunds stift, och den har väckt ganska stora farhågor. Som jag nämnde ha dylika åtgärder ofta skett i strid mot alla myndigheter. De lokala myndigheterna: församlingarna, domkapitlet och konungens befallningshavande ha ju i regel den bästa blicken för hurudant läget är på respektive ställen. Därtill kommer att jämväl kammarkollegium, som ju eljes dess-

värre mängen gång visat sig ha letts av det huvudsakliga syftemålet att skydda kyrkofondens bestånd och tillväxt — och det är ju ett mycket legitimt syfte, ehuru man naturligtvis icke får alltför övervägande hålla på det i sådana ömtåliga frågor — även kammarkollegium, säger jag, har tillstyrkt, vad församlingarna önska, i många fall, och trots detta har det beslutats indragning i fråga om olika tjänster.

Det är ännu en sak, som jag skall be att få peka på, nämligen att ett beslut, som här fattats av riksdagen, göres illusoriskt genom Kungl. Maj:ts tillvägagångssätt under de senare åren. Det finns ju nu som vi alla veta en bestämmelse, att den period, som löne-regleringen avser, skall vara tjugu år — förut var den femtio år. Emellertid föreskriver Kungl. Maj:t numera icke så sällan i resolutionerna, att ärendet avgöres endast tillsvicare, och att ett nytt beslut kommer att meddelas i annat samband, t. ex. vid regleringen av närliggande pastorat eller efter en ny utredning. Härigenom komma församlingarna i det läget, att de ha ett osäkerhetstillstånd för oviss tid framför sig, och vad det kan betyda, att ha ett Damoclessvärd över sig i ekonomiska ting vid vidtagande av dispositioner, som äro nödiga, torde litet var förstå.

Det finnes dock ännu andra fall, på vilka jag framför allt vill lägga tyngdpunkten i mina anmärkningar, mot det sätt, på vilket denna lag tillämpats under de sista åren. Det jag här avser har så vitt jag vet endast förekommit under sista året. Kanske jag först får göra en hänvisning till lagbestämmelsen. I § 9 i lagen medges Kungl. Maj:t rätt att tillåta församlingarna behålla sådana tjänster, som icke kunna anses nödvändiga för själavården, om församlingarna med $\frac{3}{4}$ majoritet, $\frac{3}{4}$ av alla i röstlängden upptagna, efter röstvärdet, ha beslutat att utan tillskott av kyrkofonden själva bestrida med ifrågavarande tjänst förenade utgifter. Sådana beslut äro naturligtvis ytterligt svåra att åstadkomma. Det fordras en enhällighet, som är hart när omöjlig att få till stånd. När församlingarna ha åtagit sig en dylik börda och sålunda kyrkofonden icke betungas med några utgifter, på grund av att församlingarna verkligen lyckas nå fram till en sådan enhällig uppfattning, är det naturligt, att det kännes som ett övergrepp, som väcker rent av bitterhet, om trots alla myndigheters tillstyrkande det sedan kommer ett avslag. Det finnes, om jag räknat rätt — och det kan ju hända, att något fall har gått mig förbi — under det sista året icke mindre än tre fall. då detta hänt. På ett ställe hade man redan byggt ny prästgård, och förslaget hade fått tillstyrkande på alla håll. Det fanns där gott om skogsmedel och där var ett bra löneboställe, men Kungl. Maj:t avslög trots detta församlingens begäran. Samma var förhållandet med ett annat pastorat, där det fanns skogsmedel till bostället på fyra till fem tusen kronor. Församlingen hade med 194 röster av 231 röstberättigade garanterat, att lönen utan kyrkofondens betungande skulle utgå från församlingen själv, men det blev avslag. På liknande sätt ett tredje fall: med 114 röster utöver de stadgade begärde man att få behålla den kyrkliga organisationen i samma skick som förut. Men Kungl. Maj:t avslög begäran.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Jag ber med hänvisning till vad jag här nämnt att få vördsamt lägga herr ecklesiastikministern på hjärtat, att man vid tillämpningen av denna lag måtte förfara med den grannligheten och den hänsyn till församlingarnas berättigade önskemål, att man endast i tvingande fall vidtager åtgärder, som stå i strid mot en enhällig folkmening inom församlingarna. Det ligger en fara i att en organisation, som har månghundraåriga anor och är omfattad av församlingarna med stark pietet, brytes sönder eller är på väg att brytas sönder, församlingslivet till skada. Men det är icke bara detta, som kan brytas sönder, utan vad värre är: tilliten och förtroendet till den högsta statsmyndigheten är också på väg att hos en lojal befolkning brytas ned genom en lagtillämpning sådan som den, jag nu haft tillfälle att skildra.

Vidare yttrade:

Herr J o h a n s o n i Stockholm: Herr talman! Herr Lithander i Göteborg, som under sitt anförande på förmiddagen hade många järn i elden, trodde sig bland annat ha funnit, att »arbetets frihet» var i fara. Han hade läst »Socialdemokraten» och funnit, att på denna tidnings sista sidor ofta förekomma blockadmeddelanden. Ehuru väl tidningen på sin första sida alltid innehåller något om friheten, förmenade han, att denna tidning var ett speciellt språkrör för tvång och förtryck, och han vädjade till regeringen att beakta dessa tendenser att kringskära arbetets frihet.

Nu skulle jag icke haft någon anledning att sysselsätta mig med denna fråga, om icke herr Lithander fört den på tal. Jag vill nämligen belysa, hur arbetets frihet vårdas ifrån det läger, som herr Lithander representerar.

Jag har i min hand här ett aktstycke, som är av konfidentiell natur. Det har utsänts av Svenska arbetsgivareföreningen och dess medlemmar. Det betecknas som sagt med ordet »konfidentiellt» n:r 180 komp. IV och lyder så:

»Cirkulär

till

Svenska Arbetsgivareföreningens delägare inom Stockholms stad och län samt medlemmarna av Sveriges Träindustriförbund.

Åberopande våra cirkulär n:r 180 av den 17 september, 180 komp. av den 29 september, 180 komp. II av den 1 oktober och 180 komp. III av den 12 oktober 1920 få vi till Eder kännedom meddela, att jämväl nedanstående arbetare hos Carl Johanson, Drottninggatan 45, Stockholm, lämnat sina anställningar under liknande omständigheter, varför vi under hänvisning till § 23 av våra stadgar anhålla, att intet som helst arbete beredes dem, förrän annorledes varder härifrån meddelat. För undvikande av misstag vid anställandet av arbetarna torde av varje ny arbetare begäras uppvisande

av betyg eller annat intyg, varigenom bestämt utrönes, att han icke finnes upptagen i nedanstående förteckning.

Stockholm den 6 november 1920.

Svenska Arbetsgivareföreningen

Hjalmar von Sydow.

Namn:

Adress:

Brand, August Emil

Östgötagatan 26 A.

Borén, Carl Johan

Uppsalagatan 12.

Hägg, Otto Anders

St. Eriksgatan 55.

Johansson, Amandus

Döbelnsgatan 11.

Lundén, Anders Teodor

Lilljansplan 6.»

Detta cirkulär har tillkommit i syfte att förhindra nämnda arbetare att få ny anställning. Arbetarna ha begagnat varje svensk mans rätt att sluta sin anställning hos firman i fråga. Anledningen till att de slutat är av underordnad betydelse; de ha slutat i vederbörlig ordning, och de ha följaktligen rättighet att få annan anställning. Det är detta som Arbetsgivareföreningen med sitt cirkulär söker förhindra. Vad är det då för skillnad mellan de blockadmeddelanden, som offentliggöras i tidningen »Socialdemokraten», och dessa hemliga cirkulär? Jo, blockadmeddelandena i »Socialdemokraten» ske under offentlighetens kontroll, dessa cirkulär åter skickas ut utan någon möjlighet till kontroll — det är en ren händelse, om man får kännedom om dem. Sålunda, dessa fem arbetare, och icke endast dessa, utan jämväl alla andra, som träffas av samma bannbulla, bojkottas i lönnedom, de ha ingen kännedom om att de i ett hemligt cirkulär, utgåendet från Svenska Arbetsgivareföreningens byrå, äro bojkottade. Däremot vet var och en, som blir föremål för blockadmeddelanden i »Socialdemokraten», att de äro i blockad till följd av de ena eller andra förhållandena.

Jag skulle, som sagt, icke haft någon anledning att sysselsätta mig med detta cirkulär, om icke herr Lithander dragit in denna fråga om »arbetets frihet» i diskussionen. Vi ha ju ingen anledning att jämlra oss över detta cirkulär, ty det kunna vi nog taga under behandling på ett annat sätt, men det ger i alla fall en belysning av hur »arbetets frihet» vårdas å de håll, herr Lithander närmast representerar.

Herr Lithander fann också att skråorganisationerna återigen höllo på att förkväva friheten, och att man ville göra gällande, att för att en person skulle få utöva ett yrke, han måste vara medlem av en viss organisation. Men hur förhåller det sig i detta hänseende med herr Lithanders parti? Herr Røing gav belysande exempel på detta. Han yttrade i sitt anförande på förmiddagen bl. a. att om en person går upp till en grossist i järnhandelsbranschen och direkt där vill göra upp för att öppna detaljhandel, han kan få till svar: det kommer aldrig i fråga, och detta bara därför att det icke rör sig om en järnhandlare, som tillhör vederbörande förening. Vad är då anledning till att näringsfriheten har blivit så kringskuren, ty

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

näringsfriheten är ju införd i vårt land och det är en allmän rättighet att försöka göra sig gällande inom vilken näring man än kan finna lämpligt. Det finns ju organisationer, som begränsa antalet yrkesutöfvare, men inte kunna vi väl kalla detta för ingrepp på friheten i den mening, som herr Lithander vill påstå? Och jag frågar ytterligare: Var det frihet, som kom till uttryck i den allbekanta cementspärren vid byggnadskonflikten, denna spärr, som drabbade icke endast dem, som voro indragna i konflikten, utan lika hårt och hänsynslöst alla, som på något sätt ville utöva byggnadsverksamhet under den tid konflikten rådde. Jag kände bland annat en representant för ett skolråd, som beklagade sig för mig och ville göra sig underrättad, på vilket sätt han skulle kunna köpa cement. Han förklarade, att den kommun han representerade var i det största behov av en ny skola, och arbetet hade påbörjats, men sedan hade man blivit avskuren från tillgång till cement på grund av blockaden. Nu hade man ingen möjlighet att från något håll erhålla sådant för att fullfölja arbetet, trots det framhölls, att man på intet vis var indragen i konflikten, och på intet vis hade med saken att göra. Inga av de arbetare, man där hade, voro fackligt organiserade, utan det gällde en landsända, där man icke på något sätt hade med hela denna konflikt att skaffa. Som sagt: man hade i alla fall blivit avskuren från en så viktig byggnadsartikel som cement. Om detta var ett uttryck för den frihet, som herr Lithander gjorde sig till målsman för, ja, i så fall må herr Lithander börja arbetet inom sitt eget läger. Och när herr Lithander väddade till herr vice talmannen, som under gårdagen yttrade några ord om att klasserna borde försöka räcka varandra handen, tog han väl för givet, att herr vice talmannen skulle komma in i deras led, som nu vilja kämpa för arbetets frihet. Hur är det med herr Lithander själv i det hänseendet? Skulle herr Lithander verkligen vilja vara med om att värja den frihet, han gör sig till målsman för, så finns det, att döma av det exempel, jag anförde, ett rätt stort fält, där han bör söka reformera.

Jag vill med detta ha slagit fast, att om friheten är i fara, den faran kommer icke från det håll, som herr Lithander utpekade. Den faran är för handen från andra samhällsgrupper i minst lika hög grad. Vad som kommer till uttryck i »Socialdemokraten» är nämligen *nödvärn* gentemot starkare samhällsgrupper och starkare individer i samhället.

Herr Lithander förde också till torgs en litanja över åttatimmarslagen. Han förmodade, att denna lag var orsaken till mycket, som nu var snedvridet, och han pekade bland annat på att statens järnvägar skulle genom åttatimmarslagen ha ådragit sig en merutgift i fråga om personalavlönningar på 6,000,000 kronor. Men herr Lithander, förhållandet är ju det, att åttatimmarslagen icke tillämpas vid statens järnvägar! Den finns där sålunda icke, men den verkar ändå. Här behöver man sålunda icke motionera om ett upphävande av åttatimmarslagen för statens arbeten. Herr Lithander kunde ju vända sig direkt till regeringen och söka påverka denna att

upphäva den förordning rörande arbetstidens indelning, som nu gäller vid statens järnvägar. Det behöves intet riksdagsbeslut på denna punkt. Då nämnda gällande förordning genomfördes, var den icke föremål för ett riksdagsbeslut.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Det är naturligt, att vissa önskemål kunna framställas på detta område, men de äro ej så lätta att förverkliga. Jag misstänker, att det blir samma förhållande, då man nu skall gå till storms mot åttatimmarsdagen på samma sätt, som man gjorde vid föregående riksdag.

Herr Lithander var nu inne på spörsmålet även i annat sammanhang, och herr Lindman, som började debatten, berörde också frågan om de skador och faror, som han ansåg åttatimmarslagen medförde. Ja, vad allt har icke denna lagen fått skulden för? Man berättar om en tidning nere på Öland, som för sin läsekrets skulle tala om den viktiga händelsen, att en kalv hade brutit benet av sig, och man hade råkat att få som rubrik på denna notis: »Åttatimmarsdagens följder»! Det är ju uppenbart, att här hade slumpen spelat tidningen ett stort spratt, men jag tror nästan det är belysande för vilka rent orimliga konsekvenser, man tillskriver åttatimmarslagens införande.

Herr Lindman betonade, att vad industrien framför allt behövede är lugn och trygghet. Det tror jag att vi alla kunna skriva under. Men det torde nog vara mycket delade meningar, om det skulle vara ett lugnande medel att upphäva åttatimmarslagen. Jag misstänker, att om man verkligen skulle vilja fullfölja de avsikter, som herr Lindman och herr Lithander gjort sig till talesmän för, man skulle finna, att det komme att resultera i raka motsatsen till lugn och trygghet. Det skulle i stället för lugn och trygghet bli oro och osäkerhet, och även om man skulle komma i en sådan situation, att man i riksdagen kunde uppdriva majoritet för lagens upphävande, så är det ju icke säkert att därigenom den arbetstid, som nu tillämpas inom industrien, bleve förändrad, ty det finnes ändå folk, som har en sundare syn på dessa saker. Det finnes sådana, som voro motståndare till lagen, då den genomfördes, men som nu ingalunda vilja vara med om att upphäva den, enär de ha fullt klart för sig att därigenom blott skulle åstadkommas ännu värre villervalla än den man nu förmenar att lagen givit upphov till.

Jag vill erinra därom, att, såvitt man kunnat finna, ha de, som här i riksdagen gjort sig till talesmän för lagens upphävande, icke någon resonans bland de tongivande inom det organiserade arbetsgivarelägre, åtminstone gav chefen för Svenska Arbetsgivareföreningen oförbehållsamt sin mening tillkänna, då lagen var före vid föregående riksdag. Han yttrade då, att han icke stuckit under stol med, att han varit motståndare till lagen och ansåg det vara en olycka om lagen kom till, men att han funne uppenbart, att det vore en ännu större olycka om man nu skulle upphäva den. Och hur hade han kommit till den uppfattningen? Jo, han hade alldeles säkert bibringats vissa moraliska idéassociationer i sin egenskap av chef för Svenska Arbetsgivareföreningen. Herr Lithander har däremot icke varit i tillfälle att bibringas dessa moraliska idéassociationer, varigenom han måhända skulle fått en annan syn på denna fråga.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Det berättas en gammal god historia om en karp och en gädda i ett akvarium. Man införde gäddan i akvariet, och så snart den fick se karpen, gav den sig på denna och skulle göra slut på den. När gäddan försökt detta flera gånger, satte man upp en glasruta i akvariet mellan de båda fiskarna. Så snart detta var gjort, gav sig gäddan ånyo på karpen, men stötte då nosen mot den hårda glasrutan. När svedan gått över, skulle gäddan ånyo attackera karpen, men stötte omigen nosen mot glasrutan. När detta upprepats många gånger, tog man bort glasrutan, och då inträffade det märkliga, att gäddan icke försökte sig på några nya angrepp, utan de båda fiskarna kunde fritt cirkulera omkring varandra i akvariet, utan att gäddan gjorde några försök att angripa karpen.

Jag tror, att om man skulle taga bort glasrutan i form av åttatimmarsdagen, så skulle man nog få se att gäddan, varmed jag vill symbolisera arbetsgivarna, skulle betänka sig många gånger innan de försökte sluka karpen, varmed jag vill symbolisera arbetarna. Ty arbetsgivarna ha på grund av åtskilliga erfarenheter kommit till den uppfattningen, att detta icke är utan faror. När herr Lithander vill göra gällande, att åttatimmarslagen mera är en önskan från arbetarnas ledare än från arbetarna själva, så är jag övertygad om, att herr Lithander nog skulle få klart för sig hur det hängde ihop med den saken i samma ögonblick som lagen upphävdes. Han skulle finna, att på den punkten skulle inom arbetareläget icke råda mer än en mening, och arbetarna skulle utan tvivel resa sig såsom en man för att försvara denna lag och de sociala fördelar, som lagen medfört för arbetarna.

Jag tror således icke, att man, om man vill skapa lugn och trygghet åt industrien, har anledning att önska sig, att en strid kommer till stånd för upphävande av åttatimmarslagen. Ty om vi ha undgått åtskilligt under kriget, som åstadkommit oreka i andra länder, så kan det ju hända, att ett upphävande av denna lag skulle för oss betyda, att vi några år senare började upprepa vad som förekommit i andra länder tidigare under den kris, som nu gått till ända.

Jag har anledning att något sysselsätta mig med de krav på reducering av nuvarande arbetslöner, som överallt kommit till uttryck i olika tonarter. Man kan icke frigöra sig från att detta krav icke enbart är beroende på den kris, som råder över hela världen, utan det är nog också till icke ringa del organiserat och framställt i ett visst bestämt syfte. Man har nu velat göra gällande, att arbetarna under kristiden skulle ha blivit så väl tillgodosedda i lönehänseende, att de med skäl kunde betecknas som den nya överklassen. Det kan vara skäl i att se något på hur det förhåller sig med sanningen i dessa påståenden. Jag tror icke, att den nya överklassen har skäl att vara tillfreds med denna beteckning. Som bevis för riktigheten av den nya benämningen har man kört med åtskilliga historier. Jag erinrar om den där märkvärdiga arbetarhustrun, som köpte kaviar till 18 kronor hektot och icke mindre än 2 hektot på en gång, och som när hon gick, frågade i boden, om den skulle kokas eller stekas. Om

denna arma kvinna ha framstående män berättat på turnéer långt ner i landet, till och med i Göteborg. Man har anfört detta som ett bevis på arbetarklassens oförstånd och oförmåga att röra sig med pengar, och man vill göra gällande, att arbetarklassen kommit i så förmögna omständigheter, att den kan slösa med sina pengar på detta sättet. Det är klart, att detta är en generalisering, som är oberättigad, även om historien skulle vara sann och denna olyckliga arbetarhustru verkligen skulle existerat, vilket jag för min del be-
tvivlar. Jag tänker att hon är lika överklig som den där greven och godsägaren från Östergötland, som lär ha haft så litet förstånd i ekonomiska ting, att han använde hundrakronor till klosettpapper.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Nu vill man emellertid göra gällande att i första hand arbetslönerna till följd av det ändrade konjunkturläget måste sjunka, och man har, därom är jag övertygad gått fram efter en viss plan. Likaledes är jag övertygad om, att man tror sig i bästa avsikt ha fullföljt de linjer, som Brysselkonferensen uttalade sig för. Men det är ju alldeles klart, att om Brysselkonferensens linjer för åstadkommande av ett sunt ekonomiskt tillstånd i världen skall fullföljas, såsom man gjort hos oss, så innebär det, att man går tillväga på ett sätt, som dessa herrar aldrig tänkt sig, ty nu försöker man ju rent av på en gång åstadkomma en krasch i det hela. Är det berättigat att kräva, att arbetarna skola gå med på en lönereducering? Jag har här en skrift utgiven av doktor Erik Sjöstrand på Tidens förlag. Den heter »Penningvärdets bankrutt», och författaren påpekar där att under åren fram till 1916 års slut hade dyrtiden stigit med 50 % och arbetslönerna med 33 %. Häri inbegripas då löner och tantiem för alla, från chefen ned till springpojken inom industri och näringar. Men företagarvinsten hade samtidigt ökat med icke mindre än 175 %. Det är ju uppenbart, att det är företagarvinsten, som till mycket stor del utgör anledningen till priskurvans uppgång, och så blir ju fallet i högre grad ju mer den fortskrider. Men då man nu kommit i ett försämrat läge, begär man, att arbetarna genast skola vara beredda att göra en avprutning på sina löner. Ha då arbetarna fått sådana lönetillskott, att ett dylikt krav är berättigat, och hur förhåller det sig med den saken?

Jag har här ett häfte av Statsvetenskaplig tidskrift n:r 5 för 1920. Här är intagen en artikel av Johan Richert, aktuarie i socialstyrelsen. Artikeln handlar om krigs- och fredskonjunkturer, och där får man klart för sig, huru arbetarnas reallöner gestaltat sig under dessa krisår. Går man tillbaka till åren 1913 och 1914, så finner man att författaren betecknat reallönen för dessa år med siffran 112. Under 1915 har denna siffra sjunkit till 105, under 1916 till 103 och under 1917 till 101. År 1918 har det inträtt en förhöjning från 101 till 103, och 1919 betecknar författaren arbetarnas reallön med siffran 114. Man har således kommit upp till den nivå för lönerna, som rädde då kriget utbröt, ja till och med 2 enheter högre. Men under denna långa tid har man ju också sjunkit ned till siffran 101, vilket naturligtvis betyder att arbetarna under dessa år fått finna sig i en väsentligt försämrad lev-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

nadsstandard. Det är först sedan kriget upphört, som man åter kommit upp till den levnadsstandard, som man hade före kriget.

Dessa siffror har man all anledning att tro komma verkligheten så nära som statistiken över huvud taget kan åstadkomma. Finnes det då det ringaste underlag för det skrik, som ljuder och länge ljudit i landets tidningspress, nämligen att arbetarna fått en helt annan ställning rent ekonomiskt än de hade före kriget? Nej, dessa siffror tala ett annat språk. Jag åberopar här den statistik, som socialstyrelsen låtit utarbета på order av Kungl. Maj:t. År 1919 den 22 oktober anbefalldes nämligen Kungl. Maj:t socialstyrelsen att fullfölja de undersökningar rörande arbetslönernas stegring inom industrien, som styrelsen tidigare påbörjat. Jag poängterar särskilt, att dessa siffror äro lämnade från arbetsgivarhåll, och följaktligen kan det icke vara tal om att siffrorna på ett eller annat sätt skulle klarlägga saken till arbetarnas favör.

Om man då ser på dessa siffror, finner man, att de förhöjningar, arbetarna tack vare sina fackliga organisationer kunnat tillkämpa sig, under dessa svåra år, icke mer än nått och jämnt lämnat den kompensation för den dyrtid, som inträffat. Detta gäller i bästa fall, men det finnes en lång förteckning på fack, som icke lyckats få sådan kompensation.

Jag skall tillåta mig att anföra några siffror ur denna undersökning, som det kan vara av betydelse att få fram, när det nu gäller att försöka tvinga arbetarna till att gå med på en sänkning av deras löner. Om vi se på en sådan grupp som slakteri- och konserverfabriker, ha arbetarnas löner från 1913 till 1919, då denna undersökning verkställdes, höjts med 109 procent, snickeri- och möbelfabrikerens arbetslöner med 107 procent, den grafiska industriens med 111 procent, annan pappersindustris med 113 procent, hatt- och mössfabrikerens med 113 procent, målningens och glasindustriens med 112 procent, glasbrukens med 118 procent, porslins-, kakel- och lergodsfabrikerens med 125 procent, pappersmassfabrikerens med 126 procent, läder-, hår- och gummi- och annan hithörande industris med 127 procent, sprängämnesfabrikerens med 131 procent, bryggeriernas och läskedrycksfabrikerens med 132 procent, stenbrottnens och stenhuggeriernas med 139 procent, de mekaniska verkstädernas med 140 procent, gruvor och anrikningsverks med 142 procent, annan trävaruindustris med 142 procent, pappersbruks- och -fabrikerens med 144 procent, bageriernas med 144 procent, choklad- och konfektfabrikerens med 144 procent, sömnadsfabrikerens med 145 procent, päls- och skinnvarufabrikerens med 145 procent, den egentliga byggnadsverksamhetens med 147 procent, handelns och varulagrens med 145 procent, konstgödningsfabrikerens med 150 procent, järn- och stålmanufakturernas med 151 procent, den kemisk-tekniska industriens med 154 procent, tändsticksfabrikerens med 156 procent, järn-, stål- och kopparverkens med 154 procent, byggnadsämnesindustriens med 155 procent, kvarnindustriens med 157 procent och pressjästfabrikerens med 158 procent.

Jag vet inte, om jag vågar taga tiden i anspråk med att räkna

upp alla, men jag vill likväl fortsätta med att taga flottningsarbetarnas löner, som stigit med 187 procent, slakteri- och konservfabriernas med 109, spinneriernas och väveriernas med 178, annan pappersindustris med 137 o. s. v. Jag vågar icke upprepa allt, men detta är betydande för de förhöjningar i lönerna, som tillkommit på dessa år. Det är uppenbart, att dessa siffror likväl icke säga, vilken inkomst dessa arbetare ha haft. Om jag tar en grupp, som omfattar icke mindre än de första sexton industrier, jag här nämnde, sysselsätter denna grupp 61,930 arbetare, och för dessa variera lönerna mellan 3,021 kronor och 4,308 kronor pr år. Om vi sedan gå till en annan grupp, som omfattar 169,429 arbetare, så variera lönerna för detta antal arbetare mellan 2,021 och 2,997 kronor. Ta vi så en tredje grupp, som omfattar tillsammans 34,717 arbetare, variera lönerna här mellan 1,489 kronor och 1,988 kronor. Jag frågar: Kunna dessa löner anses vara av en sådan höjd, att de kunna göra skäl för namnet »ministerlöner», eller kunna dessa betydande arbetaregrupper, som omfatta större delen av landets industriarbetare, anses ha kommit i sådana ekonomiska förhållanden, att de blivit en ny överklass? Nej, detta tillmål innebär naturligtvis ett våldsamt övergrepp på sanningen.

Vi äro naturligtvis inte blinda för de rådande ekonomiska svårigheterna i världen, men jag undrar sannerligen, om arbetarna ha anledning att utan vidare, då sådana svårigheter uppstå, finna sig i en reducering av löner, som icke ligga högre än de, som rådde före krigets början — jag talar naturligtvis om reallöner.

Det exempel, jag förut anförde — där innan 1916 års slut företagarevinsten hade stigit med 175 procent, medan lönerna under samma tid icke stigit med mer än 33 procent — talar något om var ansvaret för denna oerhört uppskruvade prisnivå ligger, och om det kan ligga någon rättvisa i att kräva, att exempelvis ett kollektivavtal, som ingicks i slutet av år 1919, då prisnivån noterades med indextalet 259 och den totala stegringen sålunda var 159 procent, och som fortfarande är gällande, ehuru indextalet stigit till 271, vilket ju betyder, att prisnivån ökats med 171 procent, om det kan ligga någon rättvisa, säger jag, i att kräva en reducering av de löner, som fastställts i ett sådant kollektivavtal, träffat då indexsiffran var 259. Det är uppenbart, att någon anledning till en dylik reduktion icke föreligger, i all synnerhet om ett sådant krav skulle framkomma ifrån en industri, som under år 1914—1917 på 1913 års aktiekapital förtjänat i genomsnitt icke mindre än 98 procent.

Den industri, jag här åsyftar, är skoindustrien. Skall man nu gå till attack mot arbetarnas löner, skola vi också se till, att man skall få belyst, hur företagarevinsten gestaltar sig under dessa år. Det är icke vi, som gå till angrepp. Det är vi, som äro angripna och som ha rättighet att försvara oss. Om man här kan konstatera en sådan betydande vinst — här är endast fråga om den deklarerade vinsten — och om man samtidigt vet, att sedan fabrikena levererat sin produkt till mellanhanden, har denna produkt, innan den kommit konsumenterna tillhanda, undergått en förhöjning av många

Vid remiss af
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

hundra procent, kan man icke tillskriva arbetslönerna de höga priserna på varan. En framstående skofabrikant, chef för en av de stora skofabrikerna i Malmö, berättade vid ett tillfälle, att han hade fullt klara bevis för, att skodon, som fabriken sålt för 35 kronor uppe i Stockholm, kostade 70 kronor. Är det då arbetarnas löner, som i det fallet äro orsaken till den orimliga uppskrivningen av priserna?

Det finnes ett arbete, som heter »Läder-, horn- och gummivaru-industrien», som innefattar en utredning under år 1913 och som innehåller uppgifter på dels antalet par skodon, som under detta år tillverkats, dels hur mycket, man under detta år utbetalat i arbetslöner. Om man dividerar det antal kronor, som utbetalats i arbetslöner, med det antal par, som tillverkats, får man klart för sig, hur mycket arbetslönerna på ett par skodon i genomsnitt utgjorde 1913, och det blir 1 krona och 9 öre. Även om denna summa nu skulle ha stigit till det tredubbla, komme man ju likväl inte till ett högre belopp än 3 kronor och 27 öre, vilket skulle utgöra genomsnittet — naturligtvis kräva en del artiklar en högre arbetslön, under det att andra kunna utföras för lägre pris. Detta exempel torde ge vid handen, att man ingalunda har skäl för det påståendet, att det är arbetarnas höga löner, som varit den närmaste eller förnämsta anledningen till den uppskrivade prisnivån, och jag tror, att man har anledning att söka orsakerna till detta förhållande på ett annat område.

Jag skall inte sysselsätta mig längre med detta spörsmål. Det är ju möjligt, att man får anledning att komma tillbaka till det. Men jag har ännu en sak, som jag vill yttra några ord om.

Förhållandet är nämligen, att i en stad nere i södra Sverige, nämligen i Karlskrona, har uppstått en lönekonflikt mellan staden och dess arbetare. Det är en ren lönekonflikt. Arbetarna ha gjort framställning om nytt kollektivavtal, man har inte kunnat enas, och statens förlikningsman har ingripit och framlagt ett medlingsförslag, som arbetarna för sin del antagit, men stadens myndigheter avslagit. Detta resultat föranledde arbetarna att gå i strejk. Sedan strejken utbrutit, har emellertid en obehörig part lagt sig i denna sociala konflikt. Så har uppgivits i pressen, och efter vad jag tror har också kommunalarbetsförbundet ingivit en inläga till försvarsministern i saken. Det lär nämligen förhålla sig så, att de militära myndigheterna i Karlskrona beviljat vissa officerare permission för att utföra vad som inom arbetarkretsar betecknas som strejbrytararbete. Man måste fråga sig: Finns det någon rimlig anledning för dessa militärer att ingripa i en social konflikt av ifrågavarande natur?

Här har under diskussionen talats åtskilligt om sparsamhet, och det kanske vore skäl i att dessa officerare nere i Karlskrona tänkte på, huruvida det inte vore skäl i att även militären sparade något på det anseende, den tilläventyrs kan ha. Nu vet jag inte, om vad som skett varit ett uttryck för ungdomligt oförstånd eller om den avgörande anledningen till officerarnas göranden och låtanden varit den sysslolöshet, som enligt ett anförande, som hölls här under re-

missdebattens första dag, skulle vara ganska utbredd inom militära kretsar.

Herr Thorsson förklarade under sitt anförande, att han på grund av erfarenhet visste, att man många gånger var i brydsam belägenhet beträffande vad man skulle ge dessa inkallade officerare för sysselsättning. Om man nu är i brydsam belägenhet i fråga om arbete, och man skulle finna sysslolösheten odräglig, skulle man ju kunna använda tiden på annat sätt än till att falla några fattiga arbetare i ryggen, som kommit i den situationen, att de måste värna om sin levnadsstandard. Jag är övertygad, att om officerare, som gjort sig skyldiga till denna enligt arbetarnas uppfattning förklenliga handling, skulle jämföra sin ställning med dessa arbetares, skulle de icke ett ögonblick reflektera på att byta med dem. Det vore kanske skäl i att man för framtiden slapp att få inblandning ifrån obehöriga parter, i all synnerhet ifrån militären. Vi måste på det bestämdaste anhålla slippa att militären, på eget initiativ eller på grund av befälets kommendering, faller arbetarna i ryggen vid sådana tillfällen, då de kämpa för sin existens. Och om nu därtill kommer det förhållandet, att vederbörande militära myndigheter bevilja permission för dessa militärer, då de skulle utföra detta arbete, så måste man säga, att det är i hög grad ansvarslöst. Riktigheten härav kan jag ej yttra mig om; jag återger endast vad som varit skrivet i pressen. Jag har kännedom om att dessa synpunkter framförts till försvarsministern, och det vore önskvärt, att man kunde få besked på den punkten.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.
(Forts.)

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Elmquist: Herr vice talman, mina herrar! Jag skall anhålla att få ingå i svaremål på några spørsmål, som under dagens lopp blivit framställda till mig.

Först ber jag att få svara herr Hage på den fråga han riktade till regeringen, huruvida förslag till förlängning av hyresregleringslagen vore att emotse. Det förhåller sig, som han själv antydde, så, att den frågan är ännu på utredningens stadium och har ännu icke inkommit till regeringen. Jag har emellertid varit i tillfälle att följa den under detta stadium, och jag är i tillfälle att meddela, att förslag kommer att föreläggas riksdagen om denna lags förlängning med de jämkningar i densamma, vartill den verkställda utredningen kan ge anledning.

Herr Hage frågade vidare, hur frågan om arbetslöshetsförsäkringen låg. Han erinrade där själv om, att den frågan sedan länge låg hos socialförsäkringskommittén. Vad han enligt min uppfattning kanske för lätt halkade över var, att kommittén under de år den arbetat utfört ett mycket stort arbete och framlagt flera stora förslag, vilka, därför att arbetet har måst tagas i vissa tempo och ordnas i den följd, som ärendena ansågos vara av betydelse, kommit att skjuta undan denna utredning angående arbetslöshetsförsäkringen. Sedan nu kommitténs arbete fortskridit därhän, att förslaget om sjukförsäkringen och överarbetningen av detsamma föreligger, torde kom-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

mittén nu vara i tillfälle gå in på det sista kapitlet av dess utredningsarbete, nämligen om arbetslöshetsförsäkring. Det är ju att beklaga, att detta arbete måst uppdelas på det viset i vissa tempo och att i den situation, vari vi nu befinna oss, ej detta förslag kan föreligga, och icke blott det utan även att det inte kunnat träda i funktion redan tidigare. Även om detta är att beklaga, vill jag säga, att det kanske skulle ha kommit att visa sig, att särskilt inför en större påfrestning den försäkringen näppeligen skulle hava hållit. I länder, som sedan lång tid tillbaka haft arbetslöshetsförsäkringsfrågan löst i större eller mindre omfattning — jag tänker närmast på Danmark och England — har det ju visat sig, i Danmark under de arbetslöshetsperioder, som där i olikhet mot hos oss inträffat tidigare under krisen och i England särskilt under dessa dagar, att trots den genomförda arbetslöshetsförsäkringen så äro svårigheterna minst lika stora, eller synnerligen stora i alla händelser. Detta är något som ej håller inför utomordentliga förhållanden, och säkerligen skulle vi själva ha fått göra samma erfarenhet.

Då frågan om arbetslöshetsförsäkring nu här kommit på tal, vill jag för min personliga del begagna tillfället ge uttryck åt den uppfattning jag alltid haft, nämligen att detta är näppeligen en socialförsäkringsfråga på samma sätt som de övriga stora försäkringsgrenarna, och det har kanske ej ens varit lyckligt, att de kommit att kombineras ihop med den egentliga privatförsäkringen. Det gäller här snarare en arbetsmarknadsfråga och en arbetsförmedlingsfråga. Understödsverksamheten, även om den ordnas i den ena eller den andra försäkringsformen, måste dock i alla händelser här bli det sekundära. I varje fall har arbetet i kommittén fortskridit därhän, att dess utredningsarbete i denna del torde komma att omedelbart upptagas.

I sammanhang härmed efterlyste herr Hage en annan utredningsfråga, den som av riksdagen påkallats genom dess skrivelse för lidet år, nr 368, i fråga om motarbetande av oregelbunden arbetstillgång. Herr Hage frågade, vad det hade blivit av den framställningen och hur långt en eventuell behandling av den fortskridit. Jag ber då få erinra om, att den föregående regeringen — om det nu var före nämnda riksdagsskrivelses avlåtande eller senare — beslutade att tillsätta de s. k. bygnadsarbetarsakkunnige. De herrar, som intressera sig för den speciella fråga, som herr Hage berört, torde erinra sig att i riksdagsskrivelsen alldeles särskilt påpekades, huru som utredningen borde gälla säsongarbetsföreteelser; och man hade där särskilt pekat på förhållandet inom bygnadsfacket. De s. k. bygnadsarbetarsakkunnige hade ju fått till sitt huvudsakliga uppdrag att söka utreda den frågan och inkomma med förslag till de åtgärder, som skulle kunna vara lämpliga för att kunna få ett bättre sakernas tillstånd på det området. I övrigt hade man ju i riksdagsskrivelsen tänkt sig, att denna framställning skulle remitteras till socialförsäkringskommittén för att uppmärksammas i samband med utredningen om arbetslöshetsförsäkringen. Som vid den tidpunkten socialförsäkringskommittén ännu icke var i tillfälle att mera aktivt

taga i tu med detta det sista kapitlet av sin utredningsverksamhet, ansåg jag vid mitt tillträdande av statsrådsämbetet, då jag hade att besluta angående remissen av denna riksdagsskrivelse, att den till att börja med borde remitteras till socialstyrelsen, vilket ämbetsverk, som bekant, står i närmaste samarbete med statens arbetslöshetskommission, för att man därifrån skulle få en första utredning i frågan. Men denna skrivelse kommer givetvis att remitteras även till socialförsäkringskommittén och naturligtvis även till de s. k. byggnadsarbetarsakkunnige, vilka för övrigt utan någon sådan remiss äro medvetna om dess befintlighet.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr Hage uttalade även sitt beklagande, att så stora beskärningar hade fått lov att ske på de av verken begärda anslagen för offentliga arbeten, och han pekade därvidlag särskilt på vissa järnvägsbyggnader. Jag kan ej från min plats underlåta att understryka, att det ju vore önskvärt om den allvarliga situation, vari vi nu befinna oss på grund av den hastigt inträdda depressionen, skulle kunna göra allmänt klart, att det yrkande, den erinran, som gång på gång gjorts från våra sociala myndigheter om nödvändigheten av att försöka ordna sig under de goda tiderna även för de dåliga, att detta är icke endast teoreticis tal utan en teori som i sig innesluter ett mycket praktiskt krav. Det vore i hög grad önskvärt, att man ville försöka ordna det så, speciellt med offentliga arbeten, arbeten hos stat och kommun, att man uppgjorde för dem planer för längre sikt, att man sökte i görligaste mån under goda konjunkturen hålla tillbaka sådana arbeten för att ej onödigt anstränga arbetsmarknaden och konkurrera om arbetskraften, men framför allt för att man skulle från det offentliga sidan kunna hava i reserv stora arbeten, som måste utföras, men som man finge sätta in under depressionsperioder. Det är ju att beklaga, att en sådan plan ej tidigare kunnat uppgöras och följas. Hade så skett, skulle säkerligen inför de verkligt svåra tider, som nu kunna komma, med avseende på möjligheterna att skapa arbetstillfällen, naturliga arbetstillfällen för dem, som ej kunna överföras till ett annat arbetsområde än där de befinna sig, situationen kunnat vara väsentligt bättre än vad nu är förhållandet.

Emellertid torde det vara klart, att förhållandena kunna komma att utveckla sig så, att vid övervägandet av vilka åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för att möta en mera omfattande arbetslöshet, det kan komma att befinnas vara praktiskt, att man vid sidan av övriga åtgärder för beredande av arbete i form av s. k. nödhjälpsarbete också får lov taga av dessa i och för sig synnerligen önskvärda och trängande arbeten, som nu ha fått anstå, och att trots det de nu i första träffen blivit inställda, man får anledning, som sagt, att komma fram med frågan om deras upptagande.

Den siste ärade talaren slutade sitt anförande med en framställning till regeringen om att få besked om hur regeringens uppfattning var om de av honom anmärkta förhållandena i kommunalarbetskonflikten i Karlskrona. Jag beklagar, att jag i den punkten inte kan se sakerna på samma sätt som han, och jag beklagar det så mycket mer, som jag för min personliga del i stort sett skulle vilja

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

instämna i den första delen av hans anförande, nämligen om åttatimmarsdagen. Men i den sista delen av hans anförande kan jag icke instämna med honom. Jag har nämligen inhämtat såväl genom rapporter, som inkommit till socialdepartementet, som även av de meddelanden, som försvarsministern har erhållit, att de arbeten, som där under konflikten utförts av militärer, ha av dem varit fullkomligt frivilligt åtagna. Det har icke beviljats några permissioner och ännu mindre förekommit några kommenderingar för utförande av arbetet. Det har varit deras fullkomliga privatsak. De ha åtagit sig sådana uppgifter såsom enskilda medborgare, och de ha enligt de samstämmiga uppgifter, som på båda dessa vägar inkommit, åtagit sig endast utförandet av för samhället nödvändiga arbeten av huvudsakligen teknisk art. Detta kan jag icke finna innebära något partitagande i den föreliggande konflikten. Det är funktioner, som i hela samhällets intresse måste upprätthållas, och någon tillvitelse mot vare sig myndigheterna eller dem personligen för att de åtagit sig det arbetet kan jag icke finna med fog kunna framställas.

Vidare ber jag att alldeles i förbigående — jag tror att herr Johanson också vidrörde detsamma — få påpeka för herr Lithander, att, då han ville ge åttatimmarsdagen skulden även för de av honom påtalade förhållandena vid järnvägarna, så är det nog att gå litet för långt. Ty han torde ju vid närmare eftertanke erinra sig, att åttatimmarsdagslagstiftningen icke gäller för statens verk, låt vara att i konsekvens av lagstiftningen har den i tillämpliga delar också där kommit till användning. Men då blir det väl mot den praktiska tillämpningen på det området, som man bör vända sig, och icke mot åttatimmarslagstiftningen såsom sådan.

Herr Lithander ställde en uttrycklig interpellation till mig angående prisindex. Ja, den har varit så pass mycket här på tal, så att jag kanske tröttar herrarna genom att nu svara därpå. Och det vore kanske överflödigt, då ju även herr Hagman, som väl känner till dessa förhållanden, har inlåtit sig något på den saken. Jag skall därför inte gå djupare in på frågan i dag heller, utan jag skall endast svara på den direkta önskan, herr Lithander uttalade. Han hemställde nämligen, att det, för att man verkligen skulle få förvissning om hur det förhölle sig med prisindexberäkningarnas tillförlitlighet, skulle vidtagas åtgärder för att de primäruppgifter, på vilka index grundas, skulle bli allmänt bekanta. Jag vill då upplysa, att detta är något, som redan sedan länge är ordnat. Dessa primäruppgifter — jag ingår alltså icke på den övriga kontroll, som är anordnad — överlämnas till drätselnämnden eller kommunalnämnden i de orter, varifrån uppgifterna insamlas, vilka myndigheter benäget åtagit sig att för varje gång granska dem och inkomma med de erinringar, som de däremot kunna framställa. Vidare publiceras ju i »Sociala meddelanden» dessa uppgifter för varje ort, låt vara i medeltal, och det är ju en publikation, som finns tillgänglig även för riksdagens medlemmar. Dessutom har man ju redan på min tid i socialstyrelsen, och jag tror att man fortsatt därmed även senare, för-

sökt att överallt intressera ortspresen för att regelbundet införa dessa primäruppgifter, så att ortsbefolkningen skall få tillfälle att underkasta dem granskning. Slutligen ha vi ju det sociala rådet, där många utanför förvaltningen stående personer finnas, som ägnat prisindexberäkningarna alldeles särskild uppmärksamhet. För övrigt står det ju var och en fritt att i socialstyrelsen taga del av dessa regelbundet inkommande uppgifter. Och jag är övertygad, att man där fortfarande som förr är synnerligen angelägen att få mottaga och synnerligen tacksam för varje erinran, för varje påpekande, som kan göras från det ena eller andra hållet angående föreliggande uppgifter. Många av kammarens ledamöter torde ock vara villiga bekräfta riktigheten av mitt omdöme, då jag säger, att de tjänstemän, som ha hand om detta arbete, äro för detsamma synnerligen intresserade och synnerligen kompetenta. Och jag vågar upppepa, vad jag sade i går, att vår svenska prisindex är åstadkommen efter ett utomordentligt samvetsgrant och vederhäftigt arbete. Allt mänskligt är ju ofullkomligt, men jag tror mig kunna säga, att denna index är så fullkomlig, som den över huvud taget kan bli.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr Söderhielm: Herr talman, mina herrar! En talare på västernorrlandsbänken förklarade under debatten i går, att hans meningsfränder uppfattade den nuvarande chefens för försvarsdepartementet uppgift vara den, att det för honom gällde att sopa igen spåren efter, som han uttryckte sig, Per Albin Hansson. Det uttrycket har hos mig väckt en önskan att åtminstone i någon mån göra rättvisa åt min ärade kamrat på Stockholmsbänken. Jag tror, att man gör orätt, om man skyller det lägervall, vari försvaret för närvarande befinner sig, uteslutande på den mannen. Han har, såvitt jag fattat saken rätt, väl huvudsakligen varit en fortsättare, måhända med något hänsynslösare manér, av en verksamhet, som tidigare börjat. Han hade väl inte heller lyckats så som han gjort, om han inte varit den, som hållit i skafvet på en yxa som många, många utom hans egen krets önskade se gå. Och vad som framför allt har gjort det möjligt, att vi kommit dit, där vi nu befinna oss, det har väl varit den krigströtthet, den överansträngdhet, som grep detta svenska folk efter krigets vedermödor. Vi ha ju faktiskt, så ser jag saken, efter fredsslutet betett oss så, som om vi hade varit besegrade utan att ha varit med i kriget.

En annan reflektion, som jag gjorde, när jag hörde det nyss nämnda uttrycket av herr Vennerström, var den, att det torde nog vara att överskatta det nuvarande statsrådets förmåga att tilltro honom att under den tid han sitter utsopa spåren efter »den fruktbärande samverkan». De spåren äro säkerligen sådana, att det kommer att krävas inte ett år utan årtionden, innan man har återvunnit, vad som förlorats. Och det gäller inte bara om sådant, som kan göras gott genom utbetalningar, utan även om värden, som aldrig kunna evalveras i penningar.

Här i kväll är det ju närmast fråga om den materiella sidan av försvarsproblemet. Vad den nuvarande försvarsministerns planer äro

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ifråga om övningstiden, det känner man icke. Men att döma av vad man kan läsa ut ur statsverkspropositionen, torde man härvid icke ha att vänta några genomgripande förändringar. Men då herr vice talmannen i går berörde frågan om övningstiden och dess användning, kan jag inte underlåta att med några ord komma in även på det ämnet. Om jag fattade herr vice talmannen rätt, yttrade han, att han kände ett land, som hade gått in i kriget med kortare värnpliktstid än Sveriges och som likväl hade bestått provet. Jag måste bekänna, att det var med spänning jag väntade att få höra namnet på detta land. Men det kom icke. Jag har sökt i samråd med mina yrkeskamrater efter det men har inte kunnat finna det.

Vad nu angår frågan om övningstidens användning, så är det ju klart, att om man går tillväga på det sättet, som statsmakterna gjort i fråga om övningstiden, så skall det bli ytterst svårt för de utförande myndigheterna att få ett tillfredsställande resultat av densamma. I själva verket har man gjort förändringarna så brutalt, att det inom många grenar av utbildningen för den, som skall handha den, känns nästan meningslöst att hålla på. Och det fordras förvisso den svenska officerskårens beprövade lojalitet för att man skall kunna se det allvar i arbetet, som man ändå får se. Låt oss tänka oss, att man på ett civilt område skulle vilja väsentligt avkorta en undervisningskurs — vi kunna tänka på studentexamen. Man säger då ett tu tre: vi skola göra studenter på fyra år i stället för på nio. Hur tro herrarna, att resultatet då skulle bli? Men herrarna, åtminstone en stor del av er, fordra av officerskåren, att den skall åstadkomma lika fina resultat med den utbildningstid, som vi nu ha, som med den förutvarande. Den rätta vägen i ett fall som detta, när man vill göra en nedskrivning, är väl att säga: vi fordra inte detta utbildningsresultat, utan vi vilja ha det eller det utbildningsresultatet, och då ta vi den utbildningstid, som fordras för att nå det. Här har man gått omvänt tillväga. Man huggar av utbildningstiden och säger sedan till officerarna: var så goda och åstadkom lika bra resultat nu som med den dubbla övningstiden. Och så tillkommer vid bedömandet av denna fråga en annan omständighet, nämligen den, att åtminstone under fjolåret och jag tror även förut, var det så, att i många fall visste faktiskt inte den, som hade utbildningen av en avdelning om hand, hur länge han skulle få ha de värnpliktiga kvar att utbilda. Hur i himmelens namn kan man fordra, att det skall bli en systematisk och planmässig utbildning under sådana förhållanden! Skulden till att det så blivit, är nog delad på många händer, och jag misstänker, att denna kammare inte är alldeles fri från ansvar därvidlag. Nu hoppas vi, att försvarsrevisionen omsider skall komma och ge oss den planmässighet, som för närvarande saknas. Jag vill i sammanhang härmed bara säga, att så länge som herrarna tro, att herrarna lösa härordningsfrågan med att kursa med övningsdagar såsom skedde förra riksadgen, så länge blir Sveriges härordningsfråga olöst.

Så ha vi underbefälsfrågan.

Här behöver jag icke säga var ursprunget ligger till den försvarsfientliga rörelse, som i främsta rummet inriktade sig på att stäl-

la armén utan underbefäl. Men fastän denna rörelse utgick från socialdemokratiskt håll, få vi ändock icke glömma, att det under långa tider varit ett mod rent av hos allt vad frisinne heter, att med högmodig likgiltighet avvisa alla erinringar om att det kunde gå galet. Sedan är det ju en underlig historiens nemeses, att det just skulle vara under det år, då herr Hansson i Stockholm förvaltade försvarsmisterportföljen, som det hela gick sönder.

Säkert är, att det läge, vari underbefälsfrågan befinner sig, är oerhört allvarligt, ty på en lycklig lösning av denna fråga hänger icke bara frågan om vår krigsberedskap och frågan om disciplinen i armén, utan också frågan om utbildningen. Det skall bliva mig kärt att kunna konstatera herr vice talmannens intresse för utbildningens bedrivande, då underbefälsfrågans lösning på allvar upptages i denna kammare.

Man bör för övrigt icke låta invagga sig i alltför stor säkerhet på grund av de för tillfället något gynnsammare rekryteringsrapporterna. Vad infanteriet beträffar äro fortfarande vakanserna stora, och framför allt får man lov att komma ihåg, att den yngling, som nu går in i armén för att utbildas till underbefäl, icke är fullt användbar förrän om tre år, och innan dess är det i varje fall två å tre kullar värnpliktiga, som inkallas och följaktligen ha rätt att fordra fullgod utbildning.

Jag kommer så till frågan om arméns materiel. Jag vill då erinra om, att jag vid remissdebatten 1918 uppträdde i denna sal och uttryckte mitt beklagande över att den då sittande regeringen icke upptagit flera av de önskemål, som de ansvariga myndigheterna framställt i fråga om modern krigsmateriels anskaffande. Jag vill minnas, att jag sade någonting sådant, som att jag var övertygad om, att det vore en fråga, som ingen ministär, av vad färg det vara månede, i längden skulle kunna undgå att taga ställning till. Jag framhöll, att frågan framför allt gällde, hur man skulle kunna bereda de värnpliktiga, som värnpliktslagen förde i fält, det skydd, som kunde behövas i striden. Jag minnes mycket väl, hur den dåvarande kammaren demonstrerade likgiltighet för vad jag hade att anföra. Nu har jag fått rätt. Försvarsrevisionen har nu, fyra år för sent enligt min uppfattning, kommit så långt, att den begärt att få pengar till viss materiel för försök.

Herr försvarsministern har tagit ett steg till. Han har icke ansett nog att bara göra rön med materiel angående dess användbarhet och lämplighet för våra förhållanden, utan också funnit, att man behöver så pass *mycket* materiel, att man kan öva någon del av truppen åtminstone i användande av *sådan* materiel, som hela världen för övrigt är ense om att den är nödvändig. Jag vill icke här gå in på några detaljer. Jag vill bara erinra om det fallet, att vi skulle komma ut i ett gaskrig. Se vi då efter i statsverkspropositionen, så finna vi att vi icke ha några gasmasker. Alltså: våra ynglingar, som ligga i skyttegravarna, äro prisgivna åt vilken fiende som helst, endast han är försedd med gas. I luftkriget ha vi otillräckliga och för svaga maskiner, otillräcklig övning o. s. v. Gå vi till ställningskri-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

get, är det en massa materiel av det allra elementäraste slag, som man överallt annars är i full färd med att skaffa, vilken fattas för oss. Jag hänvisar herrarna till sid. 287 och 288 å fjärde huvudtiteln. Där kunna herrarna med en blick finna, hur långt bakom vi i själva verket äro. Här är nu icke fråga om anskaffning av materiel för kriget, utan om anskaffning av försöksmateriel och i andra fall av övningsmateriel. Jag tror icke, jag riskerar för mycket, om jag säger, att det för närvarande icke finnes någon stat av dem, som vi behöva taga hänsyn till, som är sämre utrustad för fältkriget och för kriget över huvud än vi.

Inför anblicken av det sorgliga tillstånd, som försvarsverket sålunda enligt min uppfattning för närvarande befinner sig i, har jag den bestämda känslan, att försvarsministern kan taga de hårda ord, som han under debatten fått uppbära, med ganska stor ro. Det borde snarare vara svårt för honom att utan bekymmer se de punkter, där han måste avvisa fullt berättigade framställningar på grund av rådande hårda tider eller med hänsyn till försvarsrevisionen. Jag vill här icke trötta kammaren med att anföra flera exempel. Jag nämner endast, att man icke har kunnat anse sig kunna gå med på att anslå medel till flera flygningar, än man hittills haft, trots det flygväsendet är det vapen som allt mer och mer tränger i förgrunden.

Nu är det naturligtvis ingalunda min mening, att här urgera och begära, att vi skola ge ut pengar i oändlighet utan hänsyn till något annat. Men jag vill bara hoppas, att då herrarna sätta sig ned med den stora blåpennan för att stryka begärda anslag, herrarna då erinra sig, att anslagen till försvarsväsendet dock äro sådana, som äro till skydd och nytta för *alla* i detta land. Det omdömet kan man icke fälla om en hel del anslag, man läser om på övriga huvudtitlar.

Försvarsministern har utlovat en lösning av avlöningsfrågan för arméns personal, och jag ber att till honom med anledning härav få framföra arméns vördsamma tack. Jag vill på samma gång vädja till kammaren om samma välvilliga bemötande, när denna proposition kommer före, som kammaren visade den tillfälliga löneregeringspropositionen. Men i detta sammanhang kan jag icke underlåta nämna en annan sak. En talare i går på Gevleborgsbänken uttryckte den förhoppningen, att tjänstemännen nu skulle känna sig tillfredsställda med att broderligt gå vid lantbrukarens sida och frivilligt och med tacksamhet se sina löneförmåner minskade. Jag vill då erinra om den tid, då lantmännens hem överflödade av mjölk och honung och då tjänstemännen i städerna och kanske framför allt den kår, som jag tillhör, i många fall drevs till förtvivlans rand av ekonomiska bekymmer på grund av otillräcklig avlöning. Jag kan icke minnas, att det då var fråga om någon gemensam broderlig marsch, och jag vill erinra om, att lantmännen haft en tid, då de ägde mer än kompensation för dyrtiden: tjänstemännen ha ännu icke kommit upp till kompensationen.

Jag har här sysslat med minnen från föregående riksdagsperioder. Jag kan icke hjälpa, att jag kommer tillbaka dit en gång till.

Jag minns en afton, då det var fråga om någonting, som rör

försvaret, jag minns nu icke vad. Det var just under den försvarsfientliga feststämningens värsta yra. Vi voro några högermän, som hade tillåtit oss varna för att gå alltför förhastat tillväga. Vi fingo då från kammarens mest inflytelserika håll höra, att vi ingenting lärt och ingenting glömt, att vi voro blinda, som icke sågo, att vi levde i en »ny tid», som orden föllo. Jag måste erkänna, att jag sedan dess mycket uppmärksamt spejat efter de tecken, som skulle visa mig, att den nya tiden var inne. Hittills åtminstone har jag icke kunnat se någon väsentlig förändring till det bättre, vare sig i människornas sinnen eller i nationernas umgänge sinsemellan. Vi som de, tycker jag, träta och slåss ungefär som vi gjorde förut, kanske litet mer än förut, under inga omständigheter mindre. Var och en anser sig närmast böra tillgodose främst sina egna intressen och de få, som kämpa för ett ideal, det måste vi erkänna, komma icke långt. Så lär det nog också förbli, åtminstone så länge som vi behöva tänka oss framåt, och detta även om floden av vackra talesätt skulle svälla än mer än den redan gjort.

Stora delar av vårt folk betrakta ju försvarsfrågan som en huvudsakligen inrikespolitisk fråga, då den i själva verket är utrikespolitisk. Och vad man kan säga om den utrikespolitiska situationen, så icke ger den väl i detta ögonblick några egentligen lugnande intryck, med sin kapprustning mellan de stora sjömakterna i väster, med ett jäsande kaos längs hela den europeiska civilisationens östra gräns, med en stark ockupationsarmé av främmande nationalitet i hjärtat av Europa, med en engelsk armé i Mesopotamien, som, efter de uppgifter jag sett, är större än hela den armé, varmed England utkämpade boerkriget. Det finns menar jag, fakta och lagar, grundade djupt i människans natur, som icke rubbas av aldrig så ofta upprepade försäkringar. Det skulle också förvåna mig, om man icke på vissa håll i själva verket lärt mer än vad man vill erkänna.

Hur skulle det då vara, om vi skulle komma överens att för en gångs skull glömma att försvarsfrågan varit en av de tappar, kring vilka de inrikespolitiska striderna rört sig, om vi skulle försöka komma överens om, att när vi skola lägga grunden till något nytt, göra det så, att det nya blir militärt dugande och icke bara något, som duger blott för en viss politisk situation. Ja, tankeexperimentet är djärvt, jag medger det, och de rykten, som flyga angående det resultat, vartill försvarsrevisionen hittills kommit äro ju icke mycket hoppgivande.

Det fordras mina herrar, om man vill kämpa för sin rätt, mera än att säga, att detta är min rätt. Det fordras framför allt, att man inger motståndaren den uppfattningen, att man är beredd att göra uppoffringar för att ernå denna rätt. Detta har den svenska utrikespolitiken under de sista tre åren icke förstått. Ännu så länge är världen sådan, att när man vill utläsa en nations vilja till självhävdelse, det är till försvarsväsendet man vänder sig.

Det är därför herr talman, som jag betraktar vårt lands läge i detta ögonblick såsom så förödmjukande och så bekymmersamt,

*Vid remiss av
statverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. att jag icke kunnat underlåta att här framlägga min uppfattning för kammarens ledamöter.

(Forts.)

Herr talmannen, som under herr Söderhielms anförande inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr H a n s s o n i Stockholm, som anförde: Herr talman, mina herrar! Hade icke herr Söderhielms anförande varit fyllt av en så stark personlig känsla som det var, skulle jag närmast ha velat beteckna det såsom en utmaning. Det fanns i all den mjuka form, varmed det framfördes, anklagelser, som icke äro berättigade, och anklagelser av sådan art, att om man från det håll, som herr Söderhielm representerar, ämnar föra diskussionen på det sättet, jag tror att vi aldrig komma till samförstånd i någon punkt.

Det är ju alldeles klart, att vi kunna se saker och ting — och vi göra det — ur olika synpunkter. Men när man här kommer och målar upp såsom herr Söderhielm har gjort, vårt försvar, såsom ohjälpligt förfallet, och sedan icke ens nöjer sig med att anklaga vissa personer för detta förfall, utan därjämte är nog välvillig att försöka försvara viss person för hans förmenta andel i förfallet, då tror jag man gått alldeles för långt.

Enligt min mening gjorde den svenska officerskåren mycket klokt i att börja tillnyktra något från den frasersnas värld, vari man levat sedan år 1914, och sätta sig in i den situationen, att vi icke längre håller på med att bygga ut försvaret, att de tiderna äro slut, då man kunde öka och öka militärbudget och övningstid, att vi nu stå vid begynnande avrustning och att det gäller att till varje tid avgöra, hur långt vi i det avseendet kunna gå. Vi skola gå fram i det klara medvetandet om, att våra strävanden icke längre skola gälla vad som kallades den väpnade freden, utan, om man vill använda samma ord, freden genom avväpning.

Jag hade för min del icke tänkt att gå upp i denna remissdebatt, om jag icke bleve på något sätt provocerad därtill, men under gårdagen kom ett yttrande, icke i denna kammare, utan i medkammaren, som gjorde det nödvändigt för mig att taga till orda för att rätta en missuppfattning, som tydligen rådde hos försvarsrevisionens ordförande, herr Kvarnzelius, då han talade i första kammaren, men råder icke blott hos honom utan också hos åtskilliga andra, efter vad jag kunnat under hand erfara.

Herr Kvarnzelius yttrade i första kammaren i går enligt referat i tidningarna: »Det har klagats över det dåliga resultatet av övningarna. Regeringen har emellertid icke lämnat vederbörande tillräcklig ledning beträffande hur den förkortade övningstiden skall utnyttjas. Man har endast föreskrivit, att »det hittillsvarande övningsprogrammet skall användas i tillämpliga delar», detta program, som avsetts för 365 dagar, under det att utbildningstiden förkortats till 165. Är det då underligt att resultatet blir dåligt? Förrän ordentliga och planmässiga direktiv, lämpade efter de nya förhållan-

dena, givits uppifrån, och genomförts över hela linjen, är det ej värt att komma och tala om dåliga resultat, ty det imponerar icke.»

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Syftemålet med detta yttrande kan vara mer än ett. Det närmast synliga syftemålet är ju att visa tillbaka anspråken på ökad övningstid, anspråk, fotade på hänvisningar till det dåliga resultat, man menar har uppnåtts med utbildningen av de klasser, som hittills haft den kortare övningstiden. Ett annat syfte kan väl dock ha varit att med detta yttrande försöka skjuta en pil på den försvarsminister, som ju icke var vidare behaglig även för vissa liberaler.

Jag kan för min del icke stillatigande taga emot de anklagelser mot den regering jag tillhörde, att den skulle ha behandlat saker och ting så lättvindigt, att när det fastställdes vissa ändringar i övningstiden, man nöjde sig med att skicka ut en generalorder, som endast föreskrev, att det hittillsvarande övningsprogrammet skulle användas i tillämpliga delar. Jag är visserligen av den uppfattningen, att man ej skall försöka vare sig från regeringens eller försvarsministerns sida snöra in utbildningen i direktiv, som binda varje timme, varje liten stund på dagen. Jag tror, att man i den militära undervisningen såväl som i annan undervisning får lämna ett ganska stort spelrum åt lärarnas initiativ åt deras olika förmåga att meddela kunskap. Å andra sidan är jag naturligtvis fullkomligt medveten om, att man icke kort och gott kan föreskriva, att det på 165 dagar skall läras detsamma som på 365 och med samma metoder som då. Jag skall inte trötta herrarna med en mera detaljerad bevisning om att herr Kvarnzelius har talat om något, som han icke känner till: jag skall nöja mig med att visa den här samlingen papper: det är generalorder, som jag bett få låna upp från kommandoexpeditionen, samtliga gällande utbildningen av 1919 års klass. Redan av antalet papper böra herrarna förstå, att det står åtskilligt mera i dessa generalorder, än att bara det gamla övningsprogrammet skall i tillämpliga delar användas.

För övrigt kan det ju också hända, om man vill vara partielak, som man ju bör vara i en remissdebatt, att, när herr Kvarnzelius skjuter från första kammaren sin pil för att träffa den förutvarande socialdemokratiska krigsministern, pilen går förbi och träffar herr E. A. Nilson i Örebro, som en gång var liberal krigsminister. Det är nämligen så, att den klass, vars utbildning det närmast kan vara fråga om, är 1919 års klass. Rörande förkortningen av övningstiden för denna klass beslöt urtima riksdagen 1919, då man sänkte första tjänstgöringstiden från 250 till 120 dagar. Det närmaste svaret för direktiven borde ju ha ålegat den minister, som föreslagit denna minskning — jag talar här hela tiden utifrån herr Kvarnzelius' förutsättningar. Det begärdes också, sedan riksdagen fattat beslut, den 17 oktober 1919 förslag från inspektören för infanteriet. Emellertid lät man sig åtnöja med att dessa förslag dröjde månad efter månad, och först den 15 april 1920 förelåg infanteriinspektörens förslag. Då stod man redan inför en nästan omedelbar inryckning, där det gällde att så snart som möjligt expediera vederbörande generalorder. Herr E. A. Nilson i Örebro hade avträtt.

Vid remiss av jag hade tillträtt och generalordern utgick den 20 april rörande utbildningen vid infanteriet.

statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

I dessa handlingar finnas bestämmelser om dels utslutning av ämnen ur övningsprogrammen, dels annan tidsindelning, som också blev nödvändig; där finnas enligt mitt sätt att se anvisningar, så långt anvisningar kunna lämnas, från försvarsministrernas sida. Beträffande de ytterligare anvisningar, som kunde vara nödvändiga, när under 1920 års riksdag övningstiden ytterligare förkortades, bland annat första tjänstgöringen med ytterligare 30 dagar, ha ock sådana anvisningar utfärdats, men icke kunnat på grund av tidsbrist få den omfattning, som de tidigare. Jag vill erinra om, att riksdagen fattade sitt definitiva beslut den 22 juni, inryckningen av årsklassen skedde den 26 juni, och på dessa fyra dagar hade Kungl. Maj:t att expediera kungsbrev och generalorder rörande utbildningstiden. Nu kan man ju så länge man vill tvista om, huru detta i och för sig oefterrättliga tidstväng uppstått, och herr Söderhielm berörde en öm punkt, när han pekade på den obestämdhet, som har rätt beträffande utbildningen. Man har icke vetat, om tiden skulle ytterligare förkortas eller icke, man har icke från officershåll haft ett klart besked från början vid övningsarnas planläggning. Den anmärkningen är alldeles riktig. Det hela beror naturligtvis på, att man icke från början, när man lade upp frågan om förkortning av övningstiden, gjorde denna förkortning verkligt rationell, och jag tror också man kan säga, utan att därmed rikta anmärkningarna åt något bestämt partihåll, att försvarsrevisionen bar en stor del av skulden till att man icke kunde i god tid ordna om dessa saker. Men samtidigt som man nu klagat över, att man fått dåliga besked, att det skett för många rubbningar i den gällande ordningen, att officerskåren icke fått tid på sig att vänja sig vid en övningstid förrän den får en ny — i samma ögonblick bebädar den nuvarande försvarsministern dock en ny ändring på övningstiden under provisoriet.

Beträffande resultatet av utbildningen tror jag, att det är alldeles för tidigt att, såsom herr Kvarnzelius gjort, acceptera den kritik, som kommit från militärt håll. Det är ju så, att man skall ha värnads inför sakkunskapen, och det är förklarligt, om den kritik som, mycket väl planlagd och utförd, följde efter fälttjänstövningarna i Södermanland i september, på vissa håll verkat överrumplande.

Men i själva verket är den icke så överraskande. Har man icke från samma håll talat om för oss vid varje tillfälle, då en minskning av övningstiden skulle ske, att om vi beslöte denna minskning, så kunde man icke utbilda en soldat. Det ha vi fått veta på förhand. Det hava vi fått veta i de förslag, som avgivits från militära myndigheter rörande ordnandet av utbildningen under den förkortade övningstiden, och det komma vi att få veta, ända till dess att man inom den militära sakkunskapens läger får klart för sig, att vi icke befinna oss i en tid, där man kan propa sig fram till ökad övningstid och till hur lång övningstid som helst, utan att vi befinna oss i en tid, där den militära sakkunskapen måste

utgå från den förutsättningen, att man under en förkortad övningstid skall kunna giva den utbildning, som gör soldaten lämplig att, om fara skulle bliva å färde, kunna sättas in i krigsmässiga förband. För min del är jag icke alls på något sätt så starkt imponerad av den kritik, som kommit efter fälttjänstövningarna. Jag tror tvärtom, att, om man undersöker densamma litet grand, så skall man finna, att denna kritik kan ge anledning till åtskilliga reflexioner, som icke blott utmynna i att vi måste ha en ökad övningstid.

I första hand är det en liten egendomlighet, som jag icke vill underlåta att vid detta tillfälle fästa uppmärksamheten på. Kritikers huvudmål är att visa, att utbildningen under en kortare övningstid icke kan ge ett gott resultat. Nu hade man under fälttjänstövningarna tre årsklasser, 1917, 1918 och 1919, blandade om varandra. 1917 års klass hade fått en utbildning ungefär enligt 1914 års föreskrifter. 1918 års klass hade fått en rätt oordnad utbildning på grund av spanska sjukans ingripande i övningarna. 1919 års klass hade fått den kortaste utbildningen; den togs till fälttjänstövningarna, innan den ännu hade avslutat sin första tjänstgöring. Den gick alltså ut i fälttjänstövningarna innan den ens fått 90 dagars rekrytutbildning. Då säger man, att 1918 och 1919 års klasser voro omöjliga men att 1917 års klass var utmärkt. Jag har frågat mig: hur har man egentligen kunnat taga reda på detta, att just de pojkar, som tillhörde 1917 års klass men voro blandade med de andra, voro så mycket bättre än de övriga. Jag kan förstå, att man kan komma till det resultatet, när det gäller sådan tjänst, där man mera har den enskilde värnpliktige att hålla sig till, såsom vid rapporttjänst och vakttjänst, men jag kan icke förstå, hur man kan göra samma konstaterande, när man opererar med truppen som helhet. Jag tror därför, att redan en sådan omständighet ger en viss anledning till reflexioner över, att kanske ändå den kritik, som kom efter fälttjänstövningarna, alltför mycket utgick från förutfattade meningar.

Ser man vidare på vad det är som kritiseras — jag har här generalstabschefens sammanfattning av kritiken — då skall man finna, och detta kanske särskilt herr Kvarnzelius bör uppmärksamma, när han tror, att man genom ämnesbegränsning skall kunna åstadkomma en bättre utbildning, då skall man finna, säger jag, att vad som huvudsakligen lägges de värnpliktiga till last är, att de vid spaning, bevakning och rapportering icke fyllde måttet, d. v. s. de hade icke blivit tillräckligt indrillade för att kunna ordenligt framföra en rapport eller hålla bevakning, när de ligga ute o. s. v. På den punkten är kanske kritiken riktig, men jag måste säga mig, att även där tycker jag, att den ibland tangerar en gräns, som icke är det allvarligas.

Efter fälttjänstövningarna blev jag intervjuad av Nya Dagligt Allehanda och tillät mig peka på en psykologisk förklaring, som jag tror räcker ganska långt. Jag sade nämligen, att jag tror, att våra svenska värnpliktiga icke hava så lätt att sätta sig in i den

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

föreställningen, att när de äro ute på sina militärövningar och *leka* krig, detta är krig, och att de därför icke heller under sådana förhållanden riktigt utföra vissa saker, som de naturligen skulle utföra under krig. Jag skall taga ett enda exempel. Under manövern i Södermanland passerade jag i sällskap med en militär en man, som stod på vakt vid ett träd. Mannen stod på den sidan av trädet, som vette åt »fienden» och där han alltså var utsatt för »fiendens» kulor. Min militäre följeslagare var mycket uppbragt över att något sådant kunde ske — och det berodde naturligtvis också på den korta övningstiden och den dåliga utbildningen! Jag kunde för min del icke bli upprörd, ty jag sade till mig själv och sade det också till min följeslagare, att om mannen visste att de hade skarpa skott där borta, så ställde han sig nog på rätta sidan av trädet. Jag tror, att mycket av den kritik, man har utövat, hör samman med detta, att de värnpliktiga icke kunnat leka den lek, som officerarna vilja hava dem att leka, och det är alldeles uppenbart, att man även ifråga om kritiken av den bristande uppmärksamheten vid vakthållning icke kan utan vidare säga: tänk vilken fara, om dessa pojkar komma i krig. Det inträffade t. ex. under manövern vid ett tillfälle, att jag mötte en patrull i trevligt samspråk med en patrull från den »fientliga sidan». Jag är säker på, att något sådant icke skulle förekomma om det varit allvar. Jag anser därför, att man icke bör taga ut sådana exempel för att visa, att utbildningen icke är tillräcklig. Även om man drillar ett helt år, så tror jag icke, att man kan drilla en svensk yngling så väl, att han under en fältmanöver verkligen handlar, som om han befunne sig i krig.

I den mån som kritiken rör sig om sådana saker, så anser jag, att kritiken är på felaktiga linjer. Det är också anmärkningsvärt, att på sådana mera allvarliga punkter som beträffande skjutskicklighet har man icke i sin kritik haft sådana anmärkningar. Man säger i generalstabschefens sammanfattning visserligen, att enstaka värnpliktiga visade sig icke kunna hantera sitt gevär, och jag hörde av en av stridsdomarna där ute, att en man trodde, att när han skulle höja sikten, var det blott att höja pipan ett slag.

Jag tror emellertid icke, att man bör på sådana enstaka exempel försöka bygga en kritik av utbildningens resultat. Jag måste säga, att jag har ett intryck av att man här i sin iver att underkänna den korta övningstiden lagt sin kritik på grunder, som inför ett civilt öga icke kunna verka såsom en argumentation emot den kortare övningstiden och för en längre övningstid. Tvärtom får man den uppfattningen, att vi ännu ha ganska långt kvar, till dess att man från våra militära myndigheters sida lägger huvudvikten, där den, åtminstone så långt det civila förståndet räcker, bör läggas vid militär utbildning.

För övrigt skulle man, om man vill tillämpa samma metoder vid kritiken av vår officerskår, som tillämpats vid kritiken av de värnpliktiga, kunna säga, att det är mycket illa ställt med vår officerskårs utbildning. I kritiken nämnes t. ex., att man under manövern i Södermanland ställt kokvagnar på öppna platser, utsatta för

»fientliga» flygare, utan någon som helst betäckning. Det finns andra detaljer av samma slag, och detta är ledningen ansvarig för. Men icke drager man av en sådan försummelse eller av en sådan oförmåga även hos officerarna att leka krig den slutsatsen, att officeren är oduglig och hans utbildning otillräcklig.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Det finns givetvis mycket i denna kritik, som är fullkomligt berättigat, men det finnes också så mycket, som ett civilt förstånd icke kan smälta, att man icke utan vidare kan rygga tillbaka för denna kritik och säga, att nu ha vi genom Södermanlandsmanövern äntligen fått svart på vitt på att den korta utbildningstiden icke duger och att således, när herr Hammarskjöld föreslår ökad utbildningstid, det är fullkomligt riktigt och bevisat, att det är nödvändigt. Jag kan dela herr Kvarnzelius' uppfattning i så måtto, att jag tror, att vi åtminstone göra klokt i att vänta på ytterligare erfarenheter. Det behövs bättre bevis, innan vi skola skrida till en ändring.

Om den föreliggande budgeten och särskilt fjärde huvudtiteln skall jag icke yttra mig något mera ingående, redan av den anledningen att jag icke haft tillfälle att så noga läsa igenom den, att jag skulle kunna prestera en detaljkritik. För min del får jag säga, att budgeten icke har överraskat mig genom sina höga siffror på fjärde huvudtiteln; det har tvärtom snarare överraskat mig, att siffrorna icke varit ändå högre. Därmed vill jag icke ha sagt, att herr Hammarskjöld har rätt, när han här säger, att han blott upptagit, vad som är oundgängligen nödvändigt. Jag är övertygad om att detta är rätt endast i så måtto, att ur *hans* synpunkt är det oundgängligen nödvändigt, men vi se ju så olika på dessa ting, tyvärr. Men överraskningen låg däri, att, fastän vi fått en militär försvarsminister, till vilken alla de, som med fasa sett, hur vårt försvar »raserats» under de senaste åren, satt sitt hopp, denne försvarsminister ändå har kunnat i sådan utsträckning som skett stå myndigheternas anspråk emot. Men med detta konstaterande måste jag samtidigt ändå säga, att ur den synpunkt, från vilken vi de senaste åren behandlat fjärde huvudtiteln här i riksdagen och särskilt i denna kammare, måste vi konstatera, att riksdagen säkerligen måste ålägga sig ett rätt allvarligt försök att icke blott komma avsevärt ned under vad de militära myndigheterna begärt utan även avsevärt ned under vad försvarsministern ansett sig böra begära.

Jag vill fästa uppmärksamheten på en punkt i tilläggsstaten. Det begäres där 300,000 kronor till förstärkning av anslaget till fält- och fälttjänstövningar. Förra riksdagen beviljade intet anslag till fält- och fälttjänstövningar därför, att det från tidigare år fanns stora reservationer å anslaget. När i enlighet med 1919 års riksdags beslut fälttjänstövningarna i Södermanland i fjol skulle anordnas, gällde det givetvis också att se till, huruvida de besparingar, som funnos under anslaget, tillåte en sådan omfattning av fälttjänstövningarna och ändå lämnade kvar så mycket, att de nödvändiga fältövningarna kunde hållas under 1921. Jag begärde därför från vederbörande en uppgift rörande anslagets ställning. Jag fick uppgift om att de fältövningar, som skulle under år 1921 vara nödvändiga.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

krävde för generalstaben 12,525 kronor, för två arméfältövningar 60,000 kronor, för sex fördelningsfältövningar 36,000 kronor, för kommandanten i Boden 6,000 kronor, för militärbefälhavaren på Gottland 3,000 kronor, för inspektören för infanteriet 12,000 kronor, för inspektören för kavalleriet 6,000 kronor, för inspektören för trängen 3,000 kronor och för generalintendenten 9,000 kronor eller sammanlagt 147,525 kronor. Det återstod då för fälttjänstövningarna över en miljon kronor. Fälttjänstövningarna beräknades icke kosta detta belopp, och det förvånade mig något, att reservationerna nu skulle vara så åtgångna, att det var nödvändigt att begära förstärkningsanslag. Jag har därför i dag förfrågat mig hos riksräkenskapsverket rörande detta anslags ställning. Vid utgången av november månad fanns under anslaget ett belopp av 655,557 kronor. Under december månad hava emellertid utbetalts rätt stora poster, bland annat 180,000 kronor till statens järnvägar, och man beräknar nu, att den behållning, som fanns vid ingången av 1921, var 191,000 kronor eller omkring 43,000 kronor mera än man från de militära myndigheternas sida angett såsom den summa, som var nödvändig för fältövningar under 1921. Nu är det möjligt, att försvarsministern i sitt resonemang om de nödvändiga samövningarna mellan olika truppslag lägger in andra övningar än dessa och därför anser förstärkning behövas. Det förefaller mig dock, som om det på denna punkt hade funnits möjlighet till en liten besparing.

En någorlunda säker utgångspunkt för vissa stora anslagsberäkning har man ju i antalet övningsdagar. Det har då slagit mig med en viss överraskning, i huru hög grad man ökat övningsdagarnas antal från 1921 till 1922. I den tabell, som finnes bifogad tilläggstaten, beräknas de värnpliktigas övningsdagar år 1921 för de yngre årsklasserna till 6,819,019, för icke vapenföra till 826,870, för reservtruppövningar till 368,600 och för landstormsövningar till 140,000, d. v. s. sammanlagt 8,154,489 övningsdagar. Dessa beräkningar måste ju vara gjorda på grundvalen av den i fjol beslutade lagen rörande utbildningstiden för värnpliktiga av 1920 års klass. Går man till riksstaten för 1922 för att studera motsvarande tabell, finner man, att den första siffran, d. v. s. den, som avser de vanliga övningarna med de värnpliktigas yngre årsklasser, beräknas till 8,598,115, att för icke vapenföra beräknas 830,973 övningsdagar, att inga övningsdagar beräknas för reservtruppövningar — vilket måhända beror på att de årsklasser, som då skulle ut, fullgjort krigstjänstgöring i en sådan utsträckning, att man även från militärt håll anser det onödigt att taga ut dem till en femton dagars övning — samt att för landstormsövningar beräknas 140,000 dagar. Håller man sig till de båda första siffrorna — jag utgår nämligen från att riksdagen kommer att se till, att de äldre årsklasserna, som skulle deltaga i reservtrupp- och landstormsövningarna, icke bliva inkallade under de närmaste åren — skall man finna, att skillnaden mellan vad som beräknas för 1921 och 1922 icke är mindre än 1,924,199 övningsdagar. Det synes således vara en mycket betydande ökning av övningstiden, som är påtänkt från försvarsministerns sida.

För min del har jag redan genom en motion under gårdagen tillkännagivit, att enligt min uppfattning riksdagen borde för 1921 års klass bestämma samma övningstid som för 1920 års klass, d. v. s. göra allvar av den föresats vi hade förra året att icke plöttra vidare på övningstiden under provisoriet. Om detta blir fallet, skall man kunna nedsätta beräkningarna av övningsdagarna med 1,924,000 dagar. Man spar således redan å avlöningarna åt de värnpliktiga nära 1,000,000 kronor, och man spar avsevärda belopp på alla öresanslagen. För min del skulle jag vilja hemställa till statsutskottet att icke av slentrian behålla beräkningarna i propositionen med det resonemanget, att pengarna gå ändå åt, utan att åtminstone försöka i god tid få in beräkningar från arméförvaltningen, som göra det möjligt att lägga till grund vid beräkningen av öresanslagen det verkliga antalet tjänstgöringsdagar och icke ett antal dagar, som är i hög grad oriktigt. Jag tror, att man på detta sätt kan få en utgångspunkt för en riktigare beräkning av budgeten och även en utgångspunkt för rätt avsevärda besparingar i denna budget. Visserligen bli icke de *verkliga* besparingarna på öresanslagen lika stora som de beräknade, då man här ännu rör sig med före kriget gällande utgångspriser, men detta kan icke vara något skäl att räkna medvetet oriktigt ifråga om övningsdagarnas antal. Var sedan ytterligare besparingar skola kunna göras, är svårt att säga, när man ännu icke ägnat propositionen tillräcklig detaljgranskning. Det har redan pekats på den betydande posten för nybyggnad vid flottan, beträffande vilken jag för min del alldeles delar den uppfattning, som här i går uttalades av min partivän Thorsson, att riksdagen icke nu bör giva sig in på sådana anslag.

Det har här i dag från statsministerns sida talats om att regeringen framlagt sin budget i känslan av att detta är vad som nödvändigt kräves med hänsyn till upprätthållandet av vårt försvar i nuvarande världssituation. Vad som sades var ju långt ifrån något nytt; det var den gamla tonen av — vad skall jag säga — den avvaktande avrustningsvänligheten, d. v. s. vi skola sitta här i vårt land såsom i andra länder och vänta på att någon annan skall börja. Vi skola alltjämt upprätthålla inom vårt folk den föreställningen, att farorna hota ännu i så hög grad, att en av våra angelägnaste uppgifter är att se till, att den s. k. försäkringspremien ordentligt betalas. Och, vid Gud, det svenska folket har fått betala höga premier i detta avseende! Jag har en principiellt helt annan synpunkt, som jag tidigare har hävdad och som jag icke vill underlåta att i dag stryka under. Jag tror icke, att man kommer med någon verklig hastighet fram till den fredens tid, då man kan undvara de militära våldsmedlen, om man bara sitter och väntar på varandra; jag tror, att det är nödvändigt att samarbeta och icke bara att samarbeta utan också i detta samarbete visa litet mod att gå före, och jag tror, att de små staterna kunna göra det med den minsta risken. Jag upprepar vad jag en gång tidigare sagt: jag betraktar det såsom en heder för vårt land, om det kan på sådant sätt gå före i avvecklingen av militärbördorna, att därmed kan givas ett exempel för andra länder och

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

givas en kraftig stöt för avrustningsarbetet över hela världen. Jag tror icke på väntandets politik, jag tror icke, att vi, om vi vilja komma fram till avrustning och fredlig ordning, skola nöja oss med att säga, att vi göra ju blott som de andra, när de andra börja, följa vi med, utan jag tror, att vill man verkligen något, skall man säga: så går jag min väg och väntar, att ni andra skola följa efter. Den passiva freds vänligheten är ett passerat stadium; vad vi behöva är vad herr Lindhagen en gång kallade fredsaktivitet, med verklig vilja och även verkligt mod att gå fram på sådant sätt, att vi visa inför världen, att det är en ny politik, som vi bedriva, och icke bara den gamla politiken, klädd i nya talesätt.

Det har fällt ett ord under debatten, som ligger något utanför vad jag här för övrigt haft att yttra, men som jag anser icke bör bli utan replik. Det var socialministerns yttrande om det militära strejkbryteriet i Karlskrona — jag använder det rätta ordet, ty det passar vid detta tillfälle. Jag blev ganska överraskad att höra detta yttrande just från socialministern. Det var visserligen insvept i allehanda förskönande fraser. »Man arbetade endast som fullständigt privata personer. Det var icke fråga om någon permission, icke om någon tjänstledighet och naturligtvis icke — fattas bara det! — fråga om någon kommendering till strejkbryteri. Officerarna hade endast uppträtt som privatpersoner, och man hade tjänat samhället.» Jag undrar, när egentligen en strejkbrytare icke anses tjäna samhället!

Jag får dock för min del säga, att vi i detta speciella fall ha mindre anledning än annars att tolerera strejkbrytare. Han må vara hur privat han vill, så är han dock militär, och jag skulle förmoda, att en sådan omständighet som att militärer gå som strejkbrytare försvårar hela saken betydligt mer än något annat.

Jag tror därför, att det skulle vara synnerligen nyttigt, icke blott om herr socialministern ville underlåta att försvara detta strejkbryteri, utan även om herr försvarsministern ville ge vederbörande nere i Karlskrona en liten vink om att de göra försvaret en stor otjänst genom att fortsätta med detta strejkbryteri.

Härpå yttrade:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet Hammar skjöld: Under dagens debatt hava ett par yttranden fallts, som torde kräva ett bemötande.

Den förste talaren på förmiddagen påyrkade avsevärda nedläggningar i den framlagda militärbudgeten. Han yttrade, att även om vi gjorde dylika nedprutningar, behöfve vi icke befara att komma i efterhand. Norge hade nämligen reducerat sin försvarsbudget. Jag talar visserligen ogärna om främmande länder, men anser mig dock böra meddela, att enligt uppgift den militärbudget, som nu framlägges av den norska regeringen, är avsevärt större än förra årets budget, och att denna ökning i huvudsak är föranledd av större antalet tjänstgöringsdagar. Den militära löneregleringen krä-

ver detta år endast en obetydlig ökning, 98,000 kronor, emedan en löneroglering redan förra året antogs för den norska militären. Utom den nu angivna ökningen ställes emellertid i utsikt en särskild proposition på ett belopp av omkr. 1 $\frac{1}{4}$ miljoner kronor för understöd till det frivilliga skytteväsendet och till Norges landsförbund för idrott m. fl. ändamål.

Vid jämförelser med förhållandena i Norge tillåter jag mig dessutom påpeka, att Norges militärpolitiska läge är ett helt annat än Sveriges. Norge gränsar nämligen icke till Östersjön, där förhållandena för närvarande icke kunna anses ordnade. För övrigt är det ju icke mot Norge, som vi rusta. Efter den samförstånds politik, som är inledd mellan de nordiska nationerna, ha vi ju tvärtom utsikt att erhålla hjälp från Norge till försvar av den Skandinaviska halvön i farans stund, och den omständigheten, att Norge förmenas nedsätta sin försvarskraft, utgör sålunda i och för sig ingen anledning till motsvarande åtgärd för Sveriges del, snarare tvärtom.

Den siste talaren nämnde några ord om de erfarenheter, som kunna dragas av fälttjänstövningarna i Södermanland. I likhet med honom vill jag icke överskatta värdet av erfarenheterna från en så kort övning. Liknande erfarenheter äro de militära cheferna i tillfälle att draga även under andra övningar. Så t. ex. har jag i min egenskap av chef för VI. arméfördelningen varit i tillfälle att beträffande denna arméfördelning göra iakttagelser av ett visst värde för denna frågas bedömande.

Samma talare nämnde, att infanteriet under övningen i Södermanland befann sig vid slutet av 90 dagars utbildning. Ja, så var förhållandet beträffande sex av de tio infanteriregementen, vilka deltog i övningarna, men det gällde icke Svea och Göta livgarde och icke heller Norra skånska infanteriregementet och Hallands regemente. Vid sistnämnda fyra regementen omfattade förra sommarens tjänstgöring 115 dagar. Den post, som stod vid trädet, tillhörde med all sannolikhet Svea livgarde — jag var även i tillfälle att se honom — och han befann sig icke vid slutet av 90 dagars, utan vid slutet av 115 dagars utbildning.

Den förre talaren nämnde, att de tillfällen som erbjudas under spanings- och bevakningstjänst icke äro tillfyllest för att kunna draga en bestämd slutledning om utbildningens resultat. Man kan dock även draga slutledningar, då truppen befinner sig i strid och i skyttelinje liksom även under marsch och bivaekering. Jag nämnde nyss VI. arméfördelningen. Jag hade för att kunna göra övningarna mera rörliga, än som på grund av den klena utbildningen var möjligt i Södermanland, ordnat övningarna så, att trupperna lågo i samma kvarterbivaek under hela övningstiden, och fingogå med stridspackning. Då truppen hela tiden ligger i samma bivaek, minskas i hög grad det arbete, som åligger trupp och befäl både vid upprottet på morgonen och vid förläggningen på kvällen, mot då man varje dag flyttar sig från den ena orten till den andra. På grund av den bristande underbefälstillgången och truppens svaga

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

utbildning kom även under dessa enkla förhållanden ett så maktpåliggande arbete att vila på officerarna, att en regementschef förklarade, att hans officerare, särskilt subalternofficerarna, efter fyra dagars fälttjänstövningar voro så uttröttade, att han icke trodde, att de skulle förmått en femte dag. Det ökade arbete för befälet som följer med en otillräckligt utbildad trupp kan en eller annan dag fullgöras jämförelsevis bra, men ger man sig ut på operationer under en längre tid, kan icke befälet hålla ut, om det skall vara närvarande och visa truppen till rätta från morgon till kväll och, jag vill säga, även från kväll till morgon. Ett sådant truppförband är i verkligheten icke operationsdugligt.

Som exempel på de fel, som officerare begingo, nämnde talaren kokträngens placering. Det är möjligt, att denna i något fall eller kanske i flera fall var placerad så, att den icke var skyddad för insyn och anfall från luften. Det är en mycket beklaglig sak. Hade vi mera samövningar mellan infanteri och flygare, skulle detta säkert komma infanteriet så i blodet, att något sådant icke vidare komme att inträffa. Jag tror dock knappast, att detta fel kan läggas officerskåren till last, ty regementets kokträng står i regel icke under befäl av en officer utan av en underofficer. För övrigt såg jag en underofficer på ett mycket förtjänstfullt sätt föra regementets kokträng.

Samma talare påtalade det anslag på tilläggsstat av 300,000 kronor, som begärts till fält- och fälttjänstövningar. Han anförde, att när fälttjänstövningarna i somras skulle anbefallas, hade han låtit verkställa en utredning, som gav till resultat, att de fältövningar, som kunde förutsättas nästa år, icke skulle kosta mer än 150,000 å 160,000 kronor. Nu lär det finnas en besparing på omkring 40,000 kronor utöver detta belopp, en siffra, som jag även efter den upplysning, jag erhöi i går, håller för sannolik. Nu är det emellertid icke blott fältövningar utan även fälttjänstövningar, som propositionen avser. I fältövningar deltaga endast officerare och läkare. Fälttjänstövningarna åter äro övningar med truppförbanden. Jag är dock icke säker på, att ens det belopp, som finnes reserverat å anslaget, kommer att räcka för de planlagda fältövningarna, emedan man då kostnadsberäkningarna uppgjordes för dessa övningar, antagligen räknade efter den förra året gällande militärtaxan. Denna har såsom bekant sedan dess ökats, vilket kommer att inverka på övningar av detta slag. Hur därmed än må vara, den besparing, som finns, kommer med all sannolikhet att gå åt, om icke helt och hållet, så till allra största delen, för de nödvändiga fältövningarna. Om något anslag på tilläggsstat icke beviljas, kommer det sålunda icke att finnas några medel till övningar under regementsövning med olika vapenslag tillsammans, övningar, vilka jag i propositionen har sökt framhålla som minst lika viktiga som de omtalade fältövningarna.

Den senaste talaren nämnde även den ökning, som beräknats i antalet tjänstgöringsdagar. Jag vill då erinra om de grunder, som sedan några år tillbaka tillämpas, för att beräkna antalet tjänstgö-

ringsdagar. Man räknar därvid med antalet man i den årsklass, som senast varit i tjänst, då beräkningen göres. En mindre ökning i antalet tjänstgöringsdagar kan sålunda bero på, att den årsklass, man nu räknar med, är större än den föregående, liksom av samma anledning en minskning kan inträda. I detta fall är utan tvivel huvuddelen av ökningen beroende på den ökning i de värnpliktigas övnings-tid, som jag ämnar att framlägga.

Då jag nu talar om budgeten, tillåter jag mig framhålla en sak, vid vilken jag i går snuddade, och jag gör det särskilt därför, att den även berördes av den föregående talaren. Den gäller sättet, på vilket medel till underhållsanslagen begärts och beviljats de senaste åren. Å ordinarie stat begäres året förut anslag efter samma grund som tidigare. Erforderligt förstärkningsanslag begäres däremot å tilläggsstat först följande år, d. v. s. samma år, som utgifterna skola äga rum. Detta förhållande betecknade den förre talaren såsom mindre tillfredsställande; i propositionen, ställes också i utsikt, att man nästa år bör komma ifrån detta system och till en bättre ordning.

Nu är det emellertid för de myndigheter, som handhava dessa anslag, synnerligen olägligt att icke få veta vilka belopp de disponera, förrän kanske i maj eller juni månad; på detta sätt kan man icke i tid planlägga byggnadsarbeten och vissa andra utgifter. Det vore därför synnerligen önskvärt, om statsutskottet kunde bliva i tillfälle att behandla åtminstone dessa delar av fjärde huvudtitelns tilläggsstat vid en tidig period under riksdagen. Särskilt vill jag i detta sammanhang framhålla vissa på huvudtitelns tilläggsstat upptagna materialanskaffningar. Jag nämnde redan i går, att försvarsrevisionen förordat, att för anställande av försök med tekniska material anslag skulle begäras på årets tilläggsstat, men den framhåller även, att rapport över försöken bör komma försvarsrevisionen till handa före den 1 november innavarande år. Skall det bliva möjligt att först anskaffa materielen, därefter anställa försök med densamma och slutligen att avfatta rapport över försöken, ligger det i öppen dag, att det är av vikt, att detta anslag behandlas av riksdagen redan under dess första del. Det finns även andra anslag av samma natur, om vilka jag skall taga mig friheten lämna statsutskottets ordförande meddelande.

Den siste talaren ville stryka under sin uppfattning om, att vi och övriga småstater borde visa mod genom att gå i spetsen för avrustningen. Jag kan vara med om, att de små staterna skola deltaga i en avrustning, men jag delar den uppfattningen, som framhålls av stormakterna, nämligen att i fråga om avrustningen exemplet bör givas av de stora och mäktiga militärstaterna och icke av de små, redan förut alltför svaga staterna.

Eftersom den föregående talaren har strukit under sin förut uttalade mening, anhåller även jag att i min tur få understryka de ord, med vilka jag avslutade mitt korta anförande i går, nämligen att de anslag, som äro upptagna under fjärde huvudtiteln, efter sam-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. m.
(Forts.)

Vid remiss af statsverkspropositionen m. m. vetsgrant överbäggande icke beräknats större, än som jag finner oundgängligen nödvändiga för att i erforderlig grad upprätthålla Sveriges militära försvar till lands och sjöss.

(Forts.)

Herr W a h r e n: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande av hans excellens herr statsministern angående arbetstidslagen i går. Vi fingo där ett meddelande, som jag icke kunde tyda annorlunda, än att de förändringar, som trontalet utlovat i arbetstidslagen, icke komma att beröra den ordinarie arbetstiden per vecka, då det nämligen av hans excellens underströks, att särskilt bestämmelsen om 48-timmarsveckan borde bibehållas, och det ha vi i dag från annat håll på regeringsbanken hört upprepas. Jag anser denna fråga av sådan vikt, att den bör ses ur ekonomisk synpunkt redan från början. Det är nämligen så — jag deltog i det förberedande arbetet på lagen i kommittén — att lagen kom till absolut under en tid, då känslan talade mer än den kalla beräkningen; den utredning, som skulle göras, och med vilken lagen skulle motiveras, kom efteråt. Den blev visserligen färdig, innan riksdagens beslut fattades, men man tog ingen vidare hänsyn till den. Lagen är efter mitt förmenande tillkommen på fullkomligt oriktiga premisser, och jag anser, att man i dag alldeles tydligt kan se, att de skäl, på vilka lagen beslutats, icke längre hålla streck. Av dessa skäl berörde herr statsministern i går arbetsintensiteten. Det talades också såsom ett skäl för lagen vid dåvarande statsrådet Schottes föredragning av ärendet om förbättrade organisationer o. dyl., som skulle hjälpa till att bära de ökade kostnaderna. Vi reservanter, som funnos i arbetstidslagstiftningskommittén uttalade och hade klart för oss, att alla dessa olika så att säga sekundära hjälpmedel, som skulle bära upp lagen, icke hade någon bärande kraft, därför att arbetsintensiteten — menade vi — kunde man väl driva upp för en kort tid i en fabrik genom minskad arbetstid, då det medför för arbetarna något särskilt intresse, men detta endast på vissa områden, därför att på stora områden, där maskinerna bestämma takten, vore det icke något att göra i den vägen. Beträffande maskinella inrättningar och organisationen är under normala förhållanden en industriidkare av konkurrensen pressad till att göra så gott han kan i den vägen.

Det verkligt bärande skälet för lagen skulle vara, om den blivit internationell, vilket, då man försvarade lagen, sades, att den skulle bli. Se vi, huru det förhåller sig i dag, finns, såvitt jag förstår och därom vet besked, denna lag faktiskt icke i något annat land, som vi ha någon kännning av, än möjligen Norge, och den kännningen är icke stor. För att tala om de verkliga länderna i detta sammanhang, de anglosachsiska, veta vi mycket väl, att England icke har någon sådan lag. Även om arbetstiden är kort, hava engelsmännen med sin vanliga praktiska blick lämnat frågan om arbetstidens längd öppen att bestämmas av parterna, arbetsgivare och arbetare, och i avsikt att kunna ackommodera den efter föreliggande konjunkturen och förhållanden. I Amerika och Kanada har jag de senaste måna-

derna gjort en ganska lång resa och bemödade mig om att på varje ställe — utom att taga reda på vad jag egentligen var ditkommen för — höra efter, om en sådan lag fanns. Jag fick det intrycket, att de hava i regel den arbetstid, som vi hade före kriget. Jag försökte — jag träffade tillsammans med massor av arbetsgivare och ingenjörer — att från dem erhålla material i form av gällande lag. Jag fick en del, men fick icke allt, men jag trodde icke, att jag skulle behöva det så tidigt som i dag i detta sammanhang. Alla upplysningar, jag erhöll, gingo emellertid ut på, att det i Förenta staterna icke fanns någon begränsning genom lag av arbetstiden för vuxna män, men att däremot en lag väl fanns, som begränsade arbetstiden för kvinnor till 54 timmar i veckan, såsom fallet var i staten Michigan, där jag själv skaffade mig ett exemplar av lagen. Beträffande Kanada var förhållandet detsamma i fråga om arbetstiden — eventuellt var den något kortare än i Förenta staterna. Men det hette alltid, då jag talade med arbetsledaren: »Vi få det arbete gjort, som vi behöva.» Det var då underförstått, att det betalades 50 % förhöjning för övertidsarbete. Så förhåller det sig beträffande dessa länder, som dock äro de mest utslagsgivande för oss. Vad Tyskland beträffar har ju detta land, som spelar en mycket stor roll för vår ekonomi, en arbetstidslag. Men av allt jag hört — och jag har där många förbindelser — tolkar man lagen där ungefär på samma sätt som de kanadensiska arbetsledarna, d. v. s. jag förmodar, att det icke får gå fullt så öppet till, men äro bara arbetare och arbetsgivare ense om att utsträcka arbetstiden utöver 8 timmar, förefinnes icke något hinder. Det är endast att betala övertidsarbete. Vidkommande Ryssland är denna fråga mindre aktuell, men vi hörde i går i första kammarerna — och hava sett det i dag i någon tidning — att där är för närvarande arbetstiden betydligt längre än hos oss. Beträffande sådana länder, som ha lagstadgad arbetstid, är Norge det enda land, där detta hålles strikt. I Finland — där tror jag, att de ökat arbetstiden till 10 timmar en gång — vet jag icke, huru de för närvarande ha det. Jag har emellertid alltid fått det intrycket, att arbetstiden där icke normerats genom lag. Slutligen är jag beträffande Frankrike mera tveksam, huru det är. Det har jag senast fått klart, men jag har från flera håll hört, att förhållandena där äro ungefär såsom i Tyskland, att det beror mest på överenskommelse.

I går fick jag lustigt nog i en korrespondens i Socialdemokraten från Frankrike icke ett dokument av bevisande kraft, men dock uppgifter, som bestyrka detta antagande. Då alltså, efter vad jag kan förstå, den egentligen bärande grunden, som skulle finnas för att utan alltför stora ekonomiska risker kunna hålla på en 48-timmarsvecka, nämligen att den skulle vara något så när universell, icke förefinnes, är det väl skäl i att man icke längre begagnar endast känsloskäl, då man behandlar dessa saker. Det vore efter min uppfattning mera värt, om man försökte komma så att säga bakom vad det egentligen innebär för landet att praktisera denna lag. Det var så besynnerliga begrepp på sina håll, när lagen kom fram, att man trodde, att arbetsgivaren blott hade att betala, och att han sedan

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

skulle lägga det på varorna. Det är några uppgifter som vi reserverar i den kommitté, som förberedde lagen, skaffat oss. Beträffande det kapital, som måste intjänas å den drift, som nu är ställd under lagen — detta kapital uträknades till 150 miljoner kr. per år — representerade detta före kriget ett avsevärt större belopp än hela den bevillingstaxerade inkomsten från samma industri. Redan detta säger någonting. De siffror, som uttrycka, huru arbetstidslagen fördyrar produktionen, visa i samma utredning en genomsnittssiffra på något över 5 %. Denna utredning värdesattes icke det ringaste vid förslaget behandlings av departementschefen. Tvärtom framhölls det, att reservanternas, blygsamt och riktigt nog, sagt, att det kunde vara mycket felaktigt i utredningen. Felaktig var den alldeles säkert, men den felaktigheten är jag nu alldeles på det klara med. Den bestod i att alla dessa taxeringar av de ökade kostnaderna voro mycket för lågt räknade. Jag skulle önska att kunna göra klart, huru det egentligen hänger ihop med den här saken. Om man har en industri, som är ställd i den kalkylen, att de direkt ökade kostnaderna genom arbetstidens förkortning belöpa sig till 5 %, har en sådan industri att köpa sina eventuella halvfabrikat, men under alla förhållanden utensilier av många slag, tillverkade inom landet, vilka utensilier, nödvändighetsartiklar, förbrukningsartiklar och vad det vara må redan äro fördyrade högst väsentligt genom samma lag. Detta summerar sig. Det är alldeles omöjligt att annat än i särskilda fall efter mera noggrann undersökning komma till vad detta verkligen betyder. Det betyder emellertid en ytterligare fördyring, och, såsom påvisas av reservanternas i den förutnämnda kommittén, belöper sig denna fördyring till över 5 procent. Därtill kommer, att fördyringen även tillskapas på ett annat sätt. Arbetstidslagen har utan tvivel, om den också icke gäller mer än för ett inskränkt antal arbetare, verkat därhän, att stora grupper arbetare — vi fingo nyss ett medgivande i den riktningen från herr statsrådet och chefen för socialdepartementet beträffande förhållandena vid järnvägarna, där lagen icke gäller — påverkats därav. Den har tydligt påverkat lantbruksarbetarna åtminstone i de distrikt, som ligga tillsammans eller i närheten av industrier. Därigenom ha lantbrukarna fått fördyrade produktionskostnader, vilket naturligtvis återverkar på priserna å deras produkter, och detta återigen återverkar i sin tur på de löner, industrien har att betala. Jag tycker detta är tydligt nog, men det tycker man ju alltid själv om det man säger, och jag vill därför taga ett exempel ur högen. Det är tydligt, att om jag går till en skräddare och beställer en kostym kläder, så har jag icke blott att betala den ökade kostnaden, för att hans arbetare arbeta kortare tid än förut, utan jag har också att betala klädesfabrikantens ökade kostnader ävensom den ökade kostnad som klädesfabrikanten har att gälda till sin leverantör. Detta summerar sig högst betydligt. Jag för min del är rädd för, att det betyder så mycket, att jag gentemot de farhågor, som hans excellens herr statsministern hyste, att våra arbetare en gång, då konjunkturen bli bättre, icke skola tycka om att vi gjort någon rubbning i arbetstiden, har de farhågorna, att de

goda konjunktuerna komma att dröja vida mycket längre och bli svårare att komma in i, därigenom att vi frivilligt lämna ifrån oss de möjligheter vi kunna utnyttja för att vara med i konkurrensen. Följden måste bli, om jag tar en industri, vilken som helst, — det är naturligtvis så och det är naturligtvis en verkan av denna lag, men det är en sak som är mycket svår att avhjälpa — så gör det för de industrier, som redan förut haft 8 timmars arbetsdag mindre, men de äro icke uteslutna från verkningarna, eftersom de äro konsumenter av fördyrade artiklar och deras arbetare äro konsumenter av fördyrade livsmedel o. s. v., men för dem spelar det ingen avgörande roll. Tag däremot en industri, där fördyringen gått upp till 6 à 7 % — efter mitt förmenande ökas den kanske till 10 %, skoindustrien exempelvis är en sådan — och en sådan industri är naturligtvis dömd. Den kan icke längre existera, den kan möjligtvis existera så länge, som företagarna vilja släppa till pengar på sin rörelse, men den har förlorat de naturliga betingelserna för att kunna fortsättas.

Den nuvarande krisen har givetvis icke förorsakats av 8-timmarsdagen. Krisen är en företeelse, som har synnerligen många orsaker och kriser återkomma gång på gång; denna kris torde dessutom vara en av de mest svårartade vi haft — jag för min del är rädd för, att den endast är i början. Men då är det alltför tydligt, att lagen i hög grad har bidragit till att höja vår prisnivå så mycket som skett. Det är icke så, som herr Johanson i Stockholm kanske ofrivilligt ville låta oss förstå, att lönerna endast höjts med 150 % högst. Herr Johansons statistik måste omfatta en kortare tid, jag uppfattade icke, vilken tid det var. Den måste säkerligen vara en jämförelse mellan de sistförflutna åren, men vi som hava att kalkylera industrien, måste gå tillbaka till tiden före kriget — i Amerika har man, som herrarna sett i tidningarna, slagit på stora trumman för att komma tillbaka till vad som gällde dessförinnan, jag tror nu icke det är möjligt att komma dit — och om vi då göra en jämförelse, så finna vi vad löner beträffar, att i den bransch, jag känner till, hava vi kommit upp till 4 à 4½ gånger vad vi betalade före kriget, då däremot amerikanerna och kannadensarna hava kommit upp till det dubbla och något mera, och detta har säkerligen lagen i hög grad bidragit till på alla de sätt, jag här försökt att beskriva. Vi hava andra länder, där konkurrensen är mycket värre genom valutaförhållanden och sådant, men det kunna vi icke hjälpa; det förra kunna vi däremot hjälpa.

Så vill jag understryka ett annat förhållande i detta sammanhang. Det är icke så, att därför att t. ex. de amerikanska arbetarna alltid varit högre betalade än de svenska, vi kunna säga att det spelar ingen roll om vi betala 4 gånger högre lön nu än före kriget. Då jag skall kalkylera en industri, kan jag icke kalkylera annorlunda, än att jag måste taga hänsyn till förhandenvarande förhållanden, och de äro icke ändrade. Amerika har kanske billigare kol eller annat, varigenom det kan betala högre löner. Nu vill jag i det sammanhanget säga, att de höga arbetarlönerna i Amerika äro i hög grad illusoriska, därför att levnadskostnaderna där av många anledningar äro synnerligen höga. I alla fall anser jag, att det är på tiden att man försöker sätta

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

sig in i denna sak och icke längre så mycket använder allmänna talesätt, då det gäller denna lag, utan försöker sätta sig in i vad den verkliga betyder. Här har under remissdebatten talats så mycket om landets ekonomi, och alla äro överens om, att det blir mycket svårt att rycka upp ekonomin igen. Som jag ser saken; stå vi, som sagt, i början av krisen, och jag tror för min del, att ingen av de faktorer, som jag kan överblicka, så försvårar ett återgående till normala förhållanden som just denna arbetstidslag. Därmed vill jag visst icke säga, att jag önskar lagens upphävande. Jag har under det förberedande arbetet icke någon gång varit emot lagen, men vi få lov att anpassa lagen så, att vi åtminstone i det allra närmaste bli konkurrenskraftiga emot de konkurrenter, vi hava att räkna med. Vi bilda här i Sverige icke någon sluten ekonomisk enhet, utan vi äro som bekant beroende — saken är så ofta upprepad — av utlandet, vi få icke sälja våra varor, om vi icke hava priser som kunna konkurrera, det kan ju finnas någon välvillig person som betalar mera, men i regel säljas varorna efter vad de äro värda och efter de priser de betinga, och kunna vi icke vara konkurrenskraftiga, så blir följden den, att importerade varor säljas i Sverige och att exporten hämmas.

Nu är frågan: vad är det vi behöva? Efter min uppfattning — jag vill icke göra något definitivt uttalande, vilket jag anser för tidigt — behöva vi en ökning av den ordinarie arbetstiden för vuxna män till kanske minst 54 timmar i veckan och någon ökning för övertid. Är det nu verkligen, då allt kommer tillsammans, rimligt att påstå att dessa timmar, som vi behöva, skulle vara någon sådan uppoffring, så att om vi, för att använda det uttryck, jag nyss hade, komma bakom saken och se, hur viktigt det är att få denna ökning i arbetstiden, vi av känsloskäl icke skulle vilja gå med därpå? I det sammanhanget vill jag säga, att en sådan begränsning av arbetstiden innebär ganska stora uppoffringar redan det i konkurrensmöjligheter, i det att nämligen tvåskiftsarbetet faller bort; allt arbete med tolvtimmarsskift omöjliggöres i allmänhet. Men beträffande den saken är det nog så, att det finns rätt mycket tolvtimmarsskift här i världen, ehuru jag tror, att det är en övervunnen ståndpunkt. Jag har alltid önskat att man skulle slippa detta; det är för lång arbetstid utan allt tvivel.

Nu har man kommit in i detta på så sätt, att man tagit ett skutt så att säga, som betydde 15 % avkortning av arbetstiden på en gång. Arbetstiden har ständigt gått ned till följd av fackföreningarnas mycket lämpliga verksamhet. Om den vore internationell, skulle jag vara glad över en mycket kort arbetstid, om det också kunde innebära vissa svårigheter såsom med avseende på utnyttjande av drivkraft, maskiner o. s. v., men i alla fall är det alltid en konkurrenssynpunkt, att de andra icke hava det bättre — med bättre menar jag då, att de kunna fabricera billigare till följd av att de disponera arbetskraften längre. Arbetstiden var 1905 59½ timmar i genomsnitt och hade 1917 gått ned till 56.4 timmar. Denna nedgående tendens tror jag också hade kommit att fortsätta, men huru kurvan kommit att gå vet ingen. Den kunde gå ned på en gång till 15 %, såsom lagstiftningen tvingade ned

den till, men det förutsätter den internationella överenskommelse, som vi blivit lurade på. Om vi nu icke göra något åt denna sak, så hava vi självvilligt lämnat från oss de vapen, som vi behöva för att komma fram med våra alster i konkurrensen och för att komma ur denna kris.

Herr Johanson i Stockholm lämnade här några upplysningar beträffande Svenska arbetsgivareföreningens ställning till saken. Jag nekar icke till, att det i viss mån föreföll mig som om bakom de upplysningarna måste ligga någonting i den riktningen, att herr Johanson icke var alldeles emot en utsträckning av arbetstiden, ehuru det var fråga om formen. Jag kan icke annars tänka mig, att herr von Sydow och herr Johanson kunde vara överens! Herr Johanson begagnade, då han talade om detta, en bild från djurriket, där de parter, som voro representerade, nämligen arbetsgivareföreningen och arbetarna, voro fiskar, gädda och karp, tror jag det var. Jag skulle vilja fortsätta och utvidga bilden litet. Om de bägge fiskarna nu fastna i samma nät, vore det då icke skäl, att de hjälpte varandra ut ur detta nät? Kunna vi icke komma överens om, att så länge arbetstiden icke är internationellt reglerad, måste vi hava så lång arbetstid, att vi bli konkurrenskraftiga? Alldeles givet är, att verkningarna av den förkortade arbetstiden i första rummet gå ut över arbetarna, det må man tycka vara ledsamt eller icke. Detta är dock alldeles klart, och därför anser jag, att en ansvarsmedveten arbetare, om han får uppfattning om och sätter sig in i dessa saker skall hellre arbeta dessa 6 å 7 timmar mera i veckan än att hålla på denna princip.

I detta sammanhang skulle jag också vilja säga några ord beträffande ett uttalande, som herr Vennerström hade här i går i sin kritik över herr Lindmans anförande i denna fråga. Herr Vennerström förhånade dem, som tala om längre arbetstid i dessa tider. Detta är väl ändå att se bra kort på saken. Vi kunna väl icke gå ut ifrån, att vi skola hålla på med att förkorta arbetstiden i all evighet. Det skulle ju betyda, att vi skulle konsumera våra tillgångar. Herr Vennerström talade i detta sammanhang också om en kortare arbetstid, som den engelska staten skulle införa för att försöka avhjälpa arbetsbristen. Men herr Vennerström reserverade sig naturligtvis emot, om detta skulle få till följd, att arbetarna skulle få mindre inkomster. Ja, det kan ju så vara vid sådana nödfallsåtgärder. Det ena av två ting måste inträffa: antingen måste arbetarna nöja sig med halva den lön, de förut haft — eller för att taga det riktigt klart, sin anpart av den produkt, som de fabricera, då de arbeta endast halva tiden — eller också måste produktionen fördyras. Det senare måste naturligtvis bliva en form för nödhjäl, som konsumerar kapital och som den engelska staten och eventuellt den svenska kan komma att hava råd till, men som den enskilde industriidkaren icke kan tillåta sig i någon större utsträckning. Det har ju verkligen under krisåren förekommit fall, då vissa företag hava haft sina fabriker i gång och betalat arbetarna mera än för den tid, arbetet pågått. Men det är sådana förhållanden, som om de skulle fortgå tillräckligt länge, skulle konsumera det kapital, som industrien måste ha till sitt förfogande för sin drift.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Jag vill icke uppehålla tiden längre. Jag har endast med detta velat säga, att man bör komma ifrån de allmänna talesätten och undersöka, vad detta i verkligheten betyder. Jag tror nämligen icke, dels att man gjort klart för sig, att hela den utländska konkurrens, vi nu sett och hava att räkna med, icke är bunden, och dels att det verkligen betyder mycket mera än vad man i allmänhet tror, att man har en klavbunden arbetstid.

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! Såväl under denna remissdebatt som under tidigare sådana har från alla håll betonats nödvändigheten av sparsamhet med statens medel. Jag instämmer däri på det allvarligaste och vill även påpeka och trycka därpå, att tiden nu bör vara inne att icke blott tala därom vid varje remissdebatt, utan även, när respektive anslag förekomma, se till, att man också verkligen i gärning gör besparingar. Ty inbesparingar kunna göras.

Men jag har hört och hört alltjämt ett tal, som förleder både den ene och den andre att begära oerhört stora summor i anslagsväg. Det är ett litet ord, som ofta upprepas, men som dock har de våldigaste följder med sig. Man säger: det är fråga om ett tusen kronor, det är fråga om ett tusen femtio, det är fråga om en miljon hit och dit. »Det är så litet, det gör ingenting.» Och så tar man ett tusen kronor hit och ett tusen femtio dit och en miljon dit. Men herrarna skola komma ihåg, att många bäckar små göra en stor å. Det är på detta sätt man åstadkommit den svindlande statsskuld, vi för närvarande äro betungade av och som är och blir en svårighet i framtiden och en plåga för land och folk.

Man kräver av landets bönder offer, och vi vilja göra dessa offer för vårt fosterland. Man kräver, att jordbruket skall utvecklas, om möjligt mot självförsörjning. Och jag är med på det. Men för ett sådant storverk erfordras, att man liksom för industrien har de därför erforderliga medlen, det är penningar. Men nu få vi alltjämt erfara, huru skatterna alltfört tynga och stiga, och det blir oss omöjligt att utföra detta värv.

Man har här talat om de massor av kommittéer, som alltjämt uppstå. Ja, det är sant, och det är en ynkedom, att det skall behövas så oändligt många kommittéer för att sköta statsmaskineriet. Och jag tror icke, att alla dessa på långt när äro av behovet påkallade, utan att de hava sin grund i andra orsaker och omständigheter, varom jag nu icke vill tala. Men detta är förhållanden, som icke äro att rekommendera. Dessa kommittéer äro dessutom i allmänhet alldeles för stora. Det behövs icke så många personer i kommittéerna för att utföra ett gediget och gott arbete. På den vägen kan man göra inbesparingar, och inbesparingar böra göras.

Nu är det sant, att bondegrupperna äro små i riksdagen och hava varit det i än högre grad. Men jag vill dock säga, att när det gällt att sätta en damm för kommittéväsendets och även ämbetsverkens utveckling, så hava ändå bondegrupperna gjort någonting här i riksdagen. I det hänseendet vill jag endast påminna om riksräkenskaps-

verket, som jag för min del med de ringa kunskaper jag har anser vara fullkomligt överflödigt, onyttigt och dyrt — och dyrare blir det. Och jag undrar, huruvida icke detta räakenskapsverk med tiden kommer att draga med sig något annat verk med en ny stor apparat. Därför vill jag särskilt trycka på dessa omständigheter och framhålla, att man bör taga hänsyn till förhållandena och slå in på inskränkning av kommittéväsendet ju förr dess hellre. Det bör ske och måste ske för att komma till lindrigast möjliga utlagor och skatter här i landet.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Jag kan icke heller i detta sammanhang undgå att göra en viss anmärkning med hänsyn till vad herr Söderhielm sade. Jag förstod icke riktigt, varför han inblandade oss lantmän i talet om fredsperioden och vissa fredspriser eller, som han sade, en period, som flöt av mjölk och honung. Jag förstod icke, vad herr Söderhielm menade med det påståendet och vilken den period var, som för Sveriges lantmän flöt av mjölk och honung. Någon sådan period känner jag icke. Men jag vet perioder, då icke mjölk och honung flöto här i landet, och det var under trettioåriga kriget, och när den store konungen satt i Bender. Eller kanske herr Söderhielm menade, att det var under den tid, då nuvarande statsrådet herr Elmquist satt och regerade över Sveriges lantmän. Men icke heller då flöt det mjölk och honung här i landet. Dock tror jag, att den perioden *skall* komma. Men då få herrarna ursäktat mig, om jag kommer in på ett annat ämne, som egentligen icke hör hit. Den perioden skall komma för Sveriges lantmän, den skall komma för alla lantmän, för alla folk i alla länder. Och det blir, när den sköna juldagsprofetian gått i uppfyllelse »allt krig med storm och blodig klädnad skall upprämnas och av elden varda förtärt», och när människorna lära sig att frukta Gud och älska varandra såsom bröder — då kommer denna period av mjölk och honung. Och då kommer den icke blott för oss utan även för Tyskland, för Österrike och för det hungrade Kina, för alla. Men de militära anordningarna kunna icke vara någon banbrytare för detta, endast gudsfuktan och kärlek människorna emellan är det, som skall bana väg för denna period. Därmed har jag icke velat säga, som någon kanske tänker sig, att jag skulle vara antimilitarist. Det är ett ganska långt stycke dit. Antimilitarist är jag icke, men jag har velat säga detta med hänsyn till vad herr Söderhielm uttalade, nämligen att det skulle vara militära anordningar och rustningar, som skulle bana väg för välsignelse och frid för land och folk.

Dessutom ytterligare ett ord, innan jag slutar. I går fick jag ganska vackra blommor av en kamrat till vänster, som nu icke är här närvarande. Det var ganska intressant. Jag är icke van att få så vackra blommor, men väl törnen och tistlar. Och därför gjorde det på sätt och vis gott att få en vacker blomma från min gode vän. Men den blomman hade också sina vassa törnen, varom jag nu ville tala. Han behagade på sätt och vis förvända ett visst yttrande, som jag hade i en liten konflikt med herr Norman i Läckeby. Det var fråga om åttatimmarslagen den gången. Jag hade i utskottet förklarad min ställning beträffande åttatimmarslagen och gjorde det även i kam-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

maren. Jag var icke någon vän av lagstadgad åttatimmarslag, och jag är det icke heller nu. Men jag framhöll som min åsikt, att lagen bör formuleras så, att arbetare och arbetsgivare böra komma överens om att göra inskränkning i arbetstidens längd, där så är behöfligt. Så stod jag då, och så står jag nu. Och jag vill säga, att detta är den enda och riktiga demokratiska anordningen här i samhället. Jag vill icke och kunde icke vara med om motionen från högerhåll, som fordrade lagens upphävande redan innan lagen trätt i funktion. Jag ansåg, att detta endast skulle utmytna i strider och revolter inom samhället, vilka icke äro av godo utan skadliga. Och jag tänkte därför: låt lagen ha sin gång och verka, tills arbetarna själva komma underfund med verkliga innebörden av densamma och önska få den ändrad. Nu ha vi provat lagen en tid, och jag känner från flera håll till, att en hel del arbetare verkligen börja tröttna på detta tvång. Det är ju icke riktigt, att när människor vilja arbeta lagen skall förbjuda dem att arbeta. Och därför tror jag, att den rätta demokratiska anordningen är den, att arbetare och arbetsgivare komma överens om att göra inskränkning i arbetstidens längd, där så påfordras. Detta har jag velat säga, för att icke något missförstånd skulle uppkomma med anledning av de vackra blommorna från herr Vennerström.

Herr Lindman: Herr talman! Det är ganska sent i debatten att nu göra ett par erinringar emot några yttranden, som fälldes under gårdagen. Herr statsministern gjorde ett par uttalanden med anledning av ett par yttranden, som jag fällde i mitt första anförande i går förmiddag. De båda erinringarna från hans excellens herr statsministern gällde dels den lagstadgade arbetstiden och dels socialiseringsspörsmålet.

Vad nu den förstnämnda frågan beträffar, nämligen frågan om åttatimmarslagen, så förklarade hans excellens herr statsministern helt öppet, att början icke efter hans mening hade varit god, att den påräknade ökade intensiteten i arbetet icke hade kommit och att lagen redan i tillämpningen visat betydande olägenheter. Men hans excellens trodde, att detta skulle bliva bättre i den mån som det blir ökad bildning, och att arbetarna skulle inse, att det var med deras nytta förenligt att öka på arbetsintensiteten. Ja, jag drog den slutsatsen, att när man i alla fall erkänner, att så pass stora olägenheter äro förenade med denna lag så hade vi också kunnat vänta, att något kraftigare åtgärder till förändring än, som synbarligen ställts i utsikt, hade vidtagits. Men så är uppenbarligen icke fallet. Emellertid gjorde herr statsministern den erinran, att man hade ett särskilt skäl att icke göra något åt saken. nämligen det, att vi äro bundna genom vårt inträde i Nationernas förbund. Jag erinrade mig genast jag hörde detta, att jag även under fjolåret vid en debatt här i kammaren hörde samma invändning, och jag vill också minnas, att jag då bemötte den. Visserligen förhåller det sig på det sättet, att vi på grund av vårt inträde i Nationernas förbund måste vara med om sådana åtgärder, som komma att beslutas i överensstämmelse med de bestämmelser, som av-

handlats under kapitlet »Arbete» i Versaillesfredstraktaten. När man emellertid läser vad som förekommer redan i inledningen av detta kapitel finner man där uttryckligen uttalat, att den förutsättning, som bör uppfyllas innan bestämmelserna måste tillämpas, är att icke någon nation vägrar att biträda en anslutning till de humanare arbetsvillkor som där stadgas, — redan detta, att en enda nation vägrar kan få vara ett hinder för andra nationer att tillträda. Nu är det ju uppenbart, att nämnda förutsättning icke är uppfylld. Vi veta alla, att Amerika icke gått med på dessa bestämmelser, ja Amerika var ju icke ens med i den konferens, som i fjol hölls i frågan uti Washington. Trots det att president Wilson, vill jag minnas, fått uppdraget att sammankalla konferensen, deltog inga ombud å Amerikas sida. Lagen är icke införd i Amerika och icke heller i England. Jag menar, att vi under en sådan förutsättning ha alldeles fria händer. Det synes mig vara skäl att övernåga dessa förhållanden, att vi i varje fall icke bort taga en dylik lag, innan vi fått anslutning till densamma ifrån de stora länderna, vilka ju ha ofantligt mycket större resurser än vi besitta och ju kunna utöva en fördömande konkurrens gentemot oss och vår industriella verksamhet.

Nu skall jag, eftersom den nästföregående talaren mycket utförligt gick in på detta ämne, icke bli så vidlyftig. Jag vill blott i anslutning till vad han yttrade nämna, att så vitt jag vid ett besök i Frankrike i höstas erfor, lagen där tillämpades på det sätt att man kunde öka verksamheten utöver 8 timmar. Vid en fabrik, jag besökte, arbetade man 9 timmar, och det betalades ingen särskild övertidsersättning härför — det var en frivillig överenskomelse. Det är angeläget för oss, att vi se efter hur andra länder göra, att vi icke ha för bråttom att handla, innan de andra gått med om en dylik lag.

För övrigt är det svårt att tala om denna sak över huvud, därför att man alltid blir missförstådd. Det betraktas såsom något arbetarfientligt, om man talar emot lagen. Man tror att jag vill rikta mig mot arbetarna och förmena dem att ha den förmån, som skulle ligga i denna kortare arbetstid. Jag vill dock uttryckligen betona, att jag å min sida ser saken från en helt annan synpunkt, så att säga, från den svenska självbevarelsedriftens synpunkt. Jag förmenar, att om icke denna ändring göres, det kommer att leda till stora olyckor för vårt land, och jag är övertygad om, att vi icke komma att behålla denna lag i fortsättningen. Men det kan hända, att om man inte företager allvarliga ändringar nu, olyckorna bli större, innan man nödgas gripa till det oundvikliga steget och verkligen göra det.

Det sades här — även hans excellens herr statsministern nämnde det —, att talet om ökning av arbetstiden nu, då det råder arbetslöshet, förefaller egendomligt. Nej, det är visst inte egendomligt. Ty varför uppkommer arbetslöshet? Jo, därför att man minskar produktionen. Och varför minskar man produktionen? Jo, därför att varorna bliva för dyra. Och varför bli varorna för dyra?

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Jo, därför att det är för kort arbetstid. Ju längre man fortsätter på denna väg, desto dyrare bli varorna och desto större blir arbetslösheten. Roten och upphovet ligger naturligtvis, såsom jag i går nämnde, även i en del andra omständigheter, men detta är *en* och en mycket viktig faktor.

Jag vill vidare nämna ett par ord om socialiseringsnämnden. Hans excellens herr statsministern förklarade, att regeringen visserligen icke tror på nyttan av statsdriftens utsträckning, men likväl anser, att den socialiseringsnämnd, som nu sitter, bör få hålla på med sitt arbete. Varför bör den icke få hålla på, sägs det, så får man se vad den kommer med? Den bör ju ha rätt att utreda de frågor den nu är sysselsatt med. Jag vill påpeka att jag i mitt anförande i går framhöll, att det icke blott är *den* omständigheten, som är olycklig, att denna socialiseringsnämnd sitter. Redan detta är naturligtvis en olägenhet, därför att det verkar som ett mycket starkt hot mot alla de näringsgrenar och företag, som kunna tänka sig att en gång drabbas av socialisering. Detta är som sagt något, som ökar oron och bekymmerna och som naturligtvis icke är ägnat att befördra den höjning av produktionen, som vi egentligen alla eftersträva. Jag nämnde emellertid även något annat, nämligen att det är en underbar sammansättning denna socialiseringsnämnd har. Den består, såvitt jag erinrar mig, av fyra socialdemokrater, vilka utgöra majoritet i kommittén, och så har man fått med sig en gisslan ifrån borgerligt håll, vilken dock inte kan inverka på besluten. De ledande i kommittén och dess ordförande äro, såvitt jag förstår, doktrinära i denna fråga, de ha bundit sig, åtminstone två av dem ha varit med och författat det program, som antogs av det socialdemokratiska partiet. Deras grundsatser äro där klart och tydligt nedlagda; man ser där vart de syfta till med hela socialiseringen. Jag menar med andra ord, att det även kan tänkas, att man gäve kommittén en sådan utvidgad eller förändrad sammansättning, att man hade större garantier, än jag tror man nu äger, för att det utredningsarbete, som där planeras, blir lagt fullkomligt opartiskt. Det är ju nämligen så, att resultatet av en kommittés arbete är beroende många gånger på hur själva utredningarna inom kommittén göras, hur frågeformulären uppställas och hur man bearbetar materialet. Då är det alltså av ganska stor vikt, att sammansättningen av kommittén är fullkomligt opartisk, vilket också i regel förr var brukligt, och att i varje fall ingen sådan majoritet förefinnes, som man kan antaga vara bunden på förhand av en viss mening.

Jag fick höra ett ord från en av Norrlandsbankarna i går om att vi nu uppleva den privatkapitalistiska samhällsordningens bankruttförklaring. Samma ord föllo också i första kammaren från herr Winberg; det lät nästan som det var överenskommet, att det skulle sägas så. Jag tänkte för mig själv: tror ni, som uttala detta, att om staten socialiserat näringarna, de ekonomiska kriserna komma att utebli? Tro ni, att vi här i vårt land kunna hålla oss isolerade från allt, som sker i världen i övrigt, så att vi skulle kunna bli oberoende av andra länder? Kunna vi tänka oss, att de ekonomiska kri-

serna helt kunna utbli, endast vi socialisera näringsdriften i landet? Det är ju uppenbart, att detta är en fullkomligt fåvitsk tanke. För övrigt får jag erinra om ett yttrande, som herr Branting fällde i ett tal i somras, som innebar, att han erkände att den privatkapitalistiska ordning, som nu gäller, dock har bidragit att öka produktionen. Det går icke för oss att skriva lagar och bestämma, att vi skola socialisera och därmed göra oss alldeles oberoende, ty, mina herrar, kriserna komma i alla fall, och min tro är t. o. m., att de komma svårare och våldsammare, om vi finge en sådan ordning, som man på dylikt håll eftersträvar, därför att vi då bleve fullkomligt urständssatta att vara konkurrenskraftiga mot utlandet. Vi kunde komma att tvingas att införa tullar och importförbud i en utsträckning, som säkerligen de herrar, icke skulle önska, vilka nu förordade denna ordning, och som alltid äro frihandlare enligt det program, de hylla sig till.

I övrigt vill jag endast göra ett uttalande med anledning av vad samme talare på Västernorrlandsbanken yttrade. Han förklarade, att genom det anförande jag höll om nödunderstöd m. m. gick som en underton en viss njugghet. Jag trodde i alla fall, att jag uttalade mig rätt tydligt därvidlag. Uppenbarligen sammanblandade han, att döma av hans yttrande, detta nödunderstöd med arbetslöshetsunderstöd, om vilket jag uttryckligen förklarade, att jag icke uttalade mig.

Jag åhörde den lilla eller rättare sagt rätt långa duellen mellan herr Lithander och herr Bratt med rätt stort intresse. Men det föreföll mig, som om svarandeparten förbigick en sak, som herr Lithander strök ganska starkt under, nämligen i vad mån man gick riksdagens beskattningsrätt för nära genom de åtgärder, som vidtagits. Jag skall här icke ingå på detta, därför att jag sett, att herr Lithander begärt ordet, och jag förmodar, att han kommer att yttra sig i frågan.

Jag vill emellertid säga *ett* ord i denna sak. Då herr Bratt talade om »Vin- och spritcentralen», förklarade han, att detta var ett halvofficiellt organ så att säga, att det hade någon sorts mellanställning mellan allmänna och enskilda företag. Han nämnde vidare, att de åtgärder, som påtalades av herr Lithander, beträffande inköp av stora anstalter, såsom Grand Hotell o. s. v., hade skett i fullt samförstånd med vederbörande regeringar, under flera »regeringsgenerationer». Ja, under sådana förhållanden blir det tillfälle för konstitutionsutskottet att inforra de handlingar, på vilka dessa regeringsåtgärder stödj sig liksom de uttalanden, som finnas av vederbörande statsråd härom i protokollet. Det blir sålunda tillfälle för riksdagen att undersöka, hur man gått tillväga i dessa punkter. Jag utgår nämligen ifrån, att det icke varit privata uttalanden av statsråden, som herr Bratt stött sig på, utan regeringshandlingar. Skulle det varit det förra, står ju frågan något annorlunda, men även i detta fall har naturligtvis konstitutionsutskottet anledning att inhämta upplysningar om hur det i själva verket förhåller sig med denna »halv-officiella» institution — jag vet egentligen inte, att det för övrigt

Vid remiss av
statsverke-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

existerar några föreskrifter om »halvofficiella» institutioner. Men den saken kan vi ju återkomma till sedan.

Sedan vill jag nämna ett ord med anledning av vad herr Röing yttrade. Herr Röing har efter vad det sagts mig — jag åhörde tyvärr inte anförandet — uttalat sig om det jag sagt om kommittéerna och han har förklarat, att det är riksdagen själv som begärt utredningar; därigenom tvingas Kungl. Maj:t att igångsätta med sådana. Detta är något, som är oss alla riksdagsmän väl bekant, men det hindrar väl icke mina herrar, att man undersöker kommittéväsendet i alla fall. Jag omnämnde i går i mitt yttrande, att det finns många sätt att gå tillväga därvid: utredningar genom ämbetsverk i större omfattning, tillkallande av sakkunniga i ämbetsverk för att understödja eller hjälpa ämbetsverket i den ena eller andra frågan. Vidare ett förmins-kande av kommittéerna och ett påskyndande av deras arbete o. s. v. Det finnes ofantligt mycket som kan göras. Jag nämnde även, att ett sätt vore att icke betunga personer med flera utredningsuppdrag på en gång, vilket ju försenar arbetet.

Nu uttalade här på förmiddagen herr Fabian Månsson, att han hade fattat mitt yttrande på det sättet, att han bakom detsamma skymtade en önskan att få infört ett stort utredningsämbetsverk. Men om herrarna se på vad jag yttrat om denna sak, när mitt anförande kommer i riksdagstrycket, så skola herrarna finna, att så icke är fallet. För övrigt har jag mer än tillräckligt givit tillkänna min uppfattning om och min motvilja mot att ämbetsverk växa upp det ena efter det andra och över huvud taget mot att man skall öka på sådana. Det var i varje fall icke något syfte i den riktningen, som förelåg.

Sedan skall jag be att med några ord få yttra mig med anledning av det anförande, som i går hölls av herr Löfgren i Stockholm angående utrikesrepresentationen. Herr Löfgren förklarade, att riksdagens skrivelse företrädesvis tagit sikte på den kommersiella representationen, och det är riktigt. Men jag vill erinra, att den dåvarande utrikesministern, då ärendet förekom, framhöll i kammaren, att när man skall skrifa till en reform, då måste man taga det hela, så att en utredning kan företagas av hela spörsmålet, vilket icke blivit motsagt. Då menar jag, efter att ha studerat detta kommittébetänkande, att det icke kan drabbas av klandret, att icke vara en demokratisk reform. Först och främst avser man att giva alla diplomatiska och konsulära tjänstemän en utbildning, som kan göra, att de passa på båda hållen, d. v. s. de erhålla både diplomatisk och konsulär utbildning genom sin tjänstgöring. Vidare avser man ju, att ministrarna skola taga hand om de kommersiella frågorna, vilket de även nu göra i betydande utsträckning. särskilt under den gångna kristiden, och som för övrigt under en lång följd av år tillhört deras uppgifter. Jag kan säga, att det tillhör alla våra ministrars uppgift i utlandet att iakttaga detta, möjligen kan man säga med undantag av representationen i London och Petersburg, där det finnes avlönade generalkonsuler på samma ställe, som kunna handhava saken, och som de därför ha vid sin sida. Det gäller också handelsattachéer.

och sådana ha vi i Berlin, Paris, Madrid, Washington, Buenos Aires, Mexico och Tokio. Det är sålunda icke tal om annat än att dessa personer skola få en utbildning, så att de bliva dugliga i sitt kall. Men därför får man icke absolut fordra, att en eller annan äldre minister, som kanske icke haft denna utbildning, ögonblickligen skall vara lika kunnig som kanske en annan person skulle kunna vara.

Herr Löfgren talade om att vi skulle ha en instruktion, som t. ex. fastsloge, att de skulle arbeta för Nationernas förbund och för fred o. s. v. Jag skulle vilja säga, att en instruktion komma vi naturligtvis att få. Det finnes för övrigt redan en instruktion, som tillämpas för beskickningarna, nämligen en konsulär instruktion. Men ministrarna skola företräda den politik, som anbefalles dem av regeringen. Den regering, som sitter, fordrar och har rätt att fordra av ministrarna, att de skola föra en politik, som går i den riktning, som regeringen själv företräder, och de ha ingen rättighet att motsätta sig den. De kunna icke ha någon instruktion, som binder dem i motsatt riktning, och därför, mina herrar, är det på det sättet, att de äro förtroendemän, som utan vidare kunna entledigas, när så erfordras.

Så glömde herr Löfgren i Stockholm uppenbarligen i sin iver att framhålla, huru pass litet demokratisk denna reform vore, han glömde bort, säger jag, utrikesnämnden. Han var uppenbarligen rädd för att en regering skulle kunna anbefalla ministrarna något, som strede mot Nationernas förbund eller freden och sådant, och därför skola vi ha en instruktion i denna riktning. Han glömde, att riksdagen kommer att inom helt kort tid antaga ett vilande grundlagsförslag, enligt vilket vi få en permanent utrikesnämnd, som kommer att sitta hela året med åtta ledamöter från vardera kammaren, vilket väl är en reform så demokratisk som man över huvud gärna kan begära. Ty därigenom har hela läget blivit sådant, att den svenska riksdagen fått ett visst inflytande på hela utrikespolitiken.

Herr Löfgren sade, att i denna redogörelse var det tal om ambassadörer, och herr Månsson gjorde sig visst till en viss grad löjlig över detta. Efter det herr Löfgrens anförande hölls har jag närmare sett efter och då funnit, att detta är en rent historisk redogörelse för vad som finnes i andra länder, där, som bekant, dessa ambassadörer intaga en sådan ställning, och några farhågor för att få införda här i landet ambassadörer torde man icke behöva hysa. Emellertid torde Kungl. Maj:t kunna öka lönen, om någon minister i visst fall av Kungl. Maj:t bekläddes med ambassadörtitel, därför att det är icke, som herr Löfgren trodde, så, att i detta förslag ligger någon möjlighet för Kungl. Maj:t att öka hans lön eller ortstillägg eller något sådant. Detta kan Kungl. Maj:t icke efter detta förslag göra, utan Kungl. Maj:t måste då först gå till riksdagen och begära anslag.

På tal om detta kan jag icke underlåta att något beröra, vad herr Fabian Månsson talade om här på middagen, därför att det innebar sådana överdrifter, som voro uppseendeväckande till och med för att komma från det hållet. Han talade t. ex. om varför man icke borde ha ministrar i en del länder och anförde som exempel.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

om jag fattade honom rätt, Brasilien, Italien och Spanien. Han förmenade, att vi hade så litet affärer med dessa länder. När jag kom hem på middagen, slog jag upp handelsstatistiken, och tog då statistiken före kriget eller år 1913, vilket kan betraktas som det sista normalåret. Och då fann jag, att summan av Sveriges export och import under normala år till Argentina — där han icke hade något mot, att det fanns minister — uppgick till 24 miljoner kronor och till Brasilien där han icke ansåg minister behöflig 20 miljoner kronor. Skillnaden är ju icke så avsevärd, att det skulle vara absolut nödvändigt att ha minister i det ena landet men absolut löjligt att ha någon i det andra. Vad åter Italien beträffar, var denna summa 10 miljoner kronor och för Spanien 14 miljoner kronor, allt i runda tal. Ja, om herrarna ta en procent om året på vart och ett av dessa belopp — summan av vår export och import — så blir procenten på denna summa i varje fall större än vad vår representation i det landet kostar. Och så synes herr Månsson förbise en synnerligen viktig omständighet, nämligen att det icke är meningen att marschera på stället hela tiden utan att utvidga våra förbindelser, skapa ökade avsättningsmöjligheter för vårt land i de länder, där vi äro representerade, så att det icke blir stillestånd och kanske tillbakagång. Förutom detta bör också uppmärksammas, att det är ju även andra saker, som här äro att iakttaga. Vi ha handelsavtal, sjöfartsavtal, som understundom skola göras om, förnyas och ändras och beträffande vilka man i varje fall under hela tiden skall vaka över, att de noga iakttagas i det land, där ministern är ackrediterad. Det bör icke vara så förfärligt angenämt för herr Månsson, som har en sådan panisk förskräckelse för tullar i detta land, om det sättes höga tullar på svenska varor i främmande länder och man endast har den utvägen att tillgå att skriva brev till utrikesministern i det landet och be honom låta bli. Det går icke, mina herrar, på det sättet. Det kan behövas starka påtryckningar och besök av rätt person för att vaka över att icke i utlandet sådant åstadkommes, som är skadligt för vårt lands intressen.

Så har herr Månsson talat om Brasilien. Då herr Månsson gjorde detta, förvånade det mig, att han glömde bort historien om de utvandrade svenskarna, som kommo till Brasilien och blevo utsatta för oerhörda lidanden och kolossal nöd, innan det till sist lyckades våra myndigheter i det landet att få dem hit hemskickade.

Så slutligen, herr talman, var han inne på rekryteringen, antagningen av dessa blivande ämbetsmän, och han sade, att det är endast relationer, som där spela någon roll och ingenting annat. Jag tror, att herr Månsson, som jag i alla fall anser och alltid ansett vara en man, som vill rättvisan, skall kunna på ganska lätt sätt förvissa sig om, att han tagit fel. Det är icke på det sättet. Det finnes först och främst en antagningskommission, i vilken sitta bland andra två av demokratiens män, nämligen herr Branting och friherre Adelsvärd, och detta borde väl även av herr Månsson få anses vara en borgen för att relationer icke få ha allt för stort utrymme eller rättare intet utrymme alls. Vidare klandrade han, att en före detta

textilarbetare, som hade ofantligt stora kunskaper i en hel massa språk, icke hade blivit antagen. Jag känner icke fallet och har icke haft med det att göra, men jag föreställer mig, att herr Månsson borde kunna inse, att det är icke nog med språkkunskaper i lettiska, estniska, polska och dylikt. Sådana kunskaper kunna vara bra att ha just i det landet, men man måste särskilt ha insikter just på det kommersiella och industriella området. Och om man vill, att vår representation skall taga hand om de kommersiella angelägenheterna, så måste det finnas även en kommersiell utbildning. Nu är det föreskrivet för antagningen, att man skall ha viss juridisk examen med visst betyg, godkänd, i nationalekonomi. Men det behöver icke vara en rent juridisk examen utan kan också vara kansliexamen till- lika med examen från handelshögskolan i Stockholm. Det är uppenbart, att dessa personer måste ha sådan utbildning just på detta område och att detta kunnat vara anledningen till att den nyss omnämnde mannen icke fick vara med. Vidare fordras 6 månaders provtjänstgöring på affärskontor eller rederi, innan någon över huvud kan lämna in sin ansökan. Sedan detta är gjort, skall provtjänstgöringen börja först i utrikesdepartementet i sex månader och sedermera tjänstgöring i beskickningar och konsulat i utlandet, för att dessa personer skola inhämta lärdom, däribland naturligtvis också språkkunskaper, och först när tre år gått företages den sista och återstående prövningen av den antagningskommission, som jag nyss nämnde. Det synes mig, att här finnas åtskilliga garantier för att man skall få in dem, som äro lämpliga, och jag tror, att man kan alldeles bestämt tillbakavisa påståendet, att relationerna numera spela någon roll, då man framför allt lägger an på begåvning och bildning och sådant.

Till sist, herr talman, ett ord! När jag hörde herr Månssons anförande, så fick åtminstone jag det totalintrycket, att hans anmärkningar gingo ut på, att våra representanter i utlandet icke tillräckligt energiskt och samvetsgrant arbetade för och bemödade sig om att göra vad de borde göra för Sveriges intressen eller att de icke kunde detta på grund av sin utbildning, ställning o. s. v. Nu vill jag med anledning härav påstå, att detta strider mot den uppfattning jag förvärvat mig. Jag har besökt flera ställen i utlandet, där jag kunnat bilda mig en mening om denna sak. Jag tror det icke är berättigat att säga som herr Månsson. Man vill naturligtvis gärna bedöma förhållandena efter sådana de äro på det område man själv arbetar.

Herr Månsson, som säkerligen är en oerhört arbetsam och flitig man, känner själv, att han är det, men om andra, som han icke sett, får han den föreställningen, att de icke göra så mycket som de borde göra. Så är det emellertid icke, ty det finnes hos dessa män en ofantligt stor plikttröhet, ansvarskänsla och arbetsamhet.

Det var endast detta jag ville antyda, och jag ansåg mig böra säga det, då ingen annan gjorde det, med anledning av vad herr Månsson yttrade.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Elmquist: Herr talman, mina herrar! Jag hade visserligen icke väntat mig att redan vid remissdebatten någon mera utförlig överläggning om 8-timmarlagstiftningen och den ifrågasatta revisionen av densamma skulle komma före. På grund av det tämligen ingående skärskådande, som lagstiftningen i fråga underkastats av en av de sista talarna, skall emellertid även jag be att få ingå på en belysning av frågan.

Jag ber då till en början att få uttala min tillfredsställelse över, att den ärade representanten på Norrköpingsbanken i olikhet med någon svartmålare i går och någon svartmålare i dag bestämt sade ifrån, att han icke ville påstå, att krisen vore förorsakad av arbetstidslagen och icke heller, såsom från annat håll påståtts, att det mera vore ledarna, som intresserade sig för lagen, och icke så mycket arbetarna själva. Emellertid framhöll den ärade talaren, att man borde bedöma denna fråga praktiskt och ekonomiskt, och att man icke vid bedömande av densamma borde anlägga några känsloskäl. Jag ber att få försäkra, att då regeringen har en annan uppfattning om denna lagstiftning, än som från denna och några andra talare kommit till uttryck, det icke är känsloskålen, som varit de avgörande, utan verkligt praktiska skäl.

För min personliga del har jag haft tillfälle att som ordförande i arbetsrådet under år och dag handhava tillämpningen av lagen, pröva mängden av inkomna framställningar och träda i personlig förbindelse med ett stort antal arbetsgivare och arbetare, såväl vid sammanträden här i Stockholm som ock vid besök ute på arbetsplatserna. Och därvid, mina herrar, har jag fått ett synnerligen starkt intryck av den värme, med vilken arbetarna i gemen omfatta denna lagstiftning. Den värmen, herr Lithander, är sannerligen icke mindre än hos deras ledare. Jag skulle tvärtom vilja säga, att denna lagstiftning i gemen omfattas av arbetarnas breda lager med en sådan styrka, att även i de fall, där arbetsrådet inom de snäva gränser, som lagen utstakar, haft möjlighet att medgiva undantag och medgivit undantag — i regel med biträde även av bisittarna å arbetaresidan, i något fall genom majoritetsbeslut — det i flera fall visat sig, att trots det, som sagt, arbetarnas ledare själva medgivit en utsträckning av den i lagen bestämda arbetstiden, det varit omöjligt att få arbetarna i ledet att gå med därpå. 8-timmars arbetsdag är enligt deras uppfattning något, som de nu genom lag fått sig tillerkänt, och något medgivande att gå ifrån denna förmån vilja de ofta icke göra. Jag har icke minst genom min verksamhet i arbetsrådet blivit fast övertygad om, att intill dess en fullständig omvälvning i arbetarnas uppfattning gör sig gällande — och jag vill ju icke bestrida, att den hårda nödvändigheten skulle kunna tänkas åstadkomma en sådan omvälvning i arbetarnas sinnen, ehuru jag knappast tror på en sådan — det vore en verklig olycka om ett allvarligt hinder för möjligheten att ernå det arbetslugn och den arbetsro, som äro i så hög grad önskvärda, om denna lag bleve upphävd.

Personligen har jag visserligen varit av den meningen, att man

vid denna lags tillkomst, bort vara mera varsam och avvaktat övriga länders åtgöranden, innan man lät 8-timmarslagen träda i tillämpning hos oss. Denna mening framhölls också på sin tid i socialstyrelsens utlåtande, nämligen att man borde i princip godkänna en dylik lagstiftning men låta det anstå med ikraftträdandet, till dess flera länder hade följt efter och genomfört arbetstidslagstiftningen. Av skäl, som herrarna väl känna, valde våra lagstiftare icke denna mera försiktiga väg, utan man genomförde lagstiftningen såsom en försökslagstiftning. Herrarna erinra sig nog också att under trycket av de då rådande förhållandena det vid den slutgiltiga avfattningen av lagtexten, då förslaget skulle upphöjas till lag, genomdrevs en icke oväsentlig skärpning av vad som ursprungligen föreslagits.

Våra lagstiftare voro då visserligen medvetna om, att verket kanske icke var så fullgott, och man enade sig, som sagt, om att fastställa lagen som en försökslagstiftning. Detta var ju också mycket mer motiverat, på grund av de skärpningar, som sålunda tillkommit.

Nu torde emellertid från alla håll, även arbetarnas, erkännas, att man, såsom lagen är avfattad, icke bör avvakta utgången av den ursprungligen bestämda försökstiden, utan att man redan tidigare, med ledning av vunnen erfarenhet, bör gå till en revision. Detta är också regeringens uppfattning. För min personliga del har jag vid lagens tillämpning i arbetsrådet haft tillfälle att få erfarenheter om, hurusom den på åtskilliga punkter är för snäv. Frågan är nu, som vi veta, under utredning; regeringen och jag såsom föredragande ha icke haft tillfälle att närmare följa detta utredningsarbete eller ännu bilda oss någon bestämd uppfattning om vilka ändringar som böra företagas. Till min personliga uppfattning om, i vilken riktning revisionen bör gå, skall jag be att sedermera få återkomma, och skall nu först, med anledning av herr Wahrens redogörelse för förhållandena i utlandet, be att få något närmare redogöra för det internationella läget i förevarande avseende sådant det för närvarande är.

Herr Wahren använde det uttrycket, att vi hade blivit »lurade» på, att den internationella överenskommelse, som man räknade med vid lagens genomförande, skulle bli en realitet, låt vara att man, som nämnt, icke väntade på, att denna realitet skulle inträda, utan i Sverige så att säga gick i täten för lagstiftningen på detta område. Jag tror det hade varit lämpligt, om den ärade talaren hade sparat sitt hårda omdöme något i den frågan, och jag tror det är lämpligt, att vi göra så alla.

För något över ett år sedan avhölls i Washington som bekant den första konferensen av den organisation för det socialpolitiska arbetet i anslutning till nationernas förbund, varom bestämts i fredstraktaten. Här har ju också påpekats, att trots det inbjudningen till denna första konferens utgått från presidenten Wilson, voro Amerikas Förenade stater icke officiellt representerade vid kongressen. I övrigt voro dock, vill jag minnas — jag har icke siffran alldeles i huvudet — ett 40-tal stater representerade genom officiella regeringsombud samt i ett flertal fall även genom ombud för både arbetsgivare och arbetare företrädande såväl den förnämsta arbetsgivarorgani-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

sationen som den förnämsta arbetarorganisationen i varje särskilt land. Vid denna internationella konferens beslöts som bekant bland annat att antaga ett förslag till konvention i fråga om 8-timmarslagstiftningen. Detta förslag biträdades då icke endast med den kvalificerade $\frac{2}{3}$ majoritet, som erfordrades, för att förslaget skulle betraktas som konferensens beslut, utan det godtogs enhälligt sånär som på ett par — säger och skriver ett par — arbetsgivareröster.

Enligt de statuter, som blivit fastställda i fredstraktaten och vilka statuter även Sverige genom sitt inträde i Nationernas förbund har biträtt, skall nu detta förslag till konvention samt övriga av konferensen fattade beslut upptagas till vederbörlig behandling i vårt land liksom i andra länder. Som emellertid den positiva behandlingen av förslagen icke behöver upptagas i de olika länderna förrän år och dag efter kongressens avslutande och den tiden först om några veckor utlöper, samt man tydligen i flertalet länder vill använda förberedelse tiden fullt ut, äro vi ännu icke i tillfälle att säkert veta, hur de olika staterna komma att ställa sig till ifrågasvarande förslag, men torde ökad klarhet därom vinnas under vårens lopp. Så mycket är dock, så vitt jag förstår, fullt klart, att den internationella överenskommelsen om en lagstadsdag åttatimmars arbetsdag redan är träffad för alla stater, som inträtt i nationernas förbund, och att det för de olika länderna icke längre gäller om, utan *huru* den skall genomföras.

Vad våra grannländer beträffar, finnes det ju redan 8-timmarslagstiftning i *Norge* och likaså i *Finland*. I Finland har, som den ärade talaren erinrade om, lagen under någon tid, då det gällde att reparera de värsta revorna efter olycksåren, varit suspenderad, men om jag icke misstager mig, existerar icke denna suspension längre uti vad den avsett industrien. I *Danmark* har man, som herrarna torde erinra sig, genom en överenskommelse mellan organisationerna ordnat denna fråga —, en synnerligen effektiv åtgärd, då det väl icke finnes något land, där organisationsväsendet mellan arbetsgivare och arbetare är så utvecklat som i vårt grannland på andra sidan Sundet. Vad dessa tre länder beträffar, har jag grundad anledning antaga, att de samtliga komma att förelägga sina riksförsamlingar Washingtonkonferensens konventionsförslag. Vilken behandling de åter där komma att undergå, undandraget sig naturligtvis mitt bedömande.

Efter uppräknandet vidare av de länder, som ännu icke ha lagstadsdag åttatimmarsdag, förbigick den ärade talaren — jag förmodar oavsiktligt — en del länder, där den redan är genomförd. Därvid ber jag då att först och främst — om vi nu gå utanför Skandinavien — få erinra om *Holland*. Holland har i likhet med Sverige gått händelserna i förväg och genomfört en dylik lagstiftning, ehuru icke med 48 timmars utan med 45 timmars arbetsvecka. I *Schweiz*, också en mindre stat som Sverige med en utvecklad industri och ett land, som liksom vårt varit i den lyckliga situationen att slippa vara med i världskriget, har också 48-timmarslagstiftningen införts. *Tyskland* och *Österrike* ha likaledes en dylik lagstiftning.

Hur komma nu enligt föreliggande uppgifter dessa och de övriga länderna att förhålla sig gentemot förslagen från Washington? De sista beskeden, som inforrats och telegrafiskt meddelats, lyda som följer. *England:* »Engelska arbetsministeriet har meddelat, att engelska regeringen redan i juni 1920 bragt Washingtonkonferensens resultat inför Parlamentet för kännedom. Föga debatt förekom därvid. Endast i de få fall — då ny eller ändrad lagstiftning föranledes, har engelska regeringen för avsikt att begära beslut av parlamentet. Oförutsedda konstitutionella svårigheter med hänsyn till ratificeringen hava sedermera tillkommit — i det att man är oviss, om engelska regeringen bör å hela brittiska imperiets vägnar eller blott för England ensamt verkställa ratificering.»

*Vid remiss av
slasiverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Nederländerna: »Generalstaternas andra kammare åtnjuter julferier till omkring 8 februari. Proposition med anledning av Washingtonkonferensen väntas komma att avlämnas först om tre å fyra månader.» Man har, såsom redan nämnts, där lagstadgad 45 timmars arbetsvecka, men konferensens förslag sammanfaller även i vissa andra delar icke med den nationella lagstiftningen.

Belgien: »I enlighet med överenskommelse med Frankrike kommer belgiska regeringen snarast att genom särskilt befullmäktigat ombud i Paris utan reservationer underteckna konventionerna, varefter meningen är att för kamrarna framlägga förslag om godkännande för ratifikation. Det är osäkert, om detta medhinnas före 27 januari, vilket man i Bryssel emellertid synes anse vara av mindre vikt.»

Tyskland: »Från tyska arbetsministeriet har under hand meddelats, att arbetskonferensens i Washington beslut komma att före 27 januari framläggas för riksrådet, d. v. s. f. d. förbundsrådet för godkännande, varefter frågan går till riksdagen. Det vore antagligt, att opposition skulle förekomma mot moderskapsbestämmelserna och den snäva avfattningen av arbetstidslagen.»

Italien: »Washingtonbesluten hava redan av regeringen inlämnats till kamrarna för deras gillande.»

Frankrike: »Republikens president har godkänt, dispositionerna i de sex konventionsförslagen från Washingtonkonferensen. Franska regeringen förhandlar med belgiska regeringen för att förvandla förslagen till verkliga konventioner vederbörligen undertecknade. När dessa avslutats skola de underställas kamrarna.»

Frankrike har som bekant redan en lagstiftning om 48 timmars arbetstid, och jag har under ett kortare besök i Frankrike i höstas försökt bilda mig en uppfattning om, huru denna tillämpas. Jag har ju därvid helt naturligt icke haft tillfälle att tränga så djupt in i förhållandena, men att lagstiftningen är mycket omfattande och att man enligt alla de uppgifter, som lämnats mig, tillämpar den synnerligen rigoröst, var huvudresultatet av de upplysningar jag inhämtade.

Spanien: »Då parlamentet på grund av överklagade val ännu ej konstituerats och säkerligen ej torde komma att konstitueras förrän den 27 januari, kommer något meddelande angående Washingtonkon-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ferensen icke att dessförrinnan delgivas, men det är spanska regeringens avsikt att så snart ske kan efter konstituerandet underställa parlamentet konferensbesluten för ratifikation.»

Vad sedan *Schweiz* beträffar, har »Bundesrat» — regeringen — redan förelagt konventionsförslagen för »Bundesversammlung» — riksdagen — och har »Bundesrat» förklarat sig icke kunna tillstyrka antagandet av Washingtonkonferensens lagförslag i fråga om åttatimmarsdagen för *Schweiz* vidkommande. Men varför? Jo, därför, att man i *Schweiz*, såsom ovan påpekats, redan har en 48-timmarslagstiftning och genomfört den på ett för schweiziska förhållanden lämpligare sätt, varför man nu icke anser sig vilja och kunna göra någon ändring i en lagstiftning, som det schweiziska folket har accepterat och vid vilken man anser sig för närvarande böra stanna. Jag ber att få påpeka, att huvudskälet mot ratificeringen av Washingtonbesluten i denna del, såvitt jag nu kan erinra mig, varit, att man i den schweiziska lagen dels inrymmer samma undantag som i den svenska, nämligen vad angår de mindre företagen, vilket icke överensstämmer med Washingtonkonventionen, och dels också har en del andra smidigare bestämmelser än i Washingtonförslaget och för övrigt även än i vår svenska lag.

Huru det reviderade lagförslag, som kan komma att framgå ur vår nu pågående svenska utredning, kommer att taga sig ut i detalj och huruvida de jämkningar, som föreslås, kunna innebära, att förslaget kan fullständigt kongruera med Washingtonkonferensens förslag till konvention, därom skall jag nu icke tillåta mig att yttra mig. Att man i Sverige liksom i andra länder bör så långt som möjligt är söka avpassa lagstiftningen i detta ämne så nära som möjligt i överensstämmelse med den föreslagna internationella konventionen, synes mig naturligt och önskvärt. För oss bör detta i vissa punkter vara så mycket lättare, som konventionsförslaget i en del fall är vida smidigare än vår nuvarande lagstiftning.

Det har ju som jag redan tidigare framhållit, även från arbetarehåll — jag tänker därvidlag närmast på arbetarnas direkta representanter i arbetsrådet — erkänts, att den nuvarande lagen är för snäv och måste revideras. Såsom hans excellens statsministern redan i går meddelat, har regeringen den uppfattningen, att, som också riksdagen förlidet år uttalade, man bör jämka lagen efter det praktiska livets krav, utan att uppge dess grunder. Detta är enligt vår mening så att förstå, att vi böra bibehålla principen om 48 timmars arbetsvecka och 8 timmars arbetsdag. Herr Wahrens mening, att lagen visserligen bör bibehållas, men den lagstadgade arbetstiden utökas från 48 timmar till 54 timmar per vecka, kan regeringen sålunda icke godtaga, lika litet som att lagen skulle helt upphävas eller suspenderas. Jag tror emellertid, att det även med regeringens ståndpunkt skall vara möjligt att vidtaga sådana jämkningar i den nu gällande lagen, att de i huvudsak kunna tillfredsställa de önskningar, som från vissa håll blivit framförda. Utan att vilja föregripa den pågående utredningen, tillåter jag mig till sist endast att i korthet uttala, att det vill förefalla mig, att man kan åstadkomma de önskade förbättringarna 1) genom att ändra bestämmelserna om den lagstadgade begränsningen av över-

tid vid brådskande arbete; 2) genom att utvidga bestämmelserna för tillåtna förberedelse- och avslutningsarbeten, som tidigare enligt vanlig arbetskutym icke inräknats i arbetstiden; 3) genom att medge utsträckning av den nu till 8 ½ timmar fastställda maximigränsen för den dagliga ordinarie arbetstiden, under förutsättning att motsvarande begränsning sker annan dag i veckan; 4) genom att lämna möjlighet till ökad arbetstid per dag för säsong- och liknande arbeten, under villkor att genomsnittet icke överskrider den normala arbetstiden av åtta timmar per dag, med borttagande eller utsträckning av den nu stipulerade fyraveckorsperioden; 5) genom att i högre grad, än hittills kunnat ske, lämna medgivanden till utsträckt arbetstid vid lättare arbeten, vilka ju, såsom någon talare här också understrukit, mera kunna betraktas som tjänstetid än verklig arbetstid ävensom för vissa utanför industrien liggande verksamhetsområden; samt slutligen möjligen 6) genom att låta vissa områden, som nu falla inom lagen, helt och hållet falla utom densamma.

Dessa frågor äro emellertid nu, som sagt, under utredning, och först sedan denna föreligger, kan regeringen taga slutlig ståndpunkt till desamma.

Jag tillåter mig emellertid — då frågan nu upptagits under remissdebatten — redan nu uttala min varmaste förhoppning, att denna fråga skall kunna lösas i fridens och samförståndets och icke i stridens tecken och att sålunda alla, arbetsgivare och arbetare, men även här i riksdagen representanter för olika partier och intressen, skola kunna enas om sådana jämkningar i vår nuvarande lagstiftning på området, att utan rubbning av lagens grunder — vilket synes mig näppeligen kunna ens ifrågasättas efter Sveriges inträde i Nationernas förbund — vår lagstiftning om åttatimmarsdagen skall komma att tillfredsställa såväl företagarnas som arbetarnas intressen och behov under de allvarliga tider som stunda.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att i min ringa mån söka skingra en del missförstånd, som kunna göra sig gällande på grund av herr Lithanders anförande i förmiddags liksom också för att stryka under det, som herr Hage här gjorde sig till tolk för.

Herr Hage påpekade, att avskedandena vid statens järnvägar hade fortgått i alltför starkt tempo och att detta huvudsakligen berott på, åtminstone som jag uppfattade det, de alltför stränga ekonomiska direktiv, som givits från riksdagens sida. Jag skall be att få understryka de ord, som herr Hage sade, med framhållande av nödvändigheten för statens järnvägar — och jag tror jag vågar säga icke minst för statens järnvägar — att bibehålla en fackkunnig personal så långt sig göra låter, och detta särskilt sett mot bakgrunden av, att vi alla äro överens om att till enskilda arbetsgivare rikta den uppmaningen, att dessa skola behålla sina arbetare i största möjliga utsträckning. Jag tror, att det är synnerligen av behovet påkallat, att statens järnvägar, för att taga ett av de affärsdrivande verken, och de affärsdrivande verken i allmänhet icke driva avskedandena

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

så långt, att för det första arbetslösheten ökas därigenom, och för det andra man kanske i framtiden får sin tillgång på fackkunnig personal avsevärt minskad till skada för sin framtida ekonomi. Jag tror det är skäl i att påpeka detta, i synnerhet som jag är fullkomligt viss om, att ledningarna för de affärsdrivande verken för sin del ha blicken öppen för vådan av avfolkning i den utsträckning, som de anse sig tvungna till i följd av de stränga direktiven från riksdagens sida.

Jag skall icke trötta herrarna med att närmare redogöra för, hur det förhåller sig med järnvägstjänsten. Jag vill bara tillåta mig säga — och jag fordrar att bli trodd på mitt ord — att det icke är så enkelt med järnvägstjänsten och vad som därmed äger samband, som man mången gång tror. Det kräves även där många års intensiv utbildning i de flesta fall, och jag vill därför, som nyss sagts, stryka under de synpunkter, som herr Hage anlade i förmiddagens anförande.

Sedan skall jag be att få säga några ord till mina vänner herrar Kaijser och Lithander. Båda ha det gemensamt, att de vilja åka fort och billigt, men skilja sig också i ett avseende från varandra. Herr Lithander vill ha det på det sättet, om jag uppfattade honom rätt, att de bandelar, som ha dålig ekonomi, med andra ord bära sig dåligt i affärshänseende, böra bli mindre väl tillgodosedda i fråga om trafiken; och alltså skulle jag kunna tänka mig den möjligheten, för att undvika en stor och dyrbar kommitté, att herrar Kaijser och Lithander komme överens om, hur saken skulle ordnas, efter som nu den ene bor i ett trafikområde, där trafiken är synnerligen livlig och lättare att ordna till allmänhetens belåtenhet än där herr Kaijser bor, eller i Norrland, där, som vi veta, stora sträckor av statsbanorna i alla tider burit sig ganska dåligt. Jag tror det skulle vara rätt lyckligt att ordna saken så för de bägge herrarna och synnerligen billigt, eftersom vi för närvarande äro inne på att utöva all möjlig sparsamhet.

Men nu kommer jag till vad jag egentligen begärt ordet för, nämligen den fråga, som herr Lithander berörde angående arbetstiden och dess följder, och dessutom vill jag komma till några andra saker, som herr Lithander gjorde ett visst nummer av. För så vitt jag icke missförstod hans ord på förmiddagen, yttrade han sig på det sättet, att järnvägsstyrelsen saknade sinne för ekonomi och vidare, att det nedlagda kapitalet mången gång icke förräntats med ett enda öre. Han klandrade vidare den omständigheten, att icke elektrifieringen vid statsbanorna skett tillräckligt tidigt, utan att det varit uppskov därmed; men sedan klandrar han på det allra skarpaste, att det kommit ett beslut till stånd om elektrifiering. Vilken ståndpunkt står då herr Lithander på, och vill herr Lithander ha till stånd ett avgörande i frågan eller icke? Det är den saken jag för min del vill ha klarhet i, eftersom det förhåller sig på det sättet, att det icke är järnvägsstyrelsen såsom sådan som det beror på, att icke elektrifiering skett i raskare tempo, utan det är i ganska stor utsträckning liksom i åtskilliga andra fall riksdagens fel, att det icke gått fortare. Jag kommer mycket väl i håg för några år sedan, för vilken oer-

hörd press vi alla i statsutskottet utsattes, för att vi skulle avslå ett förslag om fortsatt elektrifiering. Jag kan icke minnas, hur herr Lithander ställde sig den gången, men jag vill erkänna, att jag hörde till dem, som ville klämma på för att få större fart på elektrifieringen. Men jag förstår så väl de betänkligheter, som gjort sig gällande från riksdagens sida härvidlag, då det icke ansågs vara fullkomligt klargjort, om saken var tekniskt genomförbar och praktiskt användbar. Men att på det sättet som herr Lithander gjorde komma och ta järnvägsstyrelsen för huvudet kunde jag icke stilla-tigande åhöra — jag ber om ursäkt, om jag blir dess advokat — liksom icke heller hur en part, som i själva verket icke är skyldig, anklagas för saker, som vi alla gemensamt eller åtminstone kollektivt bära ansvaret för och medverkat till, att det har gått som det gjort.

Jag skall be att få säga några ord också om den saken, att icke statsbanorna förränta sig. Jag skall icke bli långrandig, jag skall bara be att få peka på något, som herr Lithander mycket väl vet, nämligen att man icke har kunnat undvika, att stora sträckor av våra järnvägar byggts dels för kulturella ändamål eller för att bryta bygd, dels för strategiska ändamål, och herr Lithander har säkerligen icke försummat att bidraga till att sådana linjer som de sistnämnda kommit till utförande. Dessa gå alla in i statens järnvägars nät, och de bidraga i mycket hög grad till att dra ned det ekonomiska resultatet. Det är den enkla sanningen, men av den beskaffenhet, att herr Lithander behöver höra den ännu en gång till alla de gånger, som den sagts förut här i kammaren. Och för övrigt, om man ser på de enskilda järnvägarna — jag föreställer mig därvid, att herr Lithander kommer att peka på ett stort enskilt järnvägsföretag, som bär sig alldeles utmärkt bra, nämligen Bergslagsbanan — vill jag framställa en erinran om det enkla faktum, att om den järnvägen nu erkännes vara första klass i alla avseenden, lämnade den under lång tid ingen som helst vinst på det nedlagda kapitalet, utan den behövde tid att arbeta sig fram, den behövde tid att ordna driften m. a. o. suga till sig trafik. Ja, den har lyckats, icke minst på grund av sitt exceptionella läge, som gör det möjligt att utnyttja så gott som hela det övre Bergslagens rika fraktmöjligheter ända ned till västkusten; detta får man icke heller förbise.

Men jag kommer nu till en annan liten historia, som jag i allra största korthet ville erinra om. Herr Lithander klandrade, att frakterna vore för billiga åren 1916 och närmast följande år. så vitt jag icke missuppfattade honom. Det roade mig i dag att gå in och se efter i riksdagens protokoll för år 1918, hur det ställde sig, då frågan behandlades i riksdagen om en provisorisk tilläggstaxa för statens järnvägar. Det befinnes då, att icke mindre än fyra förslag debatterades, och att det längst gående förslaget, som samlade statsutskottets majoritet, den gången kom från järnvägsstyrelsen. Alla de andra förslagen avsågo betydligt mindre höjning, än vad järnvägsstyrelsen för sin del ansåg vara det enda nödvändiga. Och jag vill säga inom parentes, att om järnvägsstyrelsen icke hade för sin del besjålats av den uppfattning, som alla andra, att det här var

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

fråga om en övergående sak, att kristiden snart skulle gå över, så hade den kommit fram med krav på förhöjda taxor långt tidigare — ja, det kan ju möjligen hända, att den icke gjort det. Emellertid vill jag redan nu säga, att den omständigheten, att statens affärsdrivande verk och statens järnvägar i synnerhet så ofta kalfatrats här i riksdagen, sannerligen icke bidragit till att föra fram statens järnvägars driftkapacitet och öka dess ekonomiska möjligheter. Ty vad är det, som ägt rum i riksdagen under många, många år tidigare? Jo, man har försökt pruta varje gång på bland annat anslaget till ny rullande materiel. Man anser sig ha gjort en stor sak, om man prutat av ett eller annat hundratusental kronor, och man har gnidit på örena, när det gällt att få stortrafik till stånd, och så står statens järnvägar där utan möjlighet att tillgodose behovet. Och även de av herr Lithander såsom lysande ansedda privatekonomiska företagen på området klarade sig icke heller mer än jämnt, ty ingen hade tänkt, att det skulle komma en sådan jättetrafik. Det är lätt att bli klok efteråt, och jag tror, att vi böra akta oss litet var att slå mynt av det förhållandet allt för mycket åtminstone. Faktum står kvar, att det nu kan konstateras, att vi allihopa voro för rädda att ta betalt, då möjlighet förefanns att göra det, men jag får lov säga åtminstone för min del, att när man 1918 hade tillfälle att ta position, gick jag verkligen på järnvägsstyrelsens förslag.

Medan jag håller på att tala om taxorna kan det icke vara ur vägen att nämna en sak, som jag tror ingen kan bestrida, och det är, att ett ganska stort antal enskilda järnvägar ha högre taxor än statens järnvägar, åtminstone ha de haft det under långliga tider, fastän det på allra sista tiden jämnat ut sig, så att t. o. m. i enstaka fall enskilda järnvägarna äro billigare i fråga om vissa slags tariffer, än vad statens järnvägar äro. Så är det med den saken, och om det vore så utomordentligt fördelaktigt med det privata initiativet i fråga om järnvägsdrift i synnerhet, så skulle väl dessa enskilda järnvägar kunna klara sig med billigare taxor, om det skulle vara någon logik i resonemanget. Men naturligtvis erkänner jag, att de icke kunna hugga för sig hur de vilja. Nu gör emellertid lyckan eller olyckan, vilket herr Lithander vill, att i riksdagens år 1920 församlade revisorers berättelse angående granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning finner jag, att icke mindre än 16 järnvägar häfta i skuld till staten och att de ökat denna sin skuld under år 1919 med 798,495 kr. 69 öre, trots att järnvägarna äro privatekonomiska företag, som enligt gängse uppfattning borde kunna lämna ett mycket tillfredsställande resultat.

Herr Lithander sade vidare, att det skulle vara en riksolycka, om de enskilda järnvägarna skulle förstättligas i någon större utsträckning och ansåg lämpligast att upplösa den kommitté, som har den frågan om hand, eller var det inte så herr Lithander sade? Jag var dock tillräckligt nära för att uppfatta tankegången i herr Lithanders anförande. Men jag undrar, om det inte är på det sättet, att det finnes ett hundratal enskilda järnvägsförvaltningar i vårt land, och jag vill verkligen ifrågasätta, om icke enbart den omständigheten är ett

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

tecken på att det icke är bra som det är, utan att det framför allt behövs en annan organisation för att kunna fullt och helt utnyttja det järnvägsnät, man har på enskilda händer. Jag vågar också säga, att jag tvärtom gentemot herr Lithander tror och vill göra gällande, att det skulle vara till fördel för hela landet, i fall staten finge ett större grepp över dessa enskilda järnvägar, än vad den för närvarande har. Så är den enkla sanningen. Jag kan heller icke underlåta att säga i detta sammanhang, att den mest framträdande faktorn, såsom det synes åtminstone för personalen, och anledningen till, att de enskilda järnvägarna kunnat bära sig så pass bra relativt sett, som de gjort, är, att en mycket stor del av dem svältavlönat sin personal under så många år; och det har också i höst under förhandlingarna med de enskilda järnvägarna konstaterats i tidningspressen att, det skulle för dem erfordras 25 å 30 miljoner kr., i fall de skulle avlöna sin personal med samma belopp som statsbanorna avlönat sin. Jag skall icke ingå på några detaljer här, men förhåller det sig faktiskt så, att det privata initiativet icke har andra fördelar, än att det kan ge upphov till vinster genom underbetalning av personal, då vill jag icke ge mycket för dessa fördelar, och jag tror icke, att de i längden lända till nytta för företagen själva.

Sedan talade herr Lithander — jag ber om ursäkt, att jag fortfarande vänder mig till herr Lithander en stund — om fribiljetterna vid statens järnvägar, och han gjorde ett ofantligt stort nummer av den saken. Jag tror han nämnde ett exempel — jag uppfattade icke siffran riktigt — om, att det vid ett tillfälle skulle suttit i en vagn 15 resande, varav 14 hade fribiljetter, under det att summa en betalte sin biljett, och han ville av detta förhållande draga den slutsatsen, att de friresande rent av kunde tränga ut de andra, som betalade ordentligt. Ja, om detta var meningen, så var hans påstående fullkomligt felaktigt, ty de friresande ha ingen rätt att taga upp platsen för andra; finnes det icke rum att sitta, få de hålla till godo med att stå.

För resten är det på det sättet, att det numera endast är ett begränsat antal fribiljetter, som utgå till personalen, nämligen 24 för befattningshavarna själva och 48 s. k. hushållsbiljetter. Detta är sannerligen icke något att göra stor affär av, när man vet, att det finns personer, som icke resa på många år. Jag talade häromdagen med en riksdagskamrat i första kammaren, som nämnde, att han icke på 40 år varit längre än i Köpenhamn, fastän han kunnat få Europeiska fribiljetter. Järnvägspersonalen har nämligen haft det så ställt, att den icke *haft råd* att företaga resor; den har sålunda icke haft tillfälle att utestänga andra resande från kupéerna. Skulle det förekommit något dylikt, så är det rena undantagsfall och ingenting annat.

Jag vill också säga ett par ord om de fria frakterna för järnvägspersonalen, vilka man här har talat om — jag vänder mig fortfarande åt Göteborgshället, jag behöver ju icke nämna något namn. Det förhåller sig på det sättet, att i den mån personalen vill avstå från vederbörande hushållsbiljetter och använda dem till fraktning av matvaror eller annat, detta är tillåtet. Det är den enda form

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

numera, varunder fria frakter medges personalen. Man förstår, att om personalen använder dessa tillfällen dels t. ex. för mjölktransporter e. d. på många platser, dels för enstaka resor till familjemedlemmar, det icke blir så rysligt mycket kvar av de biljetter, som skulle stå till förfogande för nöjesresor.

Det var emellertid om 8-timmarslagen som jag skulle vilja tala en liten smula med min vän från Göteborg. Han sade gladeligen, om jag inte hörde alldeles fel, att denna lag åsamkat statsbanorna 6,000,000 kronor i ökade utgifter. Jag vill då först påpeka, vilket herr statsrådet för socialdepartementet redan nämnt, att denna lag icke har tillämpning vare sig vid statens järnvägar eller vid de enskilda. Herr Lithander har sålunda gjort ett kapitalt missgrepp redan från början, försävtitt han verkligen menade något med det han vid det tillfället yttrade. För det andra har järnvägsstyrelsen icke mig veterligen hittills varit i stånd att räkna ut vad den anordning av arbetstiden kostat, som sedan kommit till stånd efter förhandlingar mellan järnvägsstyrelsen och lokomotiv- och järnvägsmannaförbunden. Tvärtom är det så, att många av distriktsförvaltningarna, för att icke säga alla, ha, då de blivit tillfrågade, sagt ifrån, att de icke kunde fixera någon siffra härvidlag men att man trodde, att det icke skulle ställa sig alltför dyrt. Jag skulle vara mycket tacksam för att få veta den källa, ur vilken herr Lithander har öst i detta avseende. Jag förmodar, att den källan är lika oklar som en annan källa, som en gång användes då det vid de enskilda järnvägarna förhandlades om tillämpning av 8-timmarsdagen, då man nämligen förklarade, att det skulle kosta dem mellan 12 à 15,000,000 kronor, om åtta timmars arbetsdag genomdrevs. Jag tror, att man kommer sanningen mycket nära, om man säger, att denna tillämpning icke kostat mer än en miljon eller kanske en till två miljoner kronor. Men man kan naturligtvis överdriva siffrorna, då man rör sig ute bland den stora allmänheten, som icke begriper hur saken står. Det talas då med stor skenbar sakkunskap om saker, som man i själva verket icke har reda på. Jag anser, att herr Lithander har utmärkt sig i alldeles särskilt hög grad i detta avseende.

Då herr Lithander så mycket talade om 8-timmarsdagen och dess tillämpning, vill jag säga ifrån högt och tydligt, rent och klart, att jag visserligen icke vill gå in på frågan, hurudan 8-timmarslagen i sig själv är beskaffad, ty det kan jag icke i sin helhet fullt bedöma, men vad jag kan bedöma, det är, hur den tillämpas vid de enskilda järnvägarna och hur den tillämpas vid statens järnvägar, detta bl. a. därför att jag råkat vara med vid åtskilliga förhandlingar vid de enskilda järnvägarna. Jag vill då säga, att det därvidlag för passningstjänst redan är medgivet en arbetstid av 10 timmar per dag och dessutom att det har lämnats föreskrifter i överenskommelsen, som gör det möjligt för arbetsgivarna att ta ut denna arbetstid inom en ram av i undantagsfall ända upp till 17 timmar. Om man då gör det påståendet, att järnvägarnas personal visat sig oförstående för svårigheten att ordna frågan om arbetstiden skall jag be att få förklara, att detta är ren lögn — jag vill icke rikta detta mot herr

Lithander, därför att han tydligen talar utan att känna till, hur det verkligen förhåller sig. Järnvägspersonalen har till och med gått så långt, att ett av deras fackförbund vid visst arbete har medgivit en längre arbetstid på sommaren än på vintern, på sådant sätt, att arbetstiden skulle jämna ut sig över hela året. Jag skulle tro, att detta är ett ganska värdefullt medgivande å personalorganisationens sida. Jag skulle vilja se den i ansiktet, som efter de upplysningar jag lämnat, vågar säga, att dessa organisationer icke försökt att se på saken, sådan den verkligen är, icke försökt göra klart för sig, att vid de kommunikationsföretag, som samhället är beroende av, det icke går att reglera arbetstiden t. ex. så, att arbetet börjar klockan sju och slutar klockan tre, utan att man måste avväga möjligheterna för den resande allmänheten att komma fram på järnvägarna. Detta har man tagit hänsyn till, och jag vågar lita på Sveriges riksdag därutinnan, att man håller järnvägspersonalen räkning för de medgivanden den gjort, och den villighet den visat till en smidig anpassning efter förhållandena som kommit till synes vid de förhandlingar, som förts.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Jag kanske kan få tillägga att nattvilan ofta inskränkes till 9 timmar, t. o. m. i vissa fall till 7 timmar, alltså ofta så, att arbetarna få vara beredda att sluta den ena dagen mycket sent och ändå gå upp efter 7 timmar. Järnvägspersonalen måste vara beredd dag och natt, söndag och vardag, många gånger under de mest otrevliga klimatiska förhållanden, särskilt i Norrland och Mellan-Sverige. Detta är också en faktor som man bör taga i betraktande, då man går att bedöma dessa förhållanden.

Jag skulle kanske till sist om järnvägspersonalen och dess avlöningsförhållanden våga göra den deklarationen, att jag tror, att herr Lithander för sin del och alla andra, som försöka det konststycket att plocka sönder t. ex. en stationskarls avlöning i Stockholm eller göra upp en hushållsbudget och se efter på vilka punkter han har för mycket att leva av, skola gå fullkomligt bet på den uppgiften. Jag försäkrar verkligen, att experimentet kommer att omkyligen misslyckas. Och dessutom är det ju nu så smidigt ordnat, att kristidstillägget är direkt beroende av indexen, och följer denna uppåt och nedåt; framför allt nedåt, det kan aldrig bli strid om den sidan av saken: när indexen sjunkit med vissa procent, sjunker lönen automatiskt. Visa mig den arbetaregrupp i övrigt, som har det ställt på det sättet! De äro helt visst icke många! Jag kanske är fackföreningens advokat i kväll, det är mycket möjligt, men jag har velat säga sanningen ren och osminkad. De organisationer, som järnvägsmanna- och lokmannaförbunden utgöra för statens och enskilda järnvägars personal, har tagit all möjlig hänsyn till förhållandena, och de ha rätt att fordra också, att det skall visas någon förståelse för detta.

Eftersom jag nu i alla fall begärt ordet och haft det en stund, skall jag be att få göra ett litet tillägg, som helt och hållet står för min egen räkning. När det talas om, att de affärsdrivande verken och särskilt statens järnvägar lämnat dåligt resultat, vill jag för min

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

del göra gällande, att detta i mycket hög grad beror på, att det saknas en tillräckligt smidig organisation. Man har fordrat här i riksdagen att få så mycket som möjligt under sin behandling; riksdagen vill över huvud lägga sig i allting — jag begagnar ett trivialt uttryck, men så förhåller det sig. Jag tror för min del, det skulle vara bra mycket lyckligare, om man ordnade det på det sättet — och man kan göra det, därom är jag fullkomligt viss — att man gäve verket en styrelse, vald av Kungl. Maj:t och tagen utanför järnvägsstyrelsens krets, med en generaldirektör, och slutligen gäve denna styrelse en mycket vidsträckt befogenhet, med andra ord läte denna styrelse — jag betonar uttryckligen, att detta är mitt personliga program — bestämma över både utgifter och inkomster. Riksdagen eller Kungl. Maj:t skulle sålunda, enligt mitt sätt att se saken, icke bestämma vare sig löner eller taxor vid statens järnvägar. För att det skulle vara möjligt att ge denna styrelse en så vidsträckt myndighet, är det, anser jag vidare, av nöden, att man finge ett verkligt sakkunnigt järnvägsråd, som kunde taga om hand och yttra sig över de stora frågorna och som även skulle ha möjlighet att ingripa, när det såge, att någonting ginge på tok. Därtill skulle ock anordnas en mera genomgripande revision, än hittills varit fallet. Vill man verkligen ha till stånd en smidig organisation av de affärsdrivande verken, duger det icke att följa ett byråkratiskt mönster, varigenom alla beslut oerhört försenas och varigenom just då, när beslut bör fattas man icke är i stånd att göra det, utan måste sätta sig ned och vänta, tills ärendet passerat alla instanser. Jag tror för min del, att en sådan utvecklingsgång vore riktig för våra affärsdrivande verk, och alldeles särskilt för statens järnvägar.

Jag har begagnat detta tillfälle att göra denna min personliga bekännelse, och jag har, herr talman, intet vidare att tillägga.

Herr Lithander: Herr talman! Jag tror inte kammaren är upplagd att vid denna sena timme inlåta sig på en järnvägsdebatt, och jag tänker, att vi framdeles få tillfälle att återkomma till denna sak. Men jag vill ge herr Anderson i Råstock den upplysningen, att den källa, ur vilken jag öst, då jag lämnade uppgiften, att merutgiften för statens järnvägar på grund av 8-timmars dagens konsekvenser är 6,000,000 kronor, det är järnvägsstyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t rörande tågindragningarna till Sundsvall. Jag skall förenkla problemet genom att taga med mig skrivelsen till kammaren och visa den för den ärade talaren.

Jag begärde ordet för att ge några korta repliker till doktor Bratt. Han började sitt anförande med, att slumpen hade gjort, att hans yttrande följde omedelbart efter undertecknads. Jag får tro herr Bratt, när han säger detta, men nog såg händelsen ut som en tanke.

Vad jag vill säga är, att herr Bratt lämnat en av mina huvudanmärkningar fullkomligt obesvarad, nämligen att riksdagens beskattningsrätt, något, som för riksdagen alltid varit och alltid bör

vara en ömtålig punkt, föregripits genom den anordning, som trädfats av Vin- och spritcentralen. Jag har icke gått in i detaljer, men jag har riktat mig mot, att man skapar ett monopol utanför riksdagens prövning. Och att detta sker på det sätt, som herr Bratt skildrat, det är just det, som jag och många med mig rikta våra anmärkningar mot. Om ett tillvägagångssätt i den skisserade formen skall tillgripas, och alltså en viss inleverering skall ske till statsverket, så skall det icke överlämnas till en enda person eller ett enda bolag att sköta den saken, utan då är det enda riktiga att en fri tävlan får göra sig gällande, som reglerar det, som för den stora svenska allmänheten är av intresse att få reglerat. Jag vill ställa den frågan till doktor Bratt: Får staten den vinst, som den kan och borde få av bolagets verksamhet? Vi utgå från att herr Bratts uppgift är att till statsverket inleverera överskottet på verksamheten, men blir detta verkligen fallet, om detta monopol undan för undan slår sig på nya företag, som absorbera de medel, vilka enligt herr Bratts utsago skulle inlevereras till statsverket. Jag kan för min del icke finna, att så sker. Herr Bratt förklarade själv, att medlen icke inlevererades till staten, utan avsattes, och sedan stode det staten fritt att köpa in bolaget genom att taga preferensaktier. Jag tycker, att hela denna ekonomiska kombination tål vid att granskas på mer än ett sätt

Herr Bratt refererade bevillningsutskottets betänkande och läste där upp ett uttalande om, att det kunde vara lämpligt att parti-handeln utövades av ett fåtal bolag. Ja, där ha vi just den saken, det står »ett fåtal bolag», men det står icke, herr Bratt »ett bolag». Men nu är det bara ett bolag, och det är det, vi reagera emot. Det praktiska livets erfarenhet har klart givit vid handen, att ett monopol, sådant som det man här vill tillskapa, är av ondo för samhället.

Herr Bratt sade, att man vid behandling av ersättningsfrågor, förför generöst. Då vill jag fråga: Är det statens medel som man handskas generöst med? Om nu så är förhållandet, så är det väl en sak, som bör passera riksdagen; det är den, som bör få avgöra, huruvida detta arrangemang eller grunderna för detsamma kunna godkännas eller ej.

Man måste dock reagera mot det godtycke som gamla, hedervärda köpmän utsättas för, då de få stå som supplikanter inför självtagna arrangörer på detta område. Herr Bratt sade, att dessa ersättningsfrågor behandlats i samförstånd med olika finansministerrar, den ene efter den andre. Ja, det må ha skett med hur många finansministerrar som helst, men enligt min mening och många med mig överensstämmer dock icke detta förfarande med lag och rätt.

Herr Bratt sade, att det var många, som givit krystade motiv för sina ersättningsanspråk. Jag vill låta den saken vara och icke gå in på frågan om, huruvida de, som fått, fått nog eller icke, men jag talar om de fall där de *icke* fått, fall, som äro verkligt upprörande. Ett synnerligen upprörande fall redde upp av förre finansministern Thorsson och det gick fort, men dessförinnan hade mannen gång på gång fått ett bleklagt nej från Vin- och spritcentralen, tills mannen i fråga låg lungsjuk på ett av Stockholms sjukhus.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Herr Bratt säger, att detta monopol håller sig till priserna på världsmarknaden och bjuder ut sina produkter i enlighet med dessa priser. Men varför är man då så rädd för en tävlan med någon annan? Varför stänger man vägen för alla andra utövare av denna näring. Herr Bratt säger att man icke kan ge 160 olika systembolag sådan inköpsrätt. För såvitt jag uppfattat förordningen rätt, ha emellertid systembolagen sådan rätt, men Vin- och spritcentralen vill hindra dem att köpa från några andra och genomdriva detta med alla till buds stående medel. Att enskilda vinhandlare blivit bestulna på varor tycker jag är ett så klenkt skäl för monopol, att det behöver man icke tala om ens.

Vidare säger herr Bratt, att tjänstemännen i Vin- och spritcentralen ha låga löner. Jag har icke talat om lönesiffror, men jag vill fästa uppmärksamheten på, att det bildas det ena bolaget efter det andra, och så fort Vin- och spritcentralen kreerar ett bolag, går styrelsen in i det bolaget, så att herrarna få väl räkna ihop siffrorna.

När det säges, att verksamheten är till för att tillföra svenska staten inkomster, då kan man fråga sig huruvida det är med god sparsamhet förenligt att inreda centralpalatset med mahognyväggar från golv till tak. Jag föreställer mig att om något dylikt förslag förekom i statsutskottet, så skulle det stöta på bestämt motstånd. Det är möjligt, att herr Bratt, som är en skicklig debattör och framstående förmåga, kan få riksdagen med på sitt förslag, men det är möjligt, att det kan bli en korrigerings av dylika åtgärder från svenska folket, ty det finnes något här i Sverige, som heter reaktion, och jag tror att en reaktion skulle komma.

Då jag i mitt förra anförande efterlyste de svenska bärvinerna, svarade doktor Bratt, att då man nu icke längre fick åsätta buteljerna etiketter, på vilka det står »Gammalt Portvin» eller »Gammal Sherry», så finns det ingen, som längre vill köpa dessa viner. Det är kanske av samma anledning som herr Bratt låter på sulfitsprit-buteljerna sätta etiketter med »Reymersholms orginaltappning» och alla det gamla bolagets guldmedaljer från den gamla goda tiden och så med mycket små bokstäver något om »cellulosasocker». Eljest ginge det kanske ej att sälja sulfitspriten.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag hade egentligen icke tänkt uppträda, men jag måste säga ett par ord gent emot den siste ärade talaren. Han säger, att man måste på det allvarligaste reagera emot, att ett enskilt bolag som Vin- och spritcentralen tager sig beskattningsrätt mot svenska folket utan riksdagens hörande. Det är egendomligt, att herr Lithander icke tänker på, att vi ha 165 vin- och spritbolag i Sverige, som kunna sätta sina priser hur högt som helst utan riksdagens hörande och som skola lämna sin vinst till statsverket. Vi ha ett sådant bolag i Göteborg, som anses vara mycket bättre och mycket finare än Stockholmssystemet och ett av de bästa i hela landet, och det kan taga vilka priser det vill. Detta bolag är organiserat efter samma principer, vinsten går till

staten. Jag kan icke förstå, att man kan vara en sådan farisé, att man icke vill begripa den saken.

Nu begärde jag ordet egentligen för att säga ett par ord om de ersättningar, som lämnats till förutvarande yrkesutövare. De ha alltid varit tilltagna fullt tillräckligt och ofta mer än tillräckligt. Jag har varit revisor i Vin- och spritcentralen sedan bolagets tillkomst, och jag har tillsammans med övriga revisorer granskat besluten om ersättningar till vinhandlare och befattningshavare hos dessa, och jag får säga, att nog ha ersättningsbeloppen varit fullt tillräckliga och mer än så. Vad som förvånat mig är, att ersättning lämnats icke blott en gång utan flera gånger. Jag får säga, att det klander, som riktats mot Vin- och spritcentralen för alltför låga ersättningar, det förstår jag icke. Om det skulle förefinnas ett eller annat fall, där ersättning icke lämnats, så är jag säker på, att bolaget utan vidare gör det. Jag har varit med vid ett tillfälle, då denna fråga bragtes på tal, varvid bolagets direktör sade, att så snart det kan påvisas, att för litet ersättning betalats, skall frågan härom tagas upp till revision.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Jag vill vidare reagera mot herr Lithanders tal om lönernas storlek. Man kanske kan tvista härom, men man måste göra jämförelser med vad den enskilda industrien betalar och med vad som betalas i företag av likartat slag. Jag vill fråga herr Lithander, om han kan visa på något bolag, som har en sådan omsättning som Vin- och spritcentralen och där direktörens lön icke överstiger det dubbla eller det tredubbla av vad direktören i Vin- och spritcentralen har. Det är icke doktor Ivan Bratt, som är direktör och därför anser jag mig kunna nämna detta.

Detta är ett par synpunkter, som jag velat framhålla. Jag skulle vilja anföra mycket mer beträffande denna sak, men då klockan snart är halv ett, skall jag icke trötta kammaren vidare.

Herr vice talmannen *Hamilton*: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att ge ett svar på den fråga, som framställdes till mig av en aktad representant på Stockholmsbanken. Han efterlyste, vilket land jag menade, där övningstiden för de värnpliktiga före kriget var mindre än hos oss för närvarande. Jag trodde, att jag uttryckte mig tydligt, och jag styrktes i denna tro genom det svar, jag fick från hans excellens statsministern. Jag åsyftade naturligtvis Schweiz, och de uppgifter, jag lämnade rörande övningstiden i Schweiz, härleda sig från dem, som de svenska militära myndigheterna lämnade till försvarsberedningen år 1913 eller 1914, och därför förvånade det mig, att en överste icke har reda på, att det fanns ett land med den angivna övningstiden.

Jag skulle vara frestad att kritisera det för övrigt med värme och övertygelse hållna anförandet av den aktade talaren, men vi ha nu hållit på i tjugu timmar med denna remissdebatt, och det vore orätt att nu riva upp en ny försvarsdebatt. Vi få nog tillfälle att återkomma till den frågan, då vi stå inför dess avgörande. Jag vill

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) för närvarande endast framhålla, att det vore farligt för oss, om den militarismens anda, vars vagga stått i ett land, vars folk nu övergivit densamma och insett, att militarismen varit dess största olycka, nu skulle börja besjåla Sveriges folk.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Ehuru jag är mycket rädd för att riva upp en fortsatt debatt vid denna sena timme, kan jag ändå icke underlåta att yttra ett par ord med anledning av den anda, i vilken debatten om åttatimmarstagstiftningen hållits här i afton. Det har synts mig, som om det över de inlägg, som gjorts ifrån en del håll, vilat någon blandning av klemighet, hot och önskan att komma ifrån ett sakligt resonemang i en sakfråga.

Man erkänner, att det är en försökslagstiftning, som man antagit på tre år, och det tyckes, som om man redan efter ett halvt år vore ense om att det behöves nog så genomgripande ändringar i denna lagstiftning. Det har lektas en smula med orden, och man talar från en del håll om att lagen behöver upphävas eller suspenderas, på andra håll däremot endast om att den behöver ändras, mer eller mindre genomgripande. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har här i afton gjort en liten uppräknig för oss av vad som behöfve ändras, och om man summerar ihop dessa ändringar, kanske man kan få fram ett ganska effektivt resultat. Det har talats om behovet av ökad rätt till övertidsarbete och om större hänsyn till säsongarbetet i vårt land, där naturförhållandena inom olika delar äro så ofantligt olikartade. Detta är allt synpunkter, som man ifrån moderat håll för ett halvt år sedan sökte vinna gehör för, och som då möttes med oförstående från håll där man dock nu efter så pass kort tid i mjuka tonarter vågar sig på att tala om ändringar.

Om man går fram på den vägen, vad blir då följderna? Jo, såvitt jag kan förstå, kommer industrien och näringslivet att i ännu högre grad än nu bli beroende på administrativt godtycke och få ännu mindre möjlighet än nu att veta, vad man har att rätta sig efter. De skulle bli beroende på arbetsrådets avgörande i ännu flera och viktigare frågor än nu, och man vet, som sagt, inte vad man har att vänta av en sådan förändring. Men kanske att detta kan visa sig bli vägen tillbaka till de fria överenskommelser, som man ifrån vårt håll anser, att man aldrig borde ha gått ifrån.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har nu öppet erkänt, att man har begått ett fel genom den lagstiftning, vi antogo för så kort tid som ett halvt år sedan. Jag vill inte precis säga, att man på detta stadium behöfve taga upp en mera saklig debatt i frågan, men om så är hade vi också kunnat undvara utvecklingen av de historiska och statistiska skäl, som skulle finnas för att vi skulle hålla fast vid en lagstiftning, som vidlades av så genomgående fel, som redan konstaterats.

Jag hade emellertid ändå inte tagit upp denna fråga nu, om jag inte velat reagera mot en del uttalanden, som kommit ifrån olika håll här, där man underlåtit att gå in på ett sakligt besvarande av industrimännens argument och i stället framhållit, att man inte kan

vänta, att det skulle bli större ro och arbetsfred, om man nu upphäve eller effektivt ändrade åttatimmarslagen, utan att man då tvärtom skulle få se, att oron skulle komma att högst betydligt ökas. När en sådan argumentering kommer fram i herr Vennerströms mun, formar den sig naturligtvis till ett litet förtäckt hot, och det kan jag förstå. Men vad som mer förvånade mig var, att detta tal om risken för oro såsom något, som man skulle fästa avgörande vikt vid, på sätt och vis underströks från regeringsbänken genom hans excellens herr statsministerns anförande i går och i viss mån också genom herr statsrådets och chefens för socialdepartementet anförande i dag. Det är väl ändå inte så, att arbetarna i vårt land — med den politiska mognad, till vilken de kommit, och den ekonomiska insikt, till vilken de också på sina håll kommit, och som jag allvarligt vill hoppas måtte tillväxa, så fort som möjligt — det är väl inte så, att dessa arbetare eller deras representanter i kammaren äro några barn, till vilka man måste tala med klemiga ord och med vilka man inte, då man står inför en kall verklighet, kan ingå på ett sakligt resonemang. Och något annat har åtminstone jag aldrig önskat. Landet står inför en allvarlig situation, där det kräves, att vi allvarligt rådgöra med varandra om vad som bör åtgöras i en fråga, som för landets produktion, dess bestånd och dess framtida lycka är av den allra största, kanske av avgörande betydelse. Det begäres ingenting annat än ett sakligt resonemang om dessa frågor, och det behöves inte några onda ord, därför att man talar om att upphäva eller effektivt ändra en lagstiftning, som alla erkänna vara felaktigt lagd. Låt oss därför komma överens om att, vare sig man sedan talar om lagens upphävande, suspension eller effektiva förändring, icke sträva efter att missförstå varandra utan att allvarligt söka att komma underfund med vad som för landets och vårt gemensamma bästa behöves göras.

Herr Bratt: Herr talman! Herr Lithander har onekligen lämnat mig i en viss tveksamhet, om jag vid denna sena timme bör svara honom, men då jag ändå gör det, skall jag försöka bli lika kort som han.

Herr Lithander började med att framhålla, att jag underlåtit att svara på hans måhända viktigaste anmärkning: att Vin- och spritcentralen gått riksdagens beskattningsrätt för nära. Men om nu spørsmålet verkligen ligger på ett så principiellt plan, vartill skulle då alla dessa stöck och små elakheter emot Vin- och spritcentralen tjäna? De äro ju ägnade att dels förlänga debatten, dels draga ner den på ett plan, dit den ändå inte behöfde komma.

Våra etiketter på Reymersholms akvavit, som herr Lithander redan föregående år — om jag är rätt underrättad — visade här i kammaren, behöva de verkligen fortfarande dragas fram, då, så fort herr Lithander uttalade, att han tyckte, att stilen var för liten, denna omedelbart blev större, så att den i denna dag är så stor, att en person med vanlig läsförmåga mycket väl kan läsa den och t. o. m. är satt med annan färg, och då, så fort herr Lithander talat om me-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

daljerna på etiketten — som ingen människa tänkt på förut, eftersom det var boktryckaren, som gjorde etiketterna och man bara satte till det där om sulfitspriten — dessa också blivit borttagna? Men herr Lithander vill ändå söka finna dåliga motiv för att stilen var så liten och för att medaljerna funnos, och han antyder, att det var vår räddningsåtgärd för att få sålt något av tillverkningen. Då vill jag påpeka, att detta brännvin i stor utsträckning sålts, därför att intet annat fanns att få, och jag tror, att det skulle ha sålts, om det så hade varit dödsfall på etiketten. Det har intet med saken att göra; vi sälja lika mycket utan medaljerna som med dem, och det var ett rent förbiseende, att de kommo dit.

Vidare har herr Lithander gjort en stor affär av, att vi visserligen kanske skulle ha givit dem, som fått ersättning, någorlunda hyggligt, men att det finnes andra, som inte alls fått någon ersättning. Ja, herr Lithander, det är uppenbart, att om det finns personer, som varit anställda i detta yrke, men som inte anmält sig vare sig till de 1917 av regeringen tillsatta s. k. spritsakkunniga och inte heller till Vin- och spritcentralen, då är det omöjligt för oss att veta, om några sådana personer existera. Jag erinrar mig inte fallet om den lungsjuke mannen, men jag frågade herr Thorsson om det, och han sade, att han inte heller mindes det, men att det hade varit någon, som skickat ett brev till honom och att han sänt det vidare till oss. Jag förmodar, att det var så, men jag försäkrar, att den mannen hade fått lika prompt och lika stor ersättning, om herr Lithander själv hade skrivit till Vin- och spritcentralen. Men herr Lithander har aldrig visat Vin- och spritcentralen något intresse av den art, att han satt oss i stånd att avhjälpa våra fel. Om han hade tittat in i rummet med mahognyboaseringen t. ex., så är jag övertygad om, att han skulle ha fått en mindre orimlig uppfattning av bolaget och dess metoder överhuvud taget, än han har.

För att emellertid övergå till herr Lithanders huvudargument, som jag erkänner, att jag inte upptog till bemötande förut — det var ju så mycket att tala om ändå — vill jag säga, att jag inte kan se saken så, att riksdagens beskattningsrätt i någon mån blivit träd för nära. Överhuvud taget stå dock brännvinsförsäljningsbolagen i en ganska egendomlig ställning i dessa hänseenden, ty om kontrollstyrelsen sagt, att systembolagen få taga lägst 25 procents avance och i morgon utfärdade en order, att vi skulle taga 30 procent, skulle statens inkomst matematiskt säkert stiga med 5—10 miljoner kronor. Det är sålunda ett ämbetsverk, som kan göra en sådan sak, men ytterst är det beroende på rusdrycksförsäljningsförordningen, där det står, att kontrollstyrelsen har rätt att bestämma priserna på spritdrycker.

Vin- och spritcentralen står inte i den tacksamhetsskuld till statsmakterna, att dessa i följd därav kunna så att säga fordra Vin- och spritcentralens vinst. Den är ett enskilt aktiebolag, som vi bildat. Vi lämna vinsten till staten, men någon motprestation i form av monopolställning, det ha vi inte. Låt mig upprepa det

än en gång, att när helst en agent bjuder ett bolag eller pris- och inköpsnämnden en vara, som synes vara i pris eller kvalitet bättre, än den vi bjuda, köpes omedelbart den varan eller också tvingas vi att sätta ned våra priser. Något monopol finns inte, men då det givetvis i en sådan ofantlig rörelse ändå skulle kunna uppstå en för hög vinst, ha vi vidtagit en särskild åtgärd, med hänsyn därtill.

Då frågar herr Lithander, varför vi äro så rädda för en tävlan. Ja, ur ekonomisk synpunkt äro vi alls inte rädda för någon tävlan. Det må komma hur många partihandlare som helst; det blir mest synd om dem. Men jag vågar påstå, att genom en sådan tävlan en hel del ideella värden skulle gå förlorade. Vad det skulle medföra vore, att det skulle öka antalet resande och annonseringen, och det skulle över huvud tagit bli en kamp från de små fattiga bolagen. Och då bleve det nog svårt att kalla en blandning av fransk konjak och brännvin Eau de Vie; då finge man nog sätta dit Grand Vin Champagne. Jag tror alltså, att vi skulle förlora ganska mycket genom att åstadkomma en konkurrens, som ingen nytta gör.

Herr Lindman var också inne på detta och frågade, huruvida regeringen verkligen stött Vin- och spritcentralen på det sättet, att det föreläge verkligt konseljbeslut eller om det endast funnes privata meddelanden. Jag vill då säga, att i fråga om läkemedelscentralen konseljbeslut föreligger. I övrigt är det endast så, att de kungavalda ledamöterna i Vin- och spritcentralens styrelse icke velat vara med om — ehuru de haft rätt därtill — större och viktigare affärer utan att konferera med vederbörande departementschef, som kanske i sin tur ansett sig böra konferera med andra ledamöter av regeringen. Men naturligtvis tar Vin- och spritcentralens styrelse ansvaret för vad den gjort, och naturligtvis har den full rätt att göra det.

Det skulle naturligtvis kunna talas mer om denna sak, och jag skulle egentligen varit mycket tacksam — eftersom det är andra, som tagit upp den, och inte jag — för att här få utreda förhållandena i detalj. Tiden förbjuder det emellertid, och mitt nyss avgivna löfte tvingar mig att sluta.

Då emellertid herr Lithander i sitt anförande förut i dag insinuerade, icke att han *vet*, att det ges provisioner, men att det dock *kan* ges sådana samt att det är mycket höga arvoden inom bolagen och att man får vara så god och räkna ihop de olika styrelsearvodena, så vill jag säga, att organisationen fordrar ett flertal bolagsstyrelser, men det är ingalunda så, att det är samma personer, som sitta i alla dessa styrelser, och där det förekommer, är det alltid på det sättet, att i övrigt avlönade tjänsteställde icke ha något styrelsearvode, eller också äro dessa mycket blygsamt tilltagna. Mitt omdöme, att lönerna på de ledande platserna voro små, var givetvis avgivet även med hänsyn till de styrelsearvodena, som förekomma. Det hela är insinuationer, som jag tycker det inte är värdigt att framställa i en församling sådan som denna, utan att man samtidigt lägger bevisen på bordet. Jag tror, att det iakttages stor

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

sparsamhet, en mycket rigorös sparsamhet, inte minst just i de hänseenden, herr Lithanders angrepp här riktat sig mot.

Egendomligt nog har han också angripit oss på en punkt, där vi åtminstone borde vara utan synnerligen mycket tadel, nämligen ifråga om etiketterna. Herr Lithander talade om de svenska bärvinerna. Herre Gud, Stockholmssystemet har »Sparkling Hoch» från det smäländska höglandet, det finns i vår katalog. Men jag vill säga, att därför att det står, att det är från det smäländska höglandet, så går det mindre. Det är en ärlighet, som ligger de svenska bärvinfabrikanterna svårt i fatet.

Jag förmodar, med den kännedom jag har om herr Lithander, att denna fråga återigen kommer upp, och det skall glädja mig att i så fall få supplera vad jag i kväll sagt.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Då denna synnerligen segslitna remissdebatt nu äntligen nalkas sitt slut, må det tillåtas en rätt trägen lyssnare att göra en liten summering av resultatet i dess främsta huvudpunkter.

Till de huvudpunkterna räknar jag då inte den ojämna duellen mellan herrar Bratt och Lithander. Jag tror, att alla närvarande efter herr Lithanders senaste i form och sak alldeles utomordentligt matta inlägg ha det allmänna intrycket, att herr Lithander är i synnerligen ramponerat skick förd ur stridslinjen för att rätteligen omhändertagas av Röda korset.

De tvenne huvudpunkterna röra enligt min tanke regeringens ställning till ett par frågor. Herr Lindman började debatten med ett anfäll på åttatimmarsdagen, och han fullföljde säkerligen anfallet i sitt slutanförande. Jag måste tillkännagiva min synnerligen stora ledsnad över att icke ha fått nöjet åhöra detta sista anförande, då jag är viss om, att det präglades av samma goda och glada, charmanta lynne, som alltid karakteriserar herr Lindmans anföranden, när debatten nalkas midnattstimman. Men jag tror, att herr Lindman har på känn, att denna debatt har varit synnerligen givande, ehuru för honom själv mycket nedslående. Vi ha fått först från herr statsministerns sida ett i form visserligen milt, men i sak bestämt anförande, att regeringen motsätter sig suspension av lagen ifråga. Och herr socialministern har närmare utvecklat detta och i samma bestämda form framfört samma tankegång. Vi ha hört från bondegrupperna, som herr Lindman säkerligen i denna fråga med sitt taktiska skarpsinne vill om möjligt begagna för sina syften, att bönderna — t. ex. för herr Bergströms i Bäckland del — vägra att draga slipstenarna för att slipa herr Lindmans yxor. Herr Nilsson till Vibberbo var visserligen något orakelmässig i sitt anförande — det borde hövas en hövding och partiledare att vara något mera bestämd och pregnant i ordalagen — men jag tror ändå, att herr Nilsson i Vibberbo även han vidhåller sin ståndpunkt från i följ, nämligen att lagen visserligen kan vara tämligen otrevlig, men att då vi nu ha den, bör den i varje fall bibehållas.

Vi hava alltså som ett resultat av denna debatt, att herr Lindmans anfall på denna punkt är säkerligen redan från början helt och fullt misslyckat. Och jag tror, att den synnerligen stora lednad, som präglade herr Lübeck, markerar vissheten från industrihögerns sida, att attackerna mot denna lagstiftning äro helt och fullt misslyckade.

Samma bestämdhet, som karakteriserade regeringens hållning i denna fråga, har tyvärr även karakteriserat regeringens hållning, då det gällt att värna krigsministerns så dyrbara huvudtitel. Man har värnat de höga anslagen och förebådat förslag om ökning av värnpliktstiden. Det är synnerligen intressant att lägga märke till vilka de äro, som sluta upp kring regeringen, lämna sina tacksägelser och gratulationer. Det är det gamla gardet eller resterna av det gamla gardet från 1914; och det nästan förvånade mig att Starbäckius redivivus — den återuppståndne Karl Starbäck — icke även dragit en lans för herr Hammarskjölds, krigsministerns huvudtitel.

Men en annan talare på stockholmsbänken, herr Söderhielm gjorde det. Han lämnade den utrikespolitiska mörkmålning, som var nödvändig för att erhålla bakgrunden till de stora militäranslagen. Han började med Englands och de andra stormakternas stora flottrustningar. Han kom över till Ryssland och talade om, att det i öster är ett jäsande kaos. På den gamla goda Sven Hedinska tiden hade vi på det hållet ett Ryssland, som var starkt och mäktigt och försett med en stark militärmakt. Då var det den faran som framtvang ökning. Nu ha vi ett Ryssland, som är ett jäsande kaos, men kaos är nu lika farligt, och vi måste få en stark militärmakt för att skydda oss mot kaos. Alltså, en stark militärmakt eller kaos — det är detsamma, vi måste i varje fall skydda oss med stark militärmakt. När erhålla herrarna ett sådant Ryssland, ett Ryssland i sådan form och med ett sådant statsskick, att man från det hållet ej skall tvingas till ökade militära rustningar?

Sedan fortsatte herr Söderhielm — och han kom därvid till sitt anförandes stora sluttrumf — och hamnade i Englands väldiga militärmakt i Mesopotamien. Jag undrar, om det ej var detta mesopotamiska argument som sedan gjorde, att min gamle vän herr Norman till Läckeby gav herr Söderhielm en synnerligen kraftig handskakning till tack för anförandet. Om nu verkligen Mesopotamien skall spela en roll i en svensk remissdebatt — det kan verkligen ha skäl att göra det — så vittnar herr Söderhielms argument på denna punkt därom, att oroscentrum går från Europa, går ner igenom Orienten. Den stora friktionspunkten i denna stund är just de länder, där Rysslands och Englands världsvälden stöta samman. Om något argument skulle hämtas från Mesopotamien, vill jag för min del säga, att just den omständigheten, att där läggas de stora militärkrafterna, vittnar — efter vad det synes mig — därom, att vi ha större omöjlighet — om man nu skall anslå högerns gamla synpunkt, den nationella säkerheten — att minska militärbördorna i stället för att öka dem.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

I alla fall, slutresultatet av debatten enligt min summering — det kan hända att någon kommer fram med blåpennan och vill kritisera — är det, att krigsministern är visserligen i huvudtiteln regeringens starke man, som rycker regeringen med sig. Men debatten har visat hur långt in i de liberala leden och bondeleden man reser starkast möjliga opposition på denna punkt, så att krigsministern gentemot folkstämningen och gentemot de folkliga lagren i andra kammaren i realiteten är regeringens svage man.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt att hänvisa ifrågavarande propositioner till statsutskottet, varjämte desamma remitterades, i vad de anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet samt, såvitt de rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu angivna yttrandena.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts nedannämnda å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 5, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 och 26 §§ i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 26, angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och nr 27, med förslag till lag om ändrad lydelse av 239 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 22, med förslag till lag om kontor m. m.; och nr 28, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918, innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län.

§ 3.

Härefter föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 2 av herr *Engberg*; och nr 3 av herr *Leander*;

till bankoutskottet motionerna nr 4 och 5 av herr *Leander*; samt till tillfälligt utskott motionen nr 6 av herr *Lithander*.

§ 4.

Vidare föredrogos övriga på bordet vilande Kungl. Maj:ts propositioner; och överlämnades därvid

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 10, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; och

nr 11, angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

till bankoutskottet propositionen, nr 12, angående vissa pensioner från statens domäners fond;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 13, angående efterskänkande av kronans fordran på grund av lån ur odlingslånefonden för torrläggning av vattensjuka ägor inom Nordanåker m. fl. fastigheter i Västernorrlands län; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 14, angående pensioner eller understöd från allmänna indragningsstaten till vissa personer.

§ 5.

Slutligen föredrogos nedannämnda vid gårdagens sammanträde väckta, men då bordlagda motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen, nr 7, av herr *Persson* i Fritorp;

till bankoutskottet motionerna:

nr 8, av herr *Westman m. fl.*; och

nr 9, av herr *Osberg*;

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 10, av herr *Osberg*; och

nr 11, av herr *Olsson* i Ramsta; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 12, av herr *Olsson* i Ramsta;

nr 13, av herrar *Jonsson* i Risinge och *Westman*;

nr 14 och 15, av herr *Paulsen*; och

nr 16—18, av herr *Hansson* i Stockholm.

§ 6.

Avgåvos följande motioner nämligen av:

herr *Paulsen*, nr 25, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om bättre utnyttjande av den i och för sockerbeskattningen anställda kontrollpersonalens arbetskraft; och

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 5.

Vid remiss av herr *Edberg*, nr 26, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statsverks-
 ändring i gällande föreskrifter rörande undervisning i gymnastik
 propositionen vid folkskolorna.
 m. m.

(Forts.)

Nämnda motioner bordlades.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes riksdagens år 1920 församlade revisorers berättelse om granskningen av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Bengtsson</i>	i Kullen	under 2 dagar	fr. o. m. den 18 jan.,	
» <i>Branting</i>		» 6	»	» 19 » och
» <i>Lithander</i>		» 4	»	» 22 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.50 på natten.

In fidem
Per Cronvall.